

ZÁVEREČNÁ SPRÁVA

Výskum a evaluácia v projekte Orbis Institute
„Vydávanie pracovných novín pre Rómov“

december 2007

Michal Somoš
v spolupráci s

KRAJINKA
VÝSKUMNÁ AGENTÚRA

 ORBIS
INSTITUTE

 EQUAL
 Európsky sociálny fond

Vydávanie pracovných novín pre Rómov

Projekt Iniciatívy Spoločenstva EQUAL č. 140/04-I/33 je financovaný z prostriedkov Európskeho sociálneho fondu. Projekt je spolufinancovaný Európskou úniou.

Projekt „Vydávanie pracovných novín pre Rómov“ je tvorený rozvojovým partnerstvom inštitúcií:

- OZ Orbis Institute (www.orbisinstitute.sk)
- OZ Lulud'i

Michal Somoš
v spolupráci s

KRAJINKA
V Ý S K U M N Á A G E N T Ú R A

OBSAH

Úvod

A. Kontext problému

1. Analýza dlhodobej nezamestnanosti v SR s dôrazom na špecifiká dlhodobej nezamestnanosti Rómov v regiónoch Rožňavy a Trebišova 4
2. Miestne authority o dlhodobej nezamestnanosti Rómov v regiónoch Rožňavy a Trebišova 16

B. BUŤAKERO NEVIPEN - Pracovné noviny

3. Obsahová analýza periodika BUŤAKERO NEVIPEN - Pracovné noviny 20
4. Kvantitatívna analýza dát z online dotazníka k periodiku BUŤAKERO NEVIPEN - Pracovné noviny 32

C. Cieľová skupina o projekte

5. Kvantitatívna analýza dát z dotazníkov pre absolventov PC kurzov 42
6. Kvalitatívna analýza dát z focus skupiny s absolventmi vzdelávacích kurzov 58
7. E-mailové správy "ministerke práce, sociálnych vecí a rodiny" 68

D. Pohľad realizátorov a partnerov na projekt

8. Kvalitatívna analýza rozhovorov s ľuďmi z projektového tímu 72

Resumé v anglickom jazyku 78

Príloha – Prehľad výskumných dát 84

ÚVOD

„Vydávanie pracovných novín pre Rómov“ sa radí k projektom financovaným z prostriedkov Európskeho sociálneho fondu, v rámci Iniciatívy spoločenstva EQUAL. Projekt realizovalo a realizuje občianske združenie Orbis Institute v spolupráci s občianskym združením Luludí od júla 2005 do júna 2008, a jeho cieľom je „*odstránenie diskriminácie Rómov a sociálne handicapovaných občanov na trhu práce pomocou informovanosti a cieleného vzdelávania*“¹. Zámerom projektu je zvýšiť informovanosť Rómov a dlhodobo nezamestnaných ľudí v oblasti pracovných príležitostí a pracovného práva, a tým napomôcť zvýšeniu ich zamestnanosti.

Hlavnými projektovými aktivitami na národnej úrovni sú:

1. vydávanie a distribúcia periodika BUŤAKERO NEVIPEN – Pracovné noviny projektovým partnerom občianskym združením Luludí,
2. PC kurzy, osobnostná diagnostika a motivačný tréning pre dlhodobo nezamestnaných ľudí v regiónoch Rožňavy a Trebišova,
3. výskum zameraný na dopady projektu na cieľovú skupinu, problémy a potreby Rómov a sociálne znevýhodnených občanov,
4. fotografická výstava o cieľovej skupine na celoslovenskej úrovni, za účelom posilnenia pozitívneho vnímania dlhodobo nezamestnaných ľudí, Rómov.

Zatiaľ čo projektová aktivita č.1, 3 a 4 sa realizovala na území viac-menej celého Slovenska, aktivita č.2 prebiehala v dvoch regiónoch na východnom Slovensku – v Rožňave a Trebišove. Aktivita č.2 pozostávala zo vzdelávacích kurzov, ktoré má do ukončenia projektu absolvovať dokopy 330 predstaviteľov cieľovej skupiny (330 recipientov sa má zúčastniť PC kurzu a 200 recipientov motivačného kurzu a tzv. osobnostnej diagnostiky).

Subdodávateľmi v projekte boli:

- Akadémia vzdelávania v Rožňave, Trebišove a Michalovciach, ktorá realizovala regrutáciu recipientov na vzdelávací cyklus,
- elfa, s.r.o. so sídlom v Košiciach, ktorá realizovala PC kurz,
- Štúdio zážitku so sídlom v Bratislave, ktorá realizovala motivačný kurz,
- CCG s.r.o. so sídlom v Bratislave, ktoré realizovalo osobnostnú diagnostiku.

Zámer evaluácie a výskumu v projekte

Od jesene 2006 do konca roka 2007 Michal Somoš v spolupráci s výskumnou agentúrou Krajinka realizovali tzv. evaluáciu dopadov projektu založenú na kombinácii externej evaluácie a výskumu v prostredí cieľovej skupiny a komunít recipientov pracovných novín, PC a motivačného kurzu, ako aj osobnostnej diagnostiky Orbis Institute.

Sociologický výskum bol súčasťou externej evaluácie a zmapoval názory a postoje recipientov a miestnych autorít vo vzťahu k informáciám a vzdelávacím aktivitám, ktoré Orbis Institute adresoval danej cieľovej skupine. Úspešnosť pri získavaní množstva a kvality výskumných dát, podľa na mieru šitého výskumného designu, bola jedným z indikátorov celkovej úspešnosti projektu.

Sociologický výskum pozostával z kombinácie kvantitatívneho a kvalitatívneho prístupu ku zodpovedaniu výskumných otázok. Vo výskume a evaluácii boli použité metódy - obsahová analýza, dotazník, focus skupina, pološtandardizovaný rozhovor, sekundárna analýza dát. Kombinácia rôznych metodologických prístupov prispela k prehĺbeniu poznania doterajších skúseností s realizáciou aktivít zameraných na zvýšenie zamestnanosti dlhodobo nezamestnaných ľudí – zvlášť Rómov, ako aj k vytvoreniu nových zápisov do "regionálnej pamäte".

¹ <http://www.equalstlovakia.sk/index.php?id=153>

Prehľad výskumných dát

Prehľad výskumných dát v projekte je umiestnený v Prílohe. Výskumné dáta publikované v tejto správe sú archivované v Orbis Institute a výskumnej agentúre Krajinka.

Výskumná agentúra garantovala respondentom anonymitu v priebehu, aj po skončení realizácie výskumu a evaluácie. V celej správe preto respondenti vystupujú pod pseudonymami, alebo všeobecnými označeniami približujúcimi pracovnú a nie inú identitu.

Respondenti sa zhostili problematiky s väčšou alebo menšou mierou politickej korektnosti, ktorá je v celej správe strážená v súlade s paradigmou slobodnej a multikultúrnej spoločnosti na Slovensku.

Michal Somoš

a

Krajinka

výskumná agentúra

A. KONTEXT PROBLÉMU

1. Analýza dlhodobej nezamestnanosti v SR s dôrazom na špecifiká dlhodobej nezamestnanosti Rómov v regiónoch Rožňavy a Trebišova

Dlhodobá nezamestnanosť v zákonoch a vládnych dokumentoch

Problém nezamestnanosti na Slovensku je v sociologických výskumoch dlhodobo vnímaný ako jeden z najnaliehavejších problémov. V roku 2005 nezamestnanosť označilo ako druhý najzávažnejší spoločenský problém 62% respondentov². Ako závažnému celospoločenskému problému je nezamestnanosti, a zvlášť dlhodobej venovaná veľká pozornosť takmer vo všetkých vládnych dokumentoch a tiež v zákonoch.

V zákone č. 5/2004 Z.z. o službách zamestnanosti patria dlhodobo nezamestnaní k skupine znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie. Sú definovaní ako občania vedení v evidencii uchádzačov o zamestnanie najmenej 12 mesiacov z posledných 16 mesiacov od zaradenia do evidencie uchádzačov o zamestnanie. Je to širšie vymedzenie ako uvádza väčšina európskych krajín (tam sú dlhodobo nezamestnaní charakterizovaní ako nezamestnaní vedení v evidencii úradu práce viac ako 12 mesiacov bez platenej práce).

Vládou prijaté a schválené dokumenty ako sú Národný plán zamestnanosti, Národný akčný plán zamestnanosti (2004 – 2006), Národný akčný plán sociálnej inklúzie (2004 – 2006) a pod. okrem podrobnej analýzy aktuálneho stavu a predpokladaného vývoja vymedzujú základné pravidlá riešenia nezamestnanosti a predchádzania dlhodobej nezamestnanosti. Napríklad Národný akčný plán zamestnanosti 2004-2006 ako hlavné ciele v oblasti politiky trhu práce definuje:

- zamedziť prítok do dlhodobej nezamestnanosti uplatňovaním preventívnych stratégií a individuálneho prístupu k nezamestnaným,
- posilniť úlohu aktívnych opatrení trhu práce pri (re-)integrácii nezamestnaných zvýšením ich adresnosti vo vzťahu k znevýhodneným skupinám a nezamestnanosťou ohrozeným regiónom,
- vybudovať moderné a efektívne služby zamestnanosti schopné poskytovať servis v súlade s diferencovanými potrebami nezamestnaných a vytvárať miestne partnerstvá pre účely zamestnanosti.

Tieto ciele boli realizované rôznymi nástrojmi a opatreniami s jednotiacou filozofiou, podľa ktorej oplatiť sa má pracovať, nie nepracovať. Inak povedané, nikto by nemal len poberať dávky v hmotnej núdzi bez toho, aby sa sám snažil vymaniť zo zajatia chudoby a nezamestnanosti. V prípade riešenia problematiky dlhodobej nezamestnanosti sa predovšetkým zaviedol nový nástroj aktívnej politiky trhu práce - aktivačné práce. Ich špecifikom je, že nezamestnaný vykonáva túto prácu bez pracovnoprávného vzťahu, na báze deklarovanej dobrovolnosti (hoci v prípade, že sa jej odmietne zúčastniť bude sankcionovaný vyradením z evidencie nezamestnaných s následkom zastavenia vyplácania aktivačného príspevku a platenia odvodov zdravotného poistenia štátom).

Aktivačné práce boli najvyužívanejším nástrojom aktívnej politiky trhu práce či už z pohľadu finančnej náročnosti alebo počtu nezamestnaných. Okrem niekoľkých pozitívnych stránok³

² Slovensko 2005 a Slovensko 2006 (Súhrnné správy o stave spoločnosti), Inštitút pre verejné otázky (ďalej len „IVO“).

³ Z rozhovoru s koordinátorom (Ing.) aktivačných prác v okrese Rožňava dňa 8.12.2006 vyplýva, že celkový počet nezamestnaných evidovaných na malých obecných službách (aktivačný príspevok) sa počas jeho 3-ročného pôsobenia nezmenil. Za toto obdobie však „je badať“ zmenu v prístupe „rómskych občanov“ - niektorí z nich „si navykli chodiť do práce a nie len chodiť, ale aj niečo urobiť v tej práci“. Pozitívne zmeny v tomto zmysle zaznamenal najmä u rómskych mužov a „u starších je to lepšie, ako u mladších“ - čerstvých absolventov bez pracovných skúseností. Aktivačné práce sú podľa neho prínosom: „sediť doma a nič nerobiť, alebo robiť zle, podliehať alkoholu, alebo iným návykovým látkam...“ nie je dobré. Aktivačné práce preto považuje za

(predovšetkým na začiatku roka 2004 v súvislosti s prudkým znížením dávok v hmotnej núdzi boli tým opatrením, ktorému sa podarilo udržať sociálny zmier v najrizikovejšej sociálnej skupine a utlmiť nepokoje) je ich konečný efekt značne kontraproduktívny. Namiesto stimulácie k regulárnemu a trvalejšiemu zamestnaniu „konzervuje“ nezamestnanosť práve najťažšie zamestnateľných nezamestnaných tým, že sa opakovane zaraďujú na aktivačnú činnosť kvôli príplatku k dávke v hmotnej núdzi.⁴ Ich ďalším negatívom je, že vo väčšine prípadov nepodporujú nijako rast pracovných zručností. Navyše vylúčili mnohé pracovné miesta z formálneho trhu práce, najmä nízkokvalifikované⁵.

O ťažkostiach so sledovaním cieľa vybudovania moderných a efektívnych služieb zamestnanosti vypovedajú výsledky výskumu UNDP⁶. Tento výskum sledoval spokojnosť nezamestnaných, zvlášť Rómov s činnosťou Úradu práce a prístupom ich pracovníkov k nezamestnaným. K hodnoteniu, že Úrad práce nepomáha pri hľadaní zamestnania sa priklonila viac ako polovica opýtaných. Ešte negatívnejšie vyznieva hodnotenie užitočnosti informácií poskytovaných úradmi práce, kde 42,9 % ich považuje za neužitočné a 14,1% dokonca za absolútne neužitočné.

Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny si v Národnej správe o stratégiách sociálnej ochrany a sociálnej inklúzie pre roky 2006 - 2008 stanovilo za prioritný cieľ č.3 zlepšiť prístup na trh práce a zvýšiť zamestnanosť a zamestnateľnosť skupín obyvateľstva ohrozených exklúziou (jednou zo „skupín“ obyvateľstva je uvedená aj marginalizovaná rómska komunita). Ako sa v správe uvádza: *„Doterajšie opatrenia aktívnej politiky trhu práce zamerané na uchádzačov o zamestnanie sa osvedčili ako účinný nástroj integrácie a podpory zamestnávania a realizované dopytovo – orientované projekty umožnili pilotné overovanie nových nástrojov aktívnej politiky trhu práce pri participovaní aj neštátnych subjektov na riešení problémov zamestnanosti.“* Z výskumu IVO „Evaluácia sociálnej politiky“ zameranej na zníženie dlhodobej nezamestnanosti² vyplynulo, že účinnosť opatrení aktívnej politiky trhu práce v oblasti integrácie Rómov sa nepreukázala ako jednoznačná. Jediným nástrojom, ktorý napomáha zamestnávaniu dlhodobo nezamestnaných sa ukázalo vytváranie pracovných miest pre znevýhodnené skupiny. Ostatné nástroje vo väčšine prípadov podporovali viac neintegráciu, čoho výsledkom bola a je prehľbujúca sa dlhodobá nezamestnanosť a stagnujúci počet osôb v hmotnej núdzi.

Elementárnym problémom jednotlivých vládnych programov a projektov zameraných na sociálnu inklúziu je ich nedostatočná resp. chýbajúca evaluácia cieľov a ukazovateľov (minimálne aspoň tých kvantifikovateľných) po ukončení obdobia ich účinnosti. Napríklad Národný akčný plán sociálnej inklúzie na roky 2004-2006 schválený Ministerstvom práce sociálnych vecí a rodiny v júli 2004 nebol doposiaľ analyzovaný a evaluovaný ako celok. Výber ukážok z tzv. „dobrej praxe“ nerieši problém sociálnej inklúzie systematicky, ale vyberá len určité štrukturálne prvky, ktoré v konečnom dôsledku môžu byť často chybné a nezodpovedajúce pozitívnemu riešeniu problematiky.

Ako doposiaľ málo účinné sa ukázali jednotlivé stratégie a priority (napr. Priority vlády k Rómom 2002, 2004, Stratégie vlády k Rómom 1999) riešenia rómskej nezamestnanosti, zvlášť nezamestnanosti v rómskych osadách. Reálne dopady týchto dokumentov zostávajú na proklamačnej úrovni, čo potvrdzujú správy z výskumov realizovaných v rómskych osadách prevažne na východnom Slovensku. Financovanie jednotlivých opatrení nie je

„odrazový mostík“ a možnosť načerpať prvé pracovné návyky. Navrhoval by však upraviť systém vyplácania aktivačných príspevkov podľa zásluhovosti, skutočného výkonu a nie tak, ako v súčasnosti – rovnostársky.

⁴ Koordinátorka aktivačných prác v 2 obciach v okrese Rožňava v rozhovore 8.12.2006 uviedla, že aktivačné práce sa v obci realizujú už tretí rok. Veľkým problémom sú však zlé pracovné návyky, resp. strata pracovných návykov - nedochvilnosť, nemohúcnosť („treba ísť po nich a doviezť ich“), neschopnosť sledovať priority... Pokiaľ budú existovať aktivačné príspevky „oni si prácu nebudú hľadať“.

Podobne sa v rozhovore 8.12.2006 vyjadril aj projektový manažér miestnej neziskovej organizácie poskytujúcej informačný servis v Trebišove (bývalý zamestnanec ÚP): „Pred aktivačnými prácami prebiehali verejno-prospešné práce, ľudia sa aj zamestnali. Dnes sú to aktivačné práce, miznú sa účinkom. Motivuje ich tzv. aktivačné. Bol tam predtým iný vzťah, zamestnanec - zamestnávateľ.“

⁵ Evaluácia sociálnej politiky zameranej na zníženie dlhodobej nezamestnanosti. Výskumná správa IVO, 2006

⁶ Správa o životných podmienkach rómskych domácností na Slovensku. UNDP, 2006

longitudiálne, ale len krátkodobé a tak aj v prípade, že opatrenie je účinné po čase zanikne a príde ďalšie bez adekvátnej efektívnosti. Napr. pri výskume evaluačie sociálnej politiky respondentka z obce Nálepko pri otázke, ktorý z doteraz realizovaných projektov (viac ako 20 projektov) bol prínosom pre rómsku komunitu uviedla materskú škôlku pre rómske deti, ktorá ale v dôsledku nedostatku finančných prostriedkov zanikla.⁷ Okrem nesystematického prístupu jednou z možných príčin je aj nedostatočné reflektovanie potrieb samotnými Rómami. Z centrálnej úrovne je vyvíjaný tlak (legislatívne opatrenia, vytváranie inštitúcií, ktoré sídlia v Bratislave, hoci v jej najbližšom okolí nie sú rómske osady) na integráciu, ale otázkou zostáva nakoľko tento tlak koreluje s potrebami Rómov žijúcich v osadách.

Málo aktívny občiansky prístup resp. takmer nulový zo strany samotných Rómov žijúcich v osadách (z rôznych dôvodov, napr. skúsenosti s prejavmi xenofóbneho správania majority) spolu s neschopnosťou centrálnych orgánov systematicky napomáhať rozvoju rómskych komunít, má za následok neefektívne fungovanie systému pomoci „štátu“. Na druhej strane, zmena postoja štátu od snahy o asimiláciu Rómov (pred rokom 1989) smerom k dnes proklamovanému dodržiavaniu ľudských a menšinových práv sa javí ako správna cesta.

Aktuálny stav a vývoj dlhodobej nezamestnanosti na Slovensku

V SR k 30.9.2007 bolo 126 760 dlhodobo nezamestnaných, čo predstavovalo 51,69% z celkového počtu nezamestnaných vedených v evidencii úradov práce SR, z toho 24% je v evidencii Úradu práce viac ako 48 mesiacov. Priemerná dĺžka evidencie predstavovala 10,66 mesiaca.

Z hľadiska vývoja na trhu práce možno konštatovať, že počet dlhodobo nezamestnaných od roku 2002, kedy dosahoval svoj vrchol, prudko poklesol (viď. tab. č.1). Medzi hlavné dôvody poklesu možno zaradiť:

- vytváranie nových pracovných miest (len v určitých regiónoch SR),
- sprísnenie legislatívy, ktorá mala za následok ako dobrovoľný tak aj nedobrovoľný odchod nezamestnaných z evidencie úradov práce,
- zvýšená mobilita za prácou do zahraničia po otvorení pracovných trhov v krajinách EÚ predovšetkým v Anglicku a Írsku,
- účinnosť niektorých nástrojov aktívnej politiky trhu práce.

Tabuľka č.1

Vývoj počtu dlhodobo nezamestnaných nad 12 mesiacov v rokoch 2000 – 2007 (podľa stavu k 31.12.)

Ukazovateľ	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	k 30.6.2007	k 30.9.2007
Počet dlhodobo nezamestnaných (nad 12 mesiacov)	220 816	219 713	238 605	212 299	192 002	170 883	144 811	130 993	126 760
Podiel dlhodobo nezamestnaných na celkovom počte nezamestnaných	43,60	41,17	47,34	46,95	50,11	51,19	52,96	53,18	51,69

Zdroj: Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny

Z hľadiska budúceho vývoja možno do konca roku 2007 očakávať mierne zníženie počtu dlhodobo nezamestnaných oproti roku 2006 v dôsledku vytvárania nových pracovných miest (v určitých regiónoch), realizáciou aktívnych opatrení na trhu práce (predovšetkým vytváraním nových pracovných miest pre znevýhodnených nezamestnaných) obsadzovaním miest, ktoré sa uvoľnili po odchode určitej časti zamestnaných do zahraničia (uvoľňujú sa tak predovšetkým pracovné pozície, na ktoré nie je potrebný vyšší stupeň vzdelania), mobilitou za prácou a tiež „relatívne“ zvýšenou kontrolou zo strany zamestnancov úradov práce na nezamestnaných. Tento pokles však nebude mať zásadnejší charakter na prehlbujúcu sa situáciu v dlhodobej nezamestnanosti.

⁷ Z archívu sociologičky Mgr. Gizely Brutovskej

Štruktúra dlhodobo nezamestnaných

V štruktúre dlhodobo nezamestnaných prevládajú osoby resp. skupiny osôb so špecifickými alebo zmnoženými problémami resp. potrebami. Došlo u nich ku kumulácii sociálnych znevýhodnení na trhu práce. K dlhodobo nezamestnaným ľuďom sa radia ľudia bez kvalifikácie (bez alebo so základným vzdelaním), absolventi škôl, ktorí majú nízky vek (mladiství), prípadne vysoký vek nad 50 rokov, osamelí rodičia starajúci sa o viacero malých detí, a pod. Táto kumulácia „handicapov“ ich zo skupiny znevýhodnených na trhu práce posúva do ďalšej skupiny, a to extrémne znevýhodnených, ktorých šance uplatniť sa na trhu práce sú bez pomoci štátu nulové. Veľakrát sa hovorí o tzv. tvrdom jadre nezamestnaných. Týchto nezamestnaných okrem objektívnych prekážok zamestnať sa - ako neexistujúce voľné pracovné miesta v rámci regiónu (mimo región dochádzať nemôžu - nemajú dostatok finančných prostriedkov), charakterizujú aj subjektívne prekážky - a to predovšetkým strata motivácie pracovať a ďalšie psychologické a sociálno-patologické aspekty (predovšetkým alkoholizmus). Podľa zistení kvalitatívneho výskumu IVO⁸ na otázku respondentom, kto je dnes dlhodobo nezamestnaný prevažovali odpovede - „ovocníčkovia“, „tí s červenými nosmi“.

Prevažnú časť týchto nezamestnaných tvoria pomocní a nekvalifikovaní robotníci a ľudia bez pracovného zaradenia. V štruktúre dlhodobo nezamestnaných prevládajú osoby vo veku 45 - 54 rokov (cca 33% z celkového počtu dlhodobo nezamestnaných). Dlhodobá nezamestnanosť sa presúva stále viac do vyšších vekových kategórií. Možno to sledovať na poklese nezamestnanosti v jednotlivých vekových kategóriách. Pokiaľ v kategórii 20 - 29 rokov nezamestnanosť v predchádzajúcom období poklesla o viac ako polovicu, v kategórii 45 - 54 rokov to bolo len cca 20%. Nezamestnanosť v kategórii od 55 rokov dokonca výrazne vzrástla. Je predpoklad, že v budúcom období práve títo nezamestnaní vo veku nad 45 rokov budú ešte viac vylúčení z trhu práce v dôsledku ich nižšej kvalifikácie (oproti ostatným skupinám v tejto vekovej kategórii prevládajú nezamestnaní s nízkym stupňom vzdelania), zníženej motivácii k práci (nahrádzanie inými aktivitami - napr. starostlivosť o vnúčatá, ale tiež očakávaním blížaceho sa dôchodku) a neochoty zamestnávateľov prijímať túto skupinu do zamestnania (zdôvodňovanú zvýšenou chorobnosťou, zníženým výkonom a tiež „neochotou“ prispôbiť sa).

Tabuľka č.2

Štruktúra dlhodobo nezamestnaných (nad 12 mesiacov) podľa veku v SR (podľa stavu k 31.12.)

	15 - 19 rokov	20 - 24 rokov	25 - 29 rokov	30 - 34 rokov	35 - 39 rokov	40 - 44 rokov	45 - 49 rokov	50 - 54 rokov	55 - 59 rokov	60 a viac rokov
2000	18900	37932	25964	24774	26045	27465	28729	22433	8066	508
2001	14579	35132	27323	25330	26220	26850	28745	25469	9593	472
2002	11189	34655	30056	27867	29454	29774	32737	30251	11978	644
2003	7164	27077	25612	25263	26696	27830	30748	29082	12290	537
2004	3671	17941	20990	22735	24192	27106	30785	31060	12501	1021
2005	3852	15456	17430	20446	20872	23675	27337	28434	12309	1072

Zdroj: Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny

Základné ukončené resp. neukončené vzdelanie má takmer polovica (46%) z celkového počtu nezamestnaných. Ich pokles zaostáva za poklesom celkového počtu dlhodobo nezamestnaných. Je predpoklad, že počet nekvalifikovaných nezamestnaných bude podielovo naďalej rásť. Práca pre túto skupinu nezamestnaných sa vytráca a to nielen v dôsledku automatizácie a elektronizácie spoločnosti, ale tiež ako dôsledok vytvárania miest na aktívnu prácu na úkor skutočných pracovných miest.⁹ Nedostatok pracovných miest v regiónoch s najvyššou mierou nezamestnanosti má za následok, že miesta pre nekvalifikovaných obsadzujú kvalifikovaní.

⁸ Evaluácia sociálnej politiky zameranej na zníženie dlhodobej nezamestnanosti. Výskumná správa IVO, 2006

⁹ Evaluácia sociálnej politiky zameranej na zníženie dlhodobej nezamestnanosti. Výskumná správa IVO, 2006

Tabuľka č.3

Štruktúra dlhodobo nezamestnaných (nad 12 mesiacov) podľa vzdelania v SR (podľa stavu k 31.12.)

	Bez vzdel.	zákl. vzdel.	vyučení	SŠ bez maturity	SŠ s maturitou	gymn.	USO	vyššie	VŠ	vedecké vzdelanie
2000	8222	76159	68796	9334	14280	8689	30457	597	4268	14
2001	9817	77474	71050	5335	13344	8046	29680	604	4336	27
2002	12838	91549	76365	3611	13609	7445	28426	651	4087	24
2003	12830	85253	67942	2405	11394	5509	23040	504	3406	16
2004	11180	74228	65095	1833	10047	4697	21368	396	3137	21
2005	10972	68418	56059	1385	8348	4209	18290	499	2676	27

Zdroj: Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny

Z hľadiska predchádzajúceho zamestnania podľa stavu k 31.12.2006 viac ako 41% dlhodobo nezamestnaných tvoria tí, ktorí pracovali ako pomocní a nekvalifikovaní robotníci. Druhú najpočetnejšiu skupinu viac ako 28% tvoria osoby bez pracovného zaradenia, predovšetkým ženy po materskej dovolenke, absolventi škôl a pod. Tretiu skupinu cca 10% tvoria tí, ktorí v predchádzajúcom zamestnaní pracovali ako remeselníci a kvalifikovaní výrobcovia, spracovatelia a opravári (napr. baníci, tesári, stolári, murári, zvárači a pod.)

Regionálny rozmer dlhodobej nezamestnanosti

Najvyššia koncentrácia dlhodobo nezamestnaných z hľadiska regiónov je v Banskobystrickom kraji (60% z celkového počtu nezamestnaných), v Košickom kraji (57% z celkového počtu nezamestnaných) a v Prešovskom kraji (55% z celkového počtu nezamestnaných).

Z regionálneho hľadiska môžeme rozlíšiť 3 typy regiónov. Prvý typ tvoria okresy, kde podiel extrémne dlhodobo nezamestnaných v porovnaní rokov 2003 a 2006 výrazne vzrástol (napr. Rimavská Sobota, Revúca, Kežmarok, Rožňava). Sú to všetko okresy s výrazným zastúpením rómskej menšiny, ktorá pred rokom 2004 bola umiestňovaná predovšetkým v rámci verejnoprospešných prác ako jedného z nástrojov aktívnej politiky trhu práce. Po ich ukončení sa ukončila aj pracovná zmluva na dobu určitú u týchto občanov. Druhým typom okresov sú okresy kde podiel extrémne dlhodobo nezamestnaných poklesol. Patria sem okresy Malacky a Bratislava IV. Tretím typom okresov sú okresy kde bol zaznamenaný najnižší nárast podielu extrémne dlhodobo nezamestnaných. Patria sem bratislavské okresy okrem Bratislavy IV a okresy: Senica, Skalica, Ilava a Pezinok.

Viac ako 60% podiel dlhodobo nezamestnaných nad 12 mesiacov k 31.12.2006 vykazujú okresy: Rožňava, Kežmarok, Trebišov, Spišská Nová Ves, Prešov, Veľký Krtíš. V okresoch Revúca a Rimavská Sobota dokonca tento podiel presahuje 70%. Naopak najmenší podiel dlhodobo nezamestnaných pod hranicu 30% vykazujú okresy: Malacky, Pezinok a Bratislava.

Národnostný rozmer dlhodobej nezamestnanosti

V Košickom, Banskobystrickom a Prešovskom kraji nadpolovičnú väčšinu dlhodobo nezamestnaných tvoria Rómovia (nie je možné presne stanoviť údaj o ich počte, keďže sa k rómskej menšine pri podávaní žiadosti o sprostredkovanie zamestnania nehlásia). Pri Sčítaní ľudu, domov a bytov v roku 2001 sa v týchto krajoch prihlásilo k rómskej národnosti v Prešovskom kraji 31 653 obyvateľov, v Košickom 29 803 obyvateľov a v Banskobystrickom 15 463 obyvateľov. Relatívne presnejší a aktuálnejší obraz o počtoch Rómov žijúcich na Slovensku podáva sociografické mapovanie rómskych osídlení v Slovenskej republike¹⁰. Pri porovnaní počtu dlhodobo nezamestnaných v jednotlivých regiónoch a počtu Rómov žijúcich v segregovaných a separovaných osadách (na základe údajov z Atlasu) možno nájsť takmer priamu úmeru (u dlhodobo nezamestnaných nad 48 mesiacov platí tento vzťah úplne).

¹⁰ Atlas rómskych komunít na Slovensku. Inštitút pre verejné otázky, Bratislava 2004

V segregovaných a separovaných rómskych osadách je takmer 100% nezamestnanosť. Správa UNDP¹¹ uvádza, že miera zamestnanosti Rómov žijúcich v segregovaných osadách dosahovala v čase ich výskumu (v rokoch 2004 - 2005) u mužov 6 % a u žien 2,3%. Keďže práve v tomto období bol zahájený projekt aktivačných prác, možno predpokladať, že väčšinu zamestnaných tvorili koordinátori aktivačných prác. Ich pracovný pomer bol teda obmedzený dobou určitou, trvaním projektu, a po jeho ukončení sa opäť stali nezamestnanými. Nestabilita pracovných miest, zapojenie sa do neformálneho trhu práce, slabá úspešnosť a efektivita pri hľadaní pracovných miest a pracovného uplatnenia to sú ďalšie prejavy spoločenského znevýhodnenia alebo vylúčenia Rómov (Winkler, 2005)¹². V súvislosti s obyvateľmi týchto osád možno hovoriť o sociálnej exklúzii vo všetkých oblastiach:

V ekonomickej oblasti sú vylúčení zo životného štandardu a životných šancí - ich veľkosť príjmu je rovná výške dávky v hmotnej núdzi, v prípade zaradenia do aktivačnej činnosti, aktivačnému príspevku. Nemajú prostriedky nato, aby si hľadali prácu a zamestnali sa. Štát ponúka možnosť preplatenia cestovných výdavkov v súvislosti hľadaním si zamestnania za určitých stanovených podmienok.¹³ Tie sú v praxi pre túto skupinu ľudí len málo využiteľné. V blízkosti týchto osád totiž neexistuje vhodná, t.j. nekvalifikovaná platená práca.

V kultúrnej oblasti sú Rómovia vylúčení kvôli sťaženej prístupu ku vzdelaniu a následne nízkemu stupňu dosiahnutého vzdelania. V osade je takmer 100% nekvalifikovanosť. Podľa správy UNDP 91% Rómov žijúcich v segregovaných osadách má ne/ukončené základné vzdelanie. Výučný list má 7,8% a maturitné vysvedčenie 0,3%. Hoci v segregovaných osadách generálne vzrástol podiel Rómov s ukončeným základným vzdelaním, podiel s ukončeným stredným vzdelaním poklesol. Vo väčšine prípadov ani vlastníci výučného listu nemajú platenú prácu. Z týchto skutočností vyplýva, že vzdelanie je pre Rómov „nadväbová“ potreba. Hoci rôzne projekty zlepšujú čiastočne ich prístup ku vzdelaniu, nerieši to celkovo situáciu. Na jednej strane niekoľko Rómov ukončí dodatočne základné vzdelanie, na strane druhej v tom istom školskom roku nepomerne viac Rómov z osád opúšťa brány prevažne špeciálnych škôl s neukončeným základným vzdelaním.

O priestorovom vylúčení, keďže žijú na okrajoch obcí a miest ani nie je potrebné hovoriť. Vládny prieskum rómskych osád na Slovensku, ktorý v roku 2004 uskutočnil Úrad splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity, zistil, že 146 528 ľudí žilo oddelene od zvyšku obyvateľstva v 787 osadách¹⁴. Projekty zamerané na zlepšenie ich bývania sú úspešné len čiastočne a nestačia pokryť reálne potreby bývania Rómov. Hoci sa jedna rodina odsťahuje, je pripravených niekoľko ďalších, ktoré sa presťahujú do neobývanej chatrče.

Projekty na zvýšenie zamestnanosti resp. zamestnateľnosti, ktoré sú do týchto osád nasmerované majú prevažne krátkodobý charakter. Po ukončení ich financovania zo strany štátu resp. rôznych fondov sú odsúdené na neúspech resp. zánik, hoci aspoň čiastočne riešili situáciu v osade. Takýmto prípadom sú napríklad komunitné centrá. Formálne síce existujú, ale činnosť, ktorú vykazujú je takmer nulová. Pretrvávajú len vo výnimočných prípadoch a to vtedy, ak komunitné centrum má angažovaného koordinátora, fundraiser-a, aktivistu zväčša v jednej osobe. Nie vždy je tomu tak a život v osade sa vráti do „starých koľají“. Chýbajú systémové riešenia problému zo strany štátu. Jednotlivé osvedčené projekty budú úspešné len vtedy, ak budú dlhodobé, budú na seba nadväzovať a ich financovanie bude plynulé.

¹¹ Správa o životných podmienkach rómskych domácností na Slovensku. UNDP 2006

¹² Winkler, J.: Analýza potrieb integrácie Romů na českém trhu práce. Účelové programy na lokálných trzích práce. Masarykova univerzita, 2005; s. 104-121.

¹³ Aj účastníci vzdelávacích kurzov Orbis Institute vo svojich výpovediach opakovane hovorili o zlom nastavení podmienok štátu pre pobranie rôznych sociálnych dávok. Systém je podľa nich nastavený tak, že nemotivuje hľadať si prácu. Napr. účastníčka kurzu v Rožňave v e-mailovej správe ministerke 30.1.2007 napísala: „...bývam spolu s druhom a dvomi detičkami, žijeme z minimumu čo je 8100,- Sk. Mám stredoškolské vzdelanie a chcela by som pracovať. Ale žiaľ druh si nevie nájsť prácu a preto nemôžem ani ja pracovať, lebo keby som si našla prácu tak môj druh by nemal nárok ani na aktivačné práce.“ Podobne účastníčka kurzu v Rožňave v e-mailovej správe „ministerke“ 28.6.2007 napísala: „...môj manžel, ktorý prijal prácu na dohodu a dostal finančnú odmenu 2300,- Sk, ale na základe toho sa nám, štvorčlennej rodine, znížila sociálna dávka, že nestačí ani na pokrytie najzákladnejších životných potrieb.“

¹⁴ Atlas rómskych komunít na Slovensku. Inštitút pre verejné otázky, Bratislava 2004

Jedným z takých príkladov je projekt komunitný sociálny pracovník – projekt realizovaný a spolufinancovaný Fondom sociálneho rozvoja.

Veľkým problémom, ktorý komplikuje spolunažívanie majoritného obyvateľstva a Rómov a spôsobuje ich vylúčenie, je zhoršujúci sa zdravotný stav Rómov. Ten je spôsobený okrem biedy aj deficitom hygienických návykov.

„Žije sa nám veľmi zle. Všetko chýba. Nemáme žiadnu hygienu....“¹⁵. Početné prípady zanesenia vší a blích do škôl (medializované prípady učiteliek a žiakov) sú v školách v blízkosti rómskych osád dennou skutočnosťou. To povzbudzuje u majoritného obyvateľstva vrátane pedagogických pracovníkov nevoľu pracovať s takýmito deťmi...

„Učitelia sa tu stále menia, každých šesť mesiacov, a boja sa, že tu chytia nejakú chorobu.“¹⁶ To je výpoveď obyvateľa osady blízko obce Svinia. Nehovoriac o prípadoch šírenia infekčných chorôb ako napríklad žltáčka, TBC. Veľká časť majoritného obyvateľstva žijúca spoločne s Rómami resp. v ich blízkosti, vníma medializovanú pomoc Rómom ako zbytočné mrhanie peňazí daňových poplatníkov. Výsledky pomoci sú takmer neviditeľné. Na druhej strane s prehlbujúcou sa biedou a beznádejou v rómskych osadách rastie strach, ale aj agresivita voči majoritnému obyvateľstvu. Výsledkom neriešených, alebo nedostatočne riešených vyššie popísaných problémov sú často vyhrotené, niekedy až neriešiteľné situácie. Už dnes možno vidieť niektoré obce a časti miest, v ktorých dochádza pod tlakom takýchto situácií k odchodu majoritného obyvateľstva a na druhej strane k rozšíreniu osád, napr. Žehra časť Dobrá Voľa, Hornádska ulica v časti Krompách a pod.

Dlhodobá nezamestnanosť nad 48 mesiacov

Problém extrémne dlhej nezamestnanosti t.j. nad 4 roky je najpálčivejší. Viac ako 23% z celkového počtu evidovaných na úradoch práce je evidovaných viac ako 48 mesiacov. Najvyššia koncentrácia dlhodobo nezamestnaných nad 48 mesiacov je v Banskobystrickom kraji (27,45%), Košickom kraji (27,04%) a Prešovskom kraji (25,74%). Z hľadiska okresov je najhoršia situácia v okresoch (viac ako 25%-ný podiel): Trebišov, Spišská Nová Ves, Michalovce, Prešov, Poprad, Lučenec, Nové Zámky, Levice, Komárno. Kritická situácia (viac ako 30% podiel) je v okresoch: Kežmarok, Rožňava, Veľký Krtíš, Rimavská Sobota, Revúca. Sú to okresy, pre ktoré je charakteristický vysoký podiel rómskeho obyvateľstva žijúceho v separovaných a segregovaných osadách. Naopak najmenší podiel dlhodobo nezamestnaných nad 4 roky (pod 5%) je typický pre bratislavské okresy s výnimkou Bratislavy I a okresov Pezinku, Trenčína, Ilavy, Senca. Je predpoklad, že počet nezamestnaných dlhšie ako 4 roky mierne poklesne a ku koncu roka 2007 dosiahne 25% z celkového počtu nezamestnaných (pri predpokladanom poklese nezamestnaných).

Zaujímavým fenoménom pri extrémne dlhodobej nezamestnanosti je skutočnosť, že pokiaľ v rokoch 2002-2004 podiel žien v tejto skupine predstavoval 57% a mužov 43% v roku 2005 nastal obrat a podiel žien poklesol na 53% a mužov vzrástol na 47%. Je predpoklad, že tento trend naberie na intenzite a ku koncu roka 2007 podiel mužov v tejto skupine nezamestnaných prevýši počet žien ako dôsledok zlepšujúcej sa ekonomickej situácie a vytvárania nových pracovných miest v určitých regiónoch.

Tabuľka č. 4

Vývoj počtu dlhodobo nezamestnaných nad 48 mesiacov v rokoch 2000 – 2007 (podľa stavu k 31.12.)

Ukazovateľ	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	30.6.2007	30.9.2007
Počet dlhodobo nezamestnaných (nad 48 mesiacov)	39 281	39 295	44 382	43 107	46 774	60 499	63 453	60 387	59 036
Podiel dlhodobo nezamestnaných na celkovom počte nezamestnaných	7,76	7,36	8,80	9,53	12,21	18,12	23,21	24,52	24,07

Zdroj: Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny

¹⁵ Správa Amnesty International, Slovensko: Stále segregovaní, stále v ohrození, stále v nerovnom postavení, 11/2007, str.11.

¹⁶ Správa Amnesty International, Slovensko: Stále segregovaní, stále v ohrození, stále v nerovnom postavení, 11/2007, str.8.

Základné charakteristiky dlhodobej nezamestnanosti v SR

Na základe sekundárnych analýz možno konštatovať niekoľko zásadných korelácií dlhodobej nezamestnanosti.

V regiónoch kde je vysoká miera nezamestnanosti je aj vysoká miera dlhodobej nezamestnanosti.

Najnižší počet aj podiel dlhodobo nezamestnaných je v okresoch západného Slovenska, naopak najvyššie počty a podiely sú v okresoch východného a na juhu stredného Slovenska.

Dlhodobá nezamestnanosť je najvyššia v regiónoch s vysokou koncentráciou rómskej menšiny. Výnimkou sú napr. okresy Spišská Nová Ves a Michalovce, kde pri vysokej koncentrácii rómskej menšiny je „relatívne“ nízky podiel dlhodobo nezamestnaných. Jedným z dôvodov tejto situácie môže byť skutočnosť, že práve z týchto oblastí je zaznamenaný najvyšší odchod Rómov do zahraničia.

Dlhodobá nezamestnanosť klesá so zvyšujúcim sa stupňom vzdelania, a naopak. V tejto súvislosti zostáva otvorenou otázkou ako a kde zamestnať vysoký počet nekvalifikovaných nezamestnaných, ktorí sa navyše nachádzajú na relatívne malom území.

Dlhodobá nezamestnanosť v okrese Rožňava

Okres Rožňava sa nachádza na juhovýchode SR, jeho južná hranica je štátnou hranicou s Maďarskom. Má 62 sídelných útvarov, v ktorých žije 61 887 obyvateľov¹⁷, z toho 16 628 Rómov, čo predstavuje takmer 27%¹⁸.

Vysoká nezamestnanosť v okrese má niekoľko príčin. Jej začiatky siahajú už do roku 1991 kedy v dôsledku útlmu a neskoršej likvidácie banskej činnosti, likvidáciou prezamestnanosti v štátnom a družstevnom sektore a menej priaznivými podmienkami v poľnohospodárstve dochádza k prvým veľkým prepúšťaniam, ktorých „obete“ sa dodnes nevymanili z pasce sociálnej odkázanosti a nezamestnanosti. Navyše regionálna ekonomika nebola a nie je schopná dostatočne vytvárať nové pracovné miesta. Výsledkom je, že okres sa pravidelne zaraďuje medzi 6 okresov s najvyššou mierou nezamestnanosti na Slovensku. K 30.9.2007 dosiahla miera nezamestnanosti v okrese 19,8% pri počte 5 796 disponibilných nezamestnaných.

Z hľadiska vývoja nezamestnanosti možno konštatovať, že od januára roku 2000, keď evidovaná miera nezamestnanosti dosiahla svoje maximum t.j. 33,5% sa podarilo tento stav výrazne eliminovať.

Tabuľka č.5

Vývoj počtu nezamestnaných v okrese Rožňava v rokoch 2002 - 2007

Okres Rožňava	Počet nezamestnaných celkom
stav k 31.12.2002	10 406
stav k 31.12.2003	9 911
stav k 31.12.2004	8 757
stav k 31.12.2005	8 012
stav k 31.12.2006	6 813
stav k 30.9.2007	6 287

Zdroj: Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny

Problémom trhu práce v okrese je však vysoký počet ťažko zamestnateľných nezamestnaných predovšetkým dlhodobo a veľmi dlhodobo nezamestnaných osôb s nízkou kvalifikáciou, ktorá nezodpovedá požiadavkám trhu práce. „Výrazný podiel na tejto skupine majú Rómovia.

¹⁷ Sčítanie ľudu, domov a bytov. Štatistický úrad Slovenskej republiky, 2001

¹⁸ Atlas rómskych komunít na Slovensku. Inštitút pre verejné otázky, Bratislava 2004

Prevažná väčšina z nich je dlhodobo vylúčená z trhu práce, odkázaná na dávky sociálnej pomoci a žije na hranici chudoby¹⁹.

Dlhodobá nezamestnanosť (nad 12 mesiacov) predstavuje v súčasnosti viac ako 65% z celkového počtu nezamestnaných. Viac ako 2 roky je nezamestnaný každý druhý nezamestnaný. Dochádza k prehľbovaniu dlhodobej nezamestnanosti.

Tabuľka č.6

Vývoj počtu dlhodobo nezamestnaných v okrese Rožňava v rokoch 2002-2007

Okres Rožňava	Počet nezamestnaných	Počet nezamestnaných nad 12 mesiacov	Podiel z celkového počtu
stav k 31.12.2002	10 406	5 814	55,87
stav k 31.12.2003	9 911	5 776	58,28
stav k 31.12.2004	8 757	5 590	63,83
stav k 31.12.2005	8 012	5 244	65,45
stav k 31.12.2006	6 813	4 429	65,01
stav k 30.9.2007	6 287	4 107	65,33

Zdroj: Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny

Úroveň dlhodobej nezamestnanosti výrazne koreluje so stupňom vzdelania. Viac ako 80% dlhodobo nezamestnaných nemá maturitu, z toho viac ako 50% má najvyššie ukončené základné vzdelanie.

Tabuľka č.7

Štruktúra dlhodobo nezamestnaných nad 12 mesiacov podľa stupňa vzdelania v okrese Rožňava v r. 2000-2005

Okres Rožňava	Uchádzači o zamestnanie - v evidencii nad 12 mes.										Spolu
	stupeň vzdel.0	stupeň vzdel.1	stupeň vzdel.2	stupeň vzdel.3	stupeň vzdel.4	stupeň vzdel.5	stupeň vzdel.6	stupeň vzdel.7	stupeň vzdel.8	stupeň vzdel.9	
stav k 31.12.2000	64	2105	1475	4	234	119	512	8	41	0	4562
stav k 31.12.2001	83	2308	1501	6	249	123	464	4	32	0	4770
stav k 31.12.2002	234	2849	1834	1	244	120	484	5	43	0	5814
stav k 31.12.2003	220	2808	1840	0	244	128	486	4	46	0	5776
stav k 31.12.2004	192	2654	1843	1	242	110	497	7	43	1	5590
stav k 31.12.2005	176	2626	1647	3	206	99	445	7	35	0	5244

Zdroj: Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny

Z pohľadu veku možno sledovať, že v okrese dochádza k výraznému posunu dlhodobej nezamestnanosti do kategórie 40 a viac rokov veku, predovšetkým nad 50 rokov. Naopak dlhodobá nezamestnanosť u kategórie do 24 rokov veku prudko klesá.

Tabuľka č.8

Štruktúra dlhodobo nezamestnaných nad 12 mesiacov podľa veku v okrese Rožňava v r.2000-2005

Okres Rožňava	Uchádzači o zamestnanie - v evidencii nad 12 mes.										Spolu
	15 - 19 rokov	20 - 24 rokov	25 - 29 rokov	30 - 34 rokov	35 - 39 rokov	40 - 44 rokov	45 - 49 rokov	50 - 54 rokov	55 - 59 rokov	60 a viac rokov	
stav k 31.12.2000	381	731	540	544	564	611	623	416	141	11	4562
stav k 31.12.2001	310	681	629	577	632	624	649	501	161	6	4770
stav k 31.12.2002	299	715	773	695	767	762	869	694	218	22	5814
stav k 31.12.2003	182	682	709	679	790	777	890	787	269	11	5776
stav k 31.12.2004	122	545	638	656	748	816	883	870	296	16	5590
stav k 31.12.2005	113	483	610	650	665	745	803	846	311	18	5244

Zdroj: Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny

¹⁹ Sociálna politika a zamestnanosť 3/2007. Mesačník Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny a MPSVaR, str.6

U dlhodobu nezamestnaných v okrese po obdobiach rokov (2000-2004) výraznej mužskej dlhodobej nezamestnanosti dochádza k postupnému vyrovňavaniu, ženy dosahovali na konci roku 2005 viac ako 48% podiel.

Tabuľka č.9

Štruktúra dlhodobu nezamestnaných nad 12 mesiacov podľa pohlavia v okrese Rožňava v r.2000-2005

Okres Rožňava	Muži	Ženy	Spolu
stav k 31.12.2000	2487	2075	4562
stav k 31.12.2001	2576	2194	4770
stav k 31.12.2002	3318	2496	5814
stav k 31.12.2003	3280	2496	5776
stav k 31.12.2004	3091	2499	5590
stav k 31.12.2005	2729	2515	5244

Zdroj: Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny

Stabilizácia trhu práce regiónu bola dosiahnutá aj novou politikou trhu práce.²⁰ Z hľadiska počtu vytvorených miest jednoznačne v rámci nástrojov aktívnej politiky trhu práce dominovala aktivačná činnosť. Pomerne vysoký bol počet nezamestnaných, ktorí absolvovali vzdelávacie aktivity. Úspešnosť (meraná počtom umiestnených na trhu práce po vzdelávaní bez zisťovania vplyvu samotného vzdelávania na umiestnenie) dosiahol v roku 2004 32%, v roku 2005 33,5% a v roku 2006 40,9%.

Dlhodobá nezamestnanosť v okrese Trebišov

Okres Trebišov patrí medzi prvých päť okresov v SR s najvyššou mierou evidovanej nezamestnanosti. Na území okresu sa nachádza 82 obcí, z toho 4 so štatútom mesta. Počet obyvateľov v regióne je 104 633 (stav k 31.12.2005), z toho 22 940 Rómov²¹, čo predstavuje 22%.

Príčiny súčasného stavu na trhu práce možno hľadať v reštrukturalizácii podnikateľského sektora. „Prvýkrát bol prudký nárast nezamestnanosti zaznamenaný v roku 1991, príčinou boli zmeny v priemyselnej výrobe, zdraženie vstupov z dovozu v surovinovo a materiálovo náročných výrobných a rozpad východných trhov. Jej ďalší nárast bol zaznamenaný ku koncu roka 1998, ovplyvnený predovšetkým rastúcimi zdrojmi pracovných síl v dôsledku demografického vývoja a poklesom zamestnanosti....došlo k rozpadu podnikov a organizácií, ktoré boli hlavnými zamestnávateľmi v okrese a väčšina zamestnancov nemala možnosť uplatnenia v iných, resp. novovzniknutých subjektoch.“²²

Trh práce v okrese je poznamenaný predovšetkým vysokým podielom dlhodobej nezamestnanosti a veľmi vysokým podielom nízko kvalifikovaných nezamestnaných. „Pozitívne“ vyznieva medziročné porovnanie, keď miera nezamestnanosti ku koncu roka klesla z 24,6% v roku 2004 na 21,84% v roku 2006. K 30.9.2007 bolo v okrese 8 786 disponibilných nezamestnaných a miera nezamestnanosti dosiahla úroveň 18,97%.²³

Tabuľka č.10

Vývoj nezamestnanosti v okrese Trebišov v rokoch 2002 - 2007

Okres Trebišov	Počet nezamestnaných celkom
stav k 31.12.2002	16 325
stav k 31.12.2003	15 362
stav k 31.12.2004	14 086
stav k 31.12.2005	12 989
stav k 31.12.2006	11 232
stav k 30.9.2007	9 884

Zdroj: Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny

²⁰ Sociálna politika a zamestnanosť 3/2007. Mesačník Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny a MPSVaR, str.7

²¹ Atlas rómskych komunít na Slovensku. Inštitút pre verejné otázky, Bratislava 2004

²² Sociálna politika a zamestnanosť 3/2007. Mesačník Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny a MPSVaR, str.17

²³ Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny

Dlhodobá nezamestnanosť (nad 12 mesiacov) predstavuje v súčasnosti viac ako 61% z celkového počtu nezamestnaných. Viac ako 2 roky je nezamestnaný každý druhý nezamestnaný. Oproti celoslovenskému trendu možno sledovať mierne znižovanie podielu dlhodobo evidovanej nezamestnanosti na celkovom počte nezamestnaných. Jedným z faktorov je aj jeden z nástrojov aktívnej politiky trhu práce, konkrétne príspevok na zamestnanie znevýhodneného uchádzača o zamestnanie. „Vysoký záujem zamestnávateľov o tento nástroj nastal v roku 2006, kedy sa vytvorilo a realizovalo 525 pracovných miest, t.j. 27-krát viac vytvorených miest ako v roku 2004“.²⁴

Tabuľka č.11

Vývoj počtu dlhodobo nezamestnaných v okrese Trebišov v rokoch 2002-2007

Okres Trebišov	Počet nezamestnaných	Počet nezamestnaných nad 12 mesiacov	Podiel
stav k 31.12.2002	16 325	9228	56,53
stav k 31.12.2003	15 362	9027	58,76
stav k 31.12.2004	14 086	8659	61,47
stav k 31.12.2005	12 989	8286	63,79
stav k 31.12.2006	11 232	6 892	61,36
stav k 30.9.2007	9 884	6 045	61,16

Zdroj: Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny

Úroveň dlhodobej nezamestnanosti výrazne koreluje so stupňom vzdelania. Viac ako 80% dlhodobo nezamestnaných nemá maturitu, z toho viac ako 40% má základné vzdelanie. K relatívne najvyššiemu úbytku dochádza u dlhodobo nezamestnaných vyučených a u tých, ktorí ukončili strednú odbornú školu s maturitou.

Tabuľka č.12

Štruktúra dlhodobo nezamestnaných nad 12 mesiacov podľa stupňa vzdelania v okrese Trebišov v r.2000-2005

Okres Trebišov	Uchádzači o zamestnanie - v evidencii nad 12 mes.										Spolu
	stupeň vzdel. 0	stupeň vzdel. 1	stupeň vzdel. 2	stupeň vzdel. 3	stupeň vzdel. 4	stupeň vzdel. 5	stupeň vzdel. 6	stupeň vzdel. 7	stupeň vzdel. 8	stupeň vzdel. 9	
stav k 31.12.2000	539	2534	2276	494	407	357	921	14	57	0	7599
stav k 31.12.2001	554	2613	2740	118	369	304	813	23	75	0	7609
stav k 31.12.2002	685	3362	3284	51	489	361	903	21	72	0	9228
stav k 31.12.2003	689	3310	3251	41	458	327	875	16	60	0	9027
stav k 31.12.2004	588	3045	3309	30	437	308	858	17	67	0	8659
stav k 31.12.2005	589	3043	3108	29	417	270	760	15	55	0	8286

Zdroj: Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny

Z hľadiska veku možno sledovať, že v okrese dochádza k výraznému nárastu dlhodobej nezamestnanosti vo vekovej kategórii nad 50 rokov. Naopak dlhodobá nezamestnanosť u kategórie do 29 rokov veku klesá.

Tabuľka č.13

Štruktúra dlhodobo nezamestnaných nad 12 mesiacov podľa veku v okrese Trebišov v r. 2000 – 2005

Okres Trebišov	15 - 19 rokov	20 - 24 rokov	25 - 29 rokov	30 - 34 rokov	35 - 39 rokov	40 - 44 rokov	45 - 49 rokov	50 - 54 rokov	55 - 59 rokov	60 a viac rokov	Spolu
stav k 31.12.2000	779	1296	842	811	967	1008	981	667	235	13	7599
stav k 31.12.2001	592	1152	894	871	912	1033	993	854	300	8	7609
stav k 31.12.2002	576	1450	1074	1033	1179	1232	1214	1059	394	17	9228
stav k 31.12.2003	431	1361	1085	1008	1143	1254	1263	1070	396	16	9027
stav k 31.12.2004	235	1032	1022	1037	1138	1327	1314	1155	378	21	8659
stav k 31.12.2005	199	967	956	1087	1042	1202	1263	1128	414	28	8286

Zdroj: Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny

²⁴ Sociálna politika a zamestnanosť 3/2007, mesačník Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny a MPSVaR, str.18.

V období rokov 2000-2005 v okrese dochádza k postupnému vyrovňavaniu podielu mužov a žien na dlhodobej nezamestnanosti.

Tabuľka č. 14

Štruktúra dlhodobo nezamestnaných nad 12 mesiacov podľa pohlavia v okrese Trebišov v r. 2000 - 2005

Okres Trebišov	Muži	Ženy	Spolu
stav k 31.12.2000	3837	3762	7599
stav k 31.12.2001	3952	3657	7609
stav k 31.12.2002	5144	4084	9228
stav k 31.12.2003	4988	4039	9027
stav k 31.12.2004	4670	3989	8659
stav k 31.12.2005	4170	4116	8286

Zdroj: Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny

Najviac využívaným nástrojom aktívnej politiky trhu práce v okrese Trebišov tak ako v okrese Rožňava boli a sú aktivačné práce.

2. Miestne authority o probléme dlhodobej nezamestnanosti v regiónoch Rožňavy a Trebišova

V období od decembra 2006 do júna 2007 Michal Somoš v spolupráci s výskumnou agentúrou Krajinka uskutočnili 12 kvalitatívnych rozhovorov o probléme dlhodobej nezamestnanosti s tzv. miestnymi autoritami v regiónoch Rožňavy a Trebišova.²⁵

V Rožňave boli interview-aní 6 experti - vyšší úradník a zároveň poslanec Mestského zastupiteľstva, predseda miestneho rómskeho občianskeho združenia, koordinátorka a koordinátor aktívnej činnosti v 2 obciach v rámci okresu, vajda obce neďaleko Rožňavy, riadiaci pracovník vzdelávacej inštitúcie.

V Trebišove boli interview-aní tiež 6 experti - vyššia úradníčka z Úradu práce, lokálna konzultantka štátnej rozpočtovej organizácie v sociálnej oblasti, 2 komunitné sociálne pracovníčky z 2 obcí v rámci okresu, radca v oblasti odborného poradenstva z Úradu práce v jednej z obcí, projektový manažér miestnej neziskovej organizácie poskytujúcej informačný servis. Oslovení experti - respondenti boli zdrojom autentických dát o sociálno-ekonomickej situácii a nezamestnanosti v regióne. Hovorili o svojich skúsenostiach s problémom dlhodobej nezamestnanosti zo svojich pracovných, odborných a hodnotových pozícií. Dáta získané v rozhovoroch sú vo veľkej miere kompatibilné, majú aditívny rozmer, v ojedinelých prípadoch si protirečia.

O Rožňave

Z dokumentu „Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja mesta Rožňava“ vyplýva, ako potvrdil v rozhovore aj **vyšší úradník Mestského zastupiteľstva**, že mesto v sociálnej oblasti identifikovalo a reflektuje problém dlhodobo sociálne ohrozených a vylúčených občanov, ako aj problém nezamestnaných absolventov stredných škôl. Respondent zároveň konštatoval, že pokiaľ ide o nezamestnanosť obyvateľov regiónu Rožňava *v priebehu uplynulých 5 rokov sa veľa toho nezmenilo* (parafr.).

Koordinátorka aktívnych prác v obci v okrese Rožňava sa vyjadrila, že situácia sa za posledných 5 rokov nezlepšila, skôr naopak - narastá skupina mladých nezamestnaných - čerstvých absolventov škôl. Dokonca narastá počet mladých ľudí bez ukončeného vzdelania.

Podľa slov vajdu problém neukončeného vzdelania mladých Rómov pociťuje aj jeho obec neďaleko Rožňavy. Z viacerých výskumných zdrojov v projekte vyplynulo, že rómski študenti odchádzajú zo škôl z dôvodov finančných, medzikultúrnych (založených na pocite ostrakizovanej menšiny vo väčšinovom nerómskom spoločenstve školy), a tak povediac medziľudských (Rómovia hovorili, že zo škôl odchádzajú kvôli iným Rómom). Väčšina mladých Rómov, zvlášť v jeho obci nemá žiadnu pracovnú skúsenosť.

Koordinátorka aktívnych prác v obci v okrese Rožňava ironicky poznamenala, že „hlavným zamestnávateľom“ v obci sú tzv. aktívne práce. Jej kolega z ďalšej obce situáciu v oblasti zamestnanosti v regióne charakterizoval ako veľmi zlú a bez vyhliadky na zlepšenie. Konštatoval, že celkovo existuje málo, resp. žiadne možnosti zamestnať sa. Nové pracovné príležitosti vznikajú len veľmi ťažko. V jeho obci je podľa neho približne 300 Rómov, pričom celkový počet nezamestnaných v obci je „niečo cez 300“.

Podľa respondentov región ekonomicky utrpel útlmom baníctva (funguje už len baňa v Nižnej Slanej, ktorá zamestnáva približne 600 ľudí), regiónu chýba primeraná cestná infraštruktúra vrátane napojenia na diaľničnú sieť a *silní podnikatelia*. Malá časť obyvateľov pracuje na *družstvách* v okolitých obciach, v menších súkromných firmách, v Štátnych lesoch. Ďalšia časť – najmä žien tak povediac „fluktuuje“ v miestnej textilke, v ktorej zamestnanci čelia ťaživým pracovným podmienkam.

²⁵ Desiat respondentov bolo interview-aných 8.12.2006, jeden respondent bol interview-aný 11.1.2007 a jeden 22.6.2007.

O Trebišove

„...Východ štátu je vždy iný ako západ. ...nie sú tu vybudované infraštruktúry... priemyselné parky. Je tu málo pracovných miest.“, povedala v rozhovore respondentka, ktorá je **komunitnou sociálnou pracovníčkou vo väčšej obci v okrese Trebišov**.

Projektový manažér miestnej neziskovej organizácie poskytujúcej informačný servis konštatoval podobne ako viacerí respondenti v Rožňave, že úroveň nezamestnanosti v regióne je v poslednom období na rovnakej úrovni, *moc sa to nemení*. Dlhodobo nezamestnaní sú podľa neho „vekovo starší“, mladí ľudia po skončení školy, alebo ľudia s nízkym vzdelaním, ktorí „sú na trhu práce prakticky neumiestniteľní“.

„Tu je veľká nezamestnanosť... „vyše 30 % v obci“, pričom najviac je medzi nimi mladých Rómov, čo skončili len základnú školu, uviedla v rozhovore **sociálna pracovníčka z jedného Obecného úradu v regióne**.

Jedna väčšia obec eviduje **podľa odhadu radcu v oblasti odborného poradenstva z Úradu práce pre túto obec** 64% dlhodobo nezamestnaných z celkového počtu nezamestnaných.

Respondenti spomenuli poľnohospodársku minulosť regiónu, kedy nachádzali uplatnenie ľudia s nižším vzdelaním. Okrem čokoládovne v regióne neostal žiaden potravinársky priemysel z minulosti. Je tu Vagónka, ktorá zamestnávala väčšie množstvo ľudí, ... „strojárstvo celkovo ochablo“. V minulosti región ťažil aj z výhodnej blízkosti prekládky v Čiernej nad Tisou. „V Trebišove nie je žiaden priemysel, nezamestnanosť sa nemá ako vyvíjať.“

Odchod za prácou

Oslovení respondenti v regióne Rožňavy a Trebišova sú svedkami celoslovensky rozšíreného javu odchodu ľudí za prácou. Ako uviedli, ľudia z východu Slovenska odchádzajú z finančných dôvodov, mladší do zahraničia (bývalých krajín ZSSR - Ruska...), starší aspoň do Českej republiky.

Koordinátor aktívnej činnosti v obci pri Rožňave v poslednom polroku zaznamenal zvýšenú mobilitu nezamestnaných, predovšetkým mužov - Rómov aj Nerómov, ktorí odchádzali na stavebné práce do Čiech - Prahy, Liberca, Českých Budejovic. Istý český zamestnávateľ prišiel priamo do obce v okrese Trebišov s ponukou pracovných miest.

Komunitná sociálna pracovníčka vo väčšej obci v okrese Trebišov naznačila, že odchod člena, alebo celej rodiny z domova môžu sprevádzať aj komplikácie: „Jednoznačne, mladí ľudia všetko odchádzajú preč... veľa ľudí odchádza, aj rodiny, otcovia -aj matky, rodina zostáva neúplná, a dopadne to niekedy dobre, niekedy nie...“ **Jej kolegyňa zo susednej obce** si pri označení migrantov vypomohla nálepkou: „Veľa bielych odchádza do Bratislavy.“

Východisko zo situácie

Radca v oblasti odborného poradenstva z Úradu práce v Trebišove vyjadril riešenie situácie dlhodobej nezamestnanosti tromi slovami „*región potrebuje injekciu*“. Inými slovami **respondentov**: hľadať investorov, otvoriť „*dáku fabriku*“, investovať do ťažby masťenca v Gemerskej Polome.

Miestny politik v Rožňave si sľubuje príchod investorov a naštartovanie ekonomiky v regióne v súvislosti so zriadením priemyselného parku, o ktoré mesto už dlho usiluje.

Riešením dlhodobej zamestnanosti je **podľa projektového manažéra neziskovej organizácie v Trebišove** vytvorenie pracovných príležitostí založených na manuálnej práci, napr. pestovanie rýchlo rastúcich stromov pre výrobu biomasy.

O projekte

Viac ako polovica respondentov počula o projekte Orbis Institute „Vydávanie pracovných novín pre Rómov“. Všetci respondenti sa prihlásili k úsiliu pomôcť dlhodobu nezamestnaným formou výcvikovo-vzdelávacích kurzov. Všetci respondenti uvádzali ďalšie projekty, ktoré prebiehali v ich obciach a mestách a boli zamerané na zvýšenie šancí Rómov zamestnať sa. V čase realizácie rozhovorov viacerí boli priamymi aktérmi týchto projektov, iní projekty pripravovali. Napr. **miestny politik v Rožňave** spomenul, že mesto realizovalo podobný projekt ako Orbis Institute – prevádzkovalo tzv. učebňu výpočtovej techniky; občania mali možnosť absolvovať kurz „Základy práce s výpočtovou technikou“ spočiatku zdarma, neskôr bol spoplatnený a bol oň veľký záujem. Sociálna pracovníčka **jedného Obecného úradu v okrese Trebišov** uviedla, že nedávno pripravili projekt pre začínajúcich podnikateľov a hľadajú finančné zdroje na jeho realizáciu.

Komunitná sociálna pracovníčka vo väčšej obci v okrese Trebišov poskytla v rozhovore dôvernú informáciu, že ona sama získala terajšiu prácu vďaka kurzom – vrátane kurzu z oblasti informatiky. Domnieva sa, že vzdelávanie je vždy prínosom pre spoločnosť, pre jednotlivca, rodinu - pre každého. „Už len to, že tam musím prísť...“ Ak je nezamestnaný človek ponechaný napospas osudu, hrozia patologické javy, ktoré sa už objavili u Rómov - napr. fetovanie.

Predseda miestneho rómskeho združenia v Rožňave bol voči projektu Orbis Institute, ktorého nosnou časťou sú PC kurzy, skeptický až odmietavý. „Nie je šanca, aby absolventi kurzu získali v Rožňave zamestnanie na základe kurzu. Problém zamestnať sa majú aj ľudia zo stredoškolským vzdelaním, ktorí ovládajú prácu na počítači. Ak majú problém nájsť si zamestnanie títo absolventi, tak ľudia z kurzov nemajú šancu konkurovať im na obmedzenom trhu práce v Rožňave (parafr.).“

Aj **d'alší respondenti**, napriek pozitívnemu hodnoteniu projektových zámerov („aspoň sa niečo naučia“...), boli zdržanliví v predstave, že projekt pomôže Rómom pri zamestnávaní. Kurzy môžu byť pre cieľovú skupinu obohatením, ale v súčasnosti nevidia možnosť reálneho využitia nadobudnutých vedomostí a zručností z oblasti informatiky na miestnom trhu práce.

Respondenti navrhovali vzdelávať dlhodobu nezamestnaných ľudí, Rómov - vzhľadom k nízkemu vzdelaniu väčšiny - v rekvalifikačných kurzoch remeselného zamerania. **Miestny rómsky aktivista v Rožňave** apeloval na zvyšovanie kvalifikácie Rómov v stavebnom odvetví a na absolvovanie akreditovaného vzdelávania Rómami, ktoré končí v podobe výučného listu, alebo maturity. Aj **podľa riadiaceho pracovníka vzdelávacej inštitúcie v Rožňave** a **podľa koordinátora aktivačných prác v obci pri Rožňave** Rómovia si ľahšie nájdu prácu s „praktickými“ kvalifikáciami ako sú pilčíci, obrábači kovov, a pod. Jeho obec takéto kurzy pre svojich nezamestnaných organizovala a bol o ne veľký záujem. Napokon, ako nezávisle na predošlých respondentoch komentoval **projektový manažér neziskovej organizácie v Trebišove** - Rómovia vyjadrujú sami želanie zamestnať sa v stavebníctve. Zároveň dodal, že kurzy by mali mať pokračovanie - návaznosť v podobe poskytnutia pracovného miesta, a že oni napr. v rámci istého projektu rozpracovali myšlienku tzv. sociálneho podniku, „bez toho to nemá podľa mňa zmysel“.

Na druhej strane, množstvo nezamestnaných ľudí v regióne je stredoškolsky vzdelaných..., nie všetci sú teda nevzdelaní, uviedla komunitná sociálna pracovníčka pôsobiaca v obci pri Trebišove, (parafr.) *tých počítačových kurzov už bolo hodne, alebo kurzov účtovníctva..., nevie, ktorým ďalším smerom by sa mali kurzy v regióne uberať.*

O potenciáli a diskriminácii Rómov

Miestny občiansky aktivista v Rožňave nadobudol v rámci projektu „Rovnosť pre všetkých“ skúsenosť, že voľné pracovné miesta pre Rómov ešte nie sú zárukou riešenia nezamestnanosti. Jednak mali problém nájsť dostatočne kvalifikovaných ľudí, jednak Rómovia mali problém so stabilným pracovným výkonom. Problémom sa ukázalo byť aj vyplácanie

mzdy raz za mesiac: *“Róm nevydrží pracovať celý mesiac bez odmeny. Má rodinu, ženu a deti, o ktorých sa musí postarať. Riešením by bolo týždenné vyplácanie mzdy.”*

Uviedol tiež, že Róm nemá na trhu práce rovnakú východiskovú pozíciu ako Neróm. Napr. pri prijímaní do zamestnania je pretrvávajúcim problémom diskriminácia Rómov. Vysoká regionálna nezamestnanosť komplikuje sociálnu situáciu nezamestnaným Rómom ešte viac.

Sociálna pracovníčka z obce pri Rožňave vyslovila takýto názor: *“Možno sú nezamestnaní aj preto, že sú Rómovia, ale aj kvôli nízkemu vzdelaniu... Tu majú problém zamestnať sa nielen Rómovia ale aj Nerómovia”.*

„Tých, ktorí na to majú, treba tlačiť. Tí, ktorí nie, sú menej chápaní ... nebudú uplatnitelní na trhu práce...”, prehlásil **projektový manažér neziskovej organizácie v Trebišove** na margo talentu Rómov, ktorým oplývajú napr. v oblasti športu, umenia.

B. BUŤAKERO NEVIPEN - Pracovné noviny

3. Obsahová analýza periodika BUŤAKERO NEVIPEN – Pracovné noviny

Kontext

Rómska tlač pred novembrom 1989 prakticky neexistovala. Podľa údajov Inštitútu pre verejné otázky pred r.1989 vychádzalo na Slovensku 25 národnostných periodík, z nich ani jedno rómske²⁶. Zmena spoločenských pomerov v roku 1989 a novonadobudnutá sloboda tlače a šírenia informácií sa rýchlo prejavila aj v oblasti vydávania národnostnej tlače. Novinársky študijný ústav v Bratislave po roku 1991 zaevidoval vo svojej databáze 54 národnostných titulov, z toho 7 rómskych časopisov¹.

Krátke obdobie renesancie rómskej tlače ohraničuje rok 1992. Roky 1989 - 1992 je možné charakterizovať prebiehajúcimi procesmi ekonomickej tranzície v bývalom Československu s ťaživými sociálnymi dopadmi na celú spoločnosť. Obdobie po rozdelení Československa a vzniku samostatnej Slovenskej republiky v januári 1993 bolo poznamenané poklesom výkonnosti slovenskej ekonomiky, politickou nestabilitou a zápasom o podobu demokracie, čo spolu vytváralo prostredie nepriaznivé pre rozvoj kultúr národností. Dovtedajší rozpočtový spôsob financovania kultúry národností sa zmenil na príspevkový a neskôr na grantový. Podiel štátnych dotácií alebo príspevkov na celkových nákladoch vydávania národnostnej tlače klesal, ale stal sa aj nestabilný a nepredvídateľný. V kombinácii s komplexom problémov, ktorým čelia Rómovia na Slovensku, takmer neexistujúcim rómskym podnikateľským zázemím, ktoré by malo záujem na financovaní rómskej kultúry, tak vydavatelia rómskej tlače dodnes čelia existenčným problémom. Počínajúc rokom 1993 až do súčasnosti (popri BUŤAKERO NEVIPEN – Pracovné noviny) na Slovensku vychádzajú, aj to viac-menej sporadicky, 3 rómske periodiká²⁷.

Vznik novín BUŤAKERO NEVIPEN - Pracovné noviny je spojený s projektom Orbis Institute „Vydávanie pracovných novín pre Rómov“. Vydavateľom novín je občianske združenie Luludí, ktoré noviny vydáva ako partner Orbis Institute a ktoré v oblasti vydávania rómskej tlače a literatúry disponuje dlhodobými skúsenosťami.

Z pohľadu umiestnenia na slovenskom trhu periodík zameraných na špecifickú cieľovú skupinu Rómov možno konštatovať, že v sledovanom období január 2006 – november 2007 noviny vstúpili na takmer úplne deficitný, nesaturovaný trh. De facto jediný „konkurenčný“ titul s celoslovenskou pôsobnosťou predstavoval (predstavuje) týždenník Romano nevo liľ - Rómsky nový list vychádzajúci už od roku 1992 (vtedy ako Romano liľ) v aktuálnom náklade 11000 výtlačkov²⁸.

BUŤAKERO NEVIPEN – Pracovné noviny boli v sledovanom období vydávané v náklade 8000 výtlačkov ako bezplatný 8 stranový týždenník, alebo ako 16 stranový dvojtýždenník. Noviny distribuuje Orbis Institute v rámci celého územia SR, pričom úlohu distribučných kanálov plnia tieto inštitúcie v nasledovných počtoch²⁹:

Obecné a mestské úrady	167
Úrady práce, sociálnych vecí a rodiny	85
Občianske združenia, nadácie, knižnice	16
Iné	7

²⁶ Inštitút pre verejné otázky IVO, Súhrnná správa o Rómoch na Slovensku, 2002, str.172

²⁷ Havrlová, D.: Načo sú Rómom noviny? Romano nevo liľ, 16. ročník, 27.2.-26.3.2006

²⁸ <http://www.rnl.sk>

²⁹ Zdroj: distribučný list Orbis Institute-u z 10.4.2007

Metodologická poznámka

V analýze bola použitá metóda obsahovej analýzy založená na deskripcii a kvantifikácii obsahov textov publikovaných v periodiku BUŤAKERO NEVIPEN - Pracovné noviny (ďalej len „BN“), a to vo vydaniach od č.1/2006 až do č.41-42/2007. Základnou jednotkou analýzy bol text článku / príspevku. Predmetom tejto analýzy nebolo hodnotenie spoľahlivosti či objektívnosti obsahu periodika.

Základné informácie

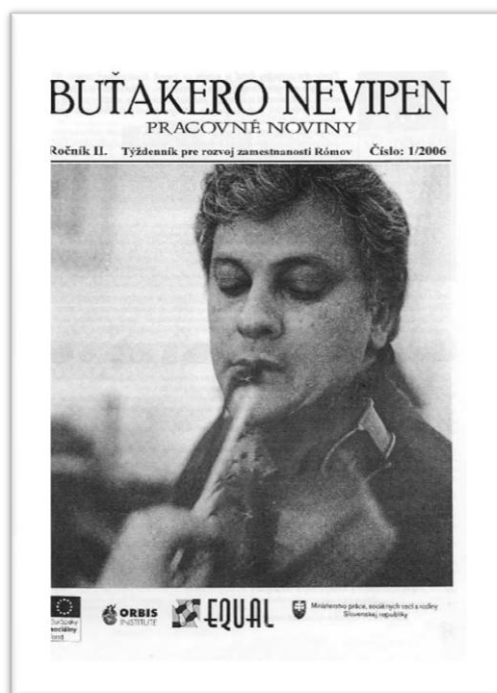
Formát periodika: A4 (skladané, neviazané A3)
Druh tlače: čiernobiela
Druh papiera: xerografický biely

Celkový počet vydaní BN v sledovanom období	41
Počet 8 stranových vydaní (týždenník) z celkového počtu (1/2006, 2/2006, 3/2006, 4/2006, 5/2006, 6/2006, 7/2006, 8/2006, 9/2006, 10/2006, 11/2006, 12/2006, 17/2006, 1/2007, 6/2007, 7/2007, 8/2007, 9/2007, 10/2007, 11/2007, 12/2007, 13/2007, 14/2007)	23
Počet 16 stranových vydaní (dvojtyždenník) z celkového počtu (13-14/2006, 15-16/2006, 2-3/2007, 4-5/2007, 15-16/2007, 17-18/2007, 19-20/2007, 21-22/2007, 23-24/2007, 25-26/2007, 27-28/2007, 29-30/2007, 31-32/2007, 33-34/2007, 35-36/2007, 37-38/2007, 39-40/2007, 41-42/2007)	18

Analýza

Periodikum BUŤAKERO NEVIPEN – Pracovné noviny, ako napokon napovedá aj podnadpis z titulnej strany „Týždenník pre rozvoj zamestnanosti Rómov“, by mal vychádzať s týždennou periodicitou. V skutočnosti sa však túto ambíciu podarilo naplniť len čiastočne, nakoľko v sledovanom období až 44% z celkového počtu vydaní BN vyšlo s dvojtyždennou periodicitou. Uvedená skutočnosť naznačuje technicko-realizačné, alebo finančné problémy spojené s vydavateľskou činnosťou³⁰. Na druhej strane napriek uvedenému je možné konštatovať, že v sledovanom období si BN z pohľadu obsahu a štruktúry udržiavali rovnakú úroveň. Vo všetkých prípadoch, kedy periodicita vydania bola predĺžená na dvojtyždňový interval, čitateľ vždy obdržal rozšírené, kompenzované vydanie s rozsahom 16 strán (týždňové vydanie vychádzalo v rozsahu 8 strán). Z pohľadu pravidelného čitateľa BN za dôležitú tiež považujeme skutočnosť, že rozšírené vydanie spravidla vždy zachovávalo zabehnutú obsahovú štruktúru 8 stranového vydania.

Obsahová stránka BN zachovávala svoju ustálenú štruktúru (stále rubriky), ktorá sa v priebehu sledovaného obdobia menila len v malom rozsahu. Štruktúru BN možno tematicky kategorizovať nasledovne:

³⁰ Problémy s priebežným financovaním vydávania BN pomenoval v rozhovore dňa 5.6.2007 aj zástupca redakcie: „Zo začiatku to bolo dobré, prvé tri-štyri mesiace, potom prišla taká menšia kríza a teraz je veľká kríza finančná... Proste sa neplatí nič....len vlastne tlač, časť poštovného, výplaty nič, nájomné nič, doprava nič...“ Z jeho vyjadrení ďalej vyplynulo, že problémy s financovaním považuje za najzávažnejšie na celom projekte: „Noviny by sa dali robiť ešte lepšie, keby bola táto finančná stránka zvládnutá.“ Koordinátorka projektu v rozhovore 29.11.2007 sa vyjadrila, že (parafr.) v prípade finančných problémov BN vychádzalo ako 2-týždenník..., takým prípadom teda ako vyplýva z analýzy bolo 44% z celkového počtu vydaní BN. Dôvodom podľa nej bola úspora prostriedkov za tlač a rozosielenie novín.

Titulná strana

Všetky vydania BN v sledovanom období mali z pohľadu štruktúry rovnakú titulnú stranu. Titulná strana periodika vždy obsahovala nasledujúce informácie a to v slovenskom jazyku:

- nadpis,
- podnadpis,
- číslo ročníka,
- číslo vydania,
- titulnú fotografiu,
- logá ESF, Orbis Institute, EQUAL, MPSVaR SR³¹, a od r.2007 aj OZ Luludi.

Popri (vydarenom) výraznom grafickom stvárnení nadpisu, kľúčovou súčasťou osobitej identity novín BN bola nesporne titulná fotografia a v prípade deviatich vydaní (č.15-16/2006 až č.2-3/2007 a č.6/2007 až č.10/2007) aj celostranová záverečná fotografia. Vždy iná, ale zakaždým zreteľne komunikujúca svoje zacielenie do rúk rómskeho čitateľa. Čitateľ, ktorý by sa o pútavej, provokujúcej, alebo aj zmiešané pocity vyvolávajúcej fotografii mohol dozvedieť viac (napr. kto je autorom, alebo čo presne fotka zachytáva), takúto informáciu ani v jednom z vydaní BN nenašiel.

Informácie o projekte Orbis Institute

Spravidla na druhej, niekedy aj na tretej strane BN si čitatelia vždy mohli prečítať, v slovenskom jazyku, základné informácie o projekte „Vydávanie pracovných novín pre Rómov“:

- čo je to Európsky sociálny fond (ďalej len „ESF“),
- aké sú ciele Iniciatívy spoločenstva EQUAL,
- kto projekt s podporou ESF a MPSVaR SR realizuje a hlavné aktivity projektu,
- stručná charakteristika Orbis Institute,
- tiráž, teda základné informácie o vydavateľovi OZ Luludi, kontakty na redakciu, informáciu o financovaní z EÚ s logami ESF a EQUAL.

Pokiaľ v prvých piatich vydaniach tieto takpovediac povinné, ale pre čitateľa menej užitočné informácie zaberali bezo-zvyšku celú stranu, po editorskom prepracovaní sa vo zvyšných vydaniach (od č.6/2006) informácia zostručnila a zmenšila na cca polovicu strany, čím sa rozšíril priestor novín pre informácie s väčším praktickým významom pre čitateľa.

Do kategórie informácií o projekte Orbis Institute je možné tiež zaradiť článok výskumnej agentúry Krajinka publikovanom (v slovenskom jazyku) vo vydaní č.13-14/2006 pod názvom „PC kurzy pre nezamestnaných“. Článok sprostredkoval prvé výskumné zistenia o prebiehajúcich PC kurzoch.

V rámci predstavovania Orbis Institute čitateľ sa mohol vo vydaní č.12/2006 dočítať (v slovenskom jazyku) o príbuznom IS EQUAL projekte s názvom „Projekt inovatívneho vzdelávania a podpory zamestnanosti žien, handicapovaných starostlivosťou o rodinu“, ktorý Orbis Institute t.č. realizoval.

³¹ Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR

S výnimkou siedmich vydaní BN (od 6/2007 do 12/2007) vo všetkých zvyšných 34 vydaniach bola publikovaná stručná informácia o bezplatnom PC kurze realizovanom Orbis Institute s možnosťou získania medzinárodného certifikátu ECDL. Súčasťou informácie (v slovenskom jazyku) umiestnenej na druhej alebo tretej strane novín boli kontaktné údaje pre prípadných záujemcov.

Za pomerne vážny nedostatok však možno považovať neúplnosť informácie a to v nasledujúcich aspektoch:

- v informácii chýbala zmienka o dôležitých nadväzných aktivitách PC kurzov. Tieto aktivity, tzv. motivačný kurz a osobnostná diagnostika, boli pritom s účasťou na PC kurze neoddeliteľne zviazané. Výnimkou bolo jediné a to hneď úvodné vydanie č.1/2006, ktoré tieto informácie zahŕňalo.
- v informácii boli publikované len kontaktné údaje na regrutátora PC kurzov, Akadémiu vzdelávania. Chýbala však zmienka o Orbis Institute, ako realizátorovi projektu. Čitateľ sa tak len z kontextu umiestnenia informácie na druhej strane mohol dovŕšiť súvislosť s graficky oddeleným textom o Orbis Institute.

Pod takto formulovanú kategóriu článkov priebežne publikovaných v BN (v slovenskom jazyku) možno priradiť rôzne aktuálne ponuky kurzov, školení alebo grantových schém:

„Výzva Európskeho sociálneho fondu“ - stručná informácia o výzve MPSVaR SR na predkladanie žiadostí o poskytnutie finančného príspevku z ESF publikovaná vo vydaniach č.2/2006 až č.7/2006.

„Ponuka kurzov v roku 2007“ – informácia o rekvalifikačných kurzoch realizovaných Občianskym združením Rómov Slovenska publikovaná vo vydaniach č.15-16/2006, č.17/2006, č.4-5/2007 až č.15-16/2007 a č.19-20/2007 až 27-28/2007. K úplnosti je potrebné dodať, že redakcia BN poskytla tejto a s ňou súvisiacim informáciám nadštandardný priestor:

- sériu priebežne publikovaných informácií odštartovalo vydanie č.15-16/2006 s 1,5 stranovým tlačovým vyhlásením OZ Rómov Slovenska o realizácii projektu + ďalšia 1 stranová ponuka rekvalifikačných kurzov. Celkovo spolu 2,5 strany v jednom vydaní BN,
- dvojstranový priestor bol poskytnutý aj v č.8/2007 a približne jednostranový priestor bol poskytnutý vo vydaniach č.17/2006, č.4-5/2007 až č.7/2007.

„Diagnosticko motivačné centrá pre nezamestnaných“ – inzercia (v slovenskom jazyku) bezplatnej pomoci pri hľadaní zamestnania prostredníctvom poradenstva i rekvalifikácie publikovaná vo všetkých vydaniach BN od č.12/2006. Ako realizátor projektu s finančnou podporou EQUAL bolo uvedené OZ Kolpingovo dielo na Slovensku.

„Bezplatné rekvalifikačné kurzy“ – inzercia (v slovenskom jazyku) OZ Klub strieborných hláv realizujúceho projekt financovaný z prostriedkov programu EQUAL a poskytujúci možnosť absolvovania bezplatných rekvalifikačných kurzov. Informácia bola publikovaná vo vydaniach č.15-16/2006 až č.10/2007.

„Mladí Rómovia a Európske občianstvo“ – dvojstranová ponuka vzdelávacích tréningov Nadácie otvorenej spoločnosti (OSF) vyšla v slovenskom jazyku vo vydaniach č.21-22/2007 a č.23-24/2007. Ako zdroj financovania projektu bol uvedený program Európskej komisie.

Užitočné kontaktné informácie a inzeráty

Pravidelne sa opakujúcim typom informácií publikovaných v BN patrili aj také, ktorých účelom bolo poskytnúť čitateľom praktické kontaktné informácie využiteľné najmä pri hľadaní zamestnania:

„Kontakty na pracoviská Úradov práce“ – poštové adresy regionálnych pracovísk úradov práce boli publikované (v slovenskom jazyku) vo všetkých vydaniach BN s výnimkou vydání č.12/2006 a 13-14/2006.

„Regionálne poradenské centrá“ – poštové a e-mailové adresy, telefónne kontakty na regionálne poradenské centrá pre Európsky sociálny fond (v slovenskom jazyku) publikované vo vydaniach č.2/2006 až č.4/2006 a vo vydaniach č.6/2006 až č.15-16/2006.

„Vysielanie rómskeho magazínu“ – informácia (len v rómskom jazyku) o hodinách pravidelného „rómskeho“ televízneho vysielania Slovenskej televízie publikovaná vo vydaniach č.1/2006 až č.7/2006, č.15-16/2006, č.4-5/2007, č.8/2007 až č.10/2007, č.12/2007 až č.14/2007, č.19-20/2007 až č.25-26/2007

„www.moja-kariera.eu“ – informácia o internetovej stránke sprostredkujúcej prácu uchádzačom o zamestnanie (publikovaná vo všetkých vydaniach od č.2-3/2007).

Aktuálne spravodajstvo

Celkovo vo 29 vydaniach BN (č.1/2006 až č.13-14/2006; č.1/2007 až č.12/2007 a č.15-16/2007 až č.25-26/2007) počas sledovaného obdobia boli pod dvojazyčným názvom „Kerďiľa ando kurko - Stalo sa v týždni“ publikované správy a informácie z aktuálneho spravodajstva tlačových agentúr RPA, SITA, TASR a ČTK. Správy sa vždy nejakým spôsobom dotýkali života Rómov na Slovensku. Rozsahom zväčša na formáte jednej strany (súhrnne) boli publikované vždy výlučne v slovenskom jazyku.

Jedinou výnimkou vybočujúcou z vyššie uvedeného rámca bolo septembrové vydanie č.1/2006. Po stručnej pripomienke 9. septembra - Dňa obetí holokaustu a rasového násillia tu bol namiesto aktuálneho spravodajstva publikovaný prvý z radu rozsiahlych článkov na pokračovanie prevzatých z knihy českej romistky Dr.E.Davidovej (viac vid' nižšie, pod nadpisom „Rómska história, jazyk a kultúra“). Pripomienka i článok bol publikovaný výlučne v rómskom jazyku.

Do tejto kategórie informácií možno zaradiť články venované Európskej únii a jej členským štátom, ktoré vychádzali postupne, celkovo vo 12 vydaniach BN.

„Európska únia“ – pod takýmto názvom sa čitateľ BN (vydanie č.10/2006) mohol v skratke (rozsah jednej strany) zoznámiť s históriou, členskými štátmi, symbolmi a menou EÚ.

„Všetko o Európskej únii“ – obsahom tohto článku boli tiež základné informácie o EÚ. Článok (vydanie č.21-22/2007) však možno považovať za úvod k sérii článkov vychádzajúcich od vydania č.23-24/2007 až do posledného analyzovaného vydania č.41-42/2007. Obsahom týchto článkov boli dôležité informácie a praktické rady z oblasti pracovného trhu jednotlivých členských krajín. Článok v každom vydaní analyzoval vždy jednu členskú krajinu. Postupne boli takto publikované / analyzované Belgicko, Bulharsko, Cyprus, Česká republika, Dánsko, Estónsko, Fínsko, Francúzsko, Grécko a Holandsko.

Popri aktuálnych a účelovo praktických informáciách, BN na svojich stránkach pravidelne prinášali aj edukačné a popularizujúce články, väčšinou na pokračovanie, z oblasti rómskej histórie, jazyka a kultúry. Takéto texty, v rôznom rozsahu, sa objavili vo všetkých vydaniach BN s výnimkou šiestich (č.17/2006 a č.6/2007 až č.10/2007).

„O romane drom, sar len dikhel e Eva Davidova“ – séria článkov mapujúcich povojnovú históriu Rómov prevzatých z knihy významnej českej romistky Dr. Evy Davidovej „Cesty Romů - Romanodrom 1945 - 1990“ publikovaných v rómskom jazyku postupne v 17 častiach (vydania č.1/2006 až č.15-16/2006, č.1/2007 až č.4-5/2007).

„Andar amare tive - Z našich koreňov“ – ako názov rubriky naznačuje, čitateľ tu nachádzal články v slovenskom jazyku zamerané na rómsku históriu. Prvýkrát sa rubrika objavila vo vydaní č.2-3/2007 s článkom „Korene rómskeho jazyka a umenia“ autora Choli Daróczi Józefa. Neskôr, vo vydaniach č.11/2007, č.12/2007, č.15-16/2007 až č.41-42/2007 boli na pokračovanie publikované úryvky z knižného cestopisu Jaroslava Burjaninava „India“. Publikovaniu uvedených článkov bol v BN venovaný mimoriadne rozsiahly priestor, v priemere viac ako 2 strany na jedno vydanie (z celkovo 16 vydaní).

„Andar o romano džanieben - Umenie Rómov“ – pod takýmto titulkom boli celkovo v piatich vydaniach BN (č.3/2006, č.4/2006, č.13-14/2006, č.2-3/2007, č.4-5/2007) publikované vybrané básne z tvorby rómskych umelcov (L.Tavali, V.Oláh, D.Banga). S výnimkou vydania č.13-14/2006 básne boli publikované dvojязыčne. Vo vydaní č.4/2006 redakcia ukončila text „Farárova záhrada“ s odkazom „pokračovanie v budúcom čísle“, ale v nasledujúcom č.5/2006 pokračovanie nebolo publikované.

„Amaro romaňi čhib“ – v preklade „Náš rómsky jazyk“ je ďalšou pravidelnou rubrikou publikovanou vo všetkých vydaniach počnajúc č.13/2007 (celkom 16 vydaní). Titulok písaný len v rómskom jazyku uvádzal lekcie rómskeho jazyka (písané v slovenskom jazyku) prevzaté z učebnice autoriek H.Šebkovej a E.Žlnayovej „Romaňi čhib“. Podobne ako rubrika „Andar amare tive - Z našich koreňov“ aj tieto lekcie rómskeho jazyka boli publikované na pomerne rozsiahlej „ploche“ - v priemere 1 a 3/4 strany na jedno vydanie (z celkovo 16 vydaní v sledovanom období).

Do kategórie článkov z oblasti histórie, jazyka a kultúry možno zaradiť aj články publikované pri nejakej príležitosti, alebo so zámerom propagovať konkrétne knižné dielo:

„*V Osvienčime ju zachránili portréty*“ – jednostranový článok / životný príbeh (v slovenskom jazyku) židovky Dina Gottlieb Babbittovej, ktorá prežila koncentračný tábor v Osvienčime. Publikovaný bol v septembrovom vydaní č.1/2006 v súvislosti s 9.septembrom - Dňom obetí holokaustu a rasového násillia.

„*Vznik ČSR*“ – v októbrom vydaní č.8/2006 vyšiel v slovenskom jazyku článok pri príležitosti 88.výročia vzniku Československej republiky.

„*O jekhto beršiben la Milena Hübschmannovakera Literaturakera medajlake*“ – dvojstranový článok / medailón v rómskom jazyku vo vydaní č.15-16/2006 venovaný spomienke na tragicky zosnulú zakladateľku československej romistiky Dr. Milenu Hübschmannovú (10.6.1933 - 8.9.2005).

„*Amari romani literatura*“ – inzercia ponuky zakúpiť si knihu „Maľovaná rómčina a čítanka“ autora Dezidera Bangu, šéfredaktora BN. Publikované vo vydaniach č.21-22/2007, až č.33-34/2007 a č.37-38/2007.

„*Vážená rómska pseudointeligencia!*“ – svojho druhu jediný článok / rozhorčený apel šéfredaktora BN (len vo vydaní č.17-18/2007) adresovaný časti rómskej inteligencie, ktorá preferuje asimilačné riešenia problémov Rómov. Zo samotného textu (v slovenskom jazyku) však nebolo úplne zrejmé, aký konkrétny podnet viedol k jeho napísaniu a publikovaniu.

„*Ohlasy čitateľov – Aj k nám prišiel Ježiško*“ – v novoročnom vydaní č.1/2007 bolo publikované (v slovenskom aj rómskom jazyku) poďakovanie všetkým, ktorí sa podieľali na projekte „*Vianočné dieťa*“ americkej nadácie Samaritan's Purse International. V rámci projektu boli deti z rómskej osady v Kamennej Porube obdarované zozbieranými vianočnými darčekom.

„*Ohlasy čitateľov*“ – vo vydaní č.4-5/2007 na poslednej (obálka) strane BN bol publikovaný otvorený list akademického maliara Ivana Hrmu (v slovenskom jazyku) apelujúci na rozšírenie modelu tried s asistentmi učiteľov, zavedeného v niektorých Špeciálnych ZŠ.

„*Predstavujeme OZ Mladých Rómov*“ – rozhovor s predsedom OZ Ivanom Makom o poslaní a cieľoch združenia (v slovenskom jazyku), vo vydaní č. 19-20/2007.

„*Vianočné recepty*“ – vo vianočnom vydaní č.15-16/2006 boli strany 5 až 12 nahradené poskladaným kalendárom formátu A2, na rube ktorého boli publikované recepty tradičných vianočných jedál.

Poradenstvo: zamestnanie a životospráva

Vo všetkých vydaniach v sledovanom období vychádzali články, ktorých účelom bolo poskytnúť čitateľom praktické rady a návody, alebo ich zoznámiť s vybranými časťami vládnych dokumentov a platnej legislatívy v oblasti zamestnanosti, sociálnych vecí a rodiny.

Články zamerané na poradenstvo v oblasti zamestnávania vychádzali v rámci rubriky „*God'avipen sar te arakhen but'i – Poradňa*“. Celkovo v 36 vydaniach (č.1/2006 až č.6/2006, č.10/2006 až č.7/2007, č.9/2007 až č.12/2007, č.14/2007 až č.21-22/2007, č.25-26/2007 až č.41-42/2007), väčšinou v slovenskom jazyku (v 10 vydaniach aj v rómskom jazyku) s nasledovnou problematikou:

- písanie životopisu,
- žiadosť o prijatie do zamestnania,
- záruky dodržiavania ľudských práv,
- Deklarácia práv človeka a občana,
- Všeobecná deklarácia ľudských práv a základných slobôd,
- písanie motivačného listu,
- zamestnanie (kde hľadať prácu, prvé zamestnanie)
- rodinné aspekty nezamestnanosti,

- tipy pri hľadaní práce,
- prijímací pohovor a prvý dojem,
- postavenie žien na Slovensku,
- komunikačné problémy rómskych žiakov,
- pohovor v personálnej agentúre,
- pracovná zmluva,
- dohoda o vykonaní práce,
- ukončenie pracovného pomeru,
- možnosti rekvalifikácie,
- dohody o prácach vykonávaných mimo pracovného pomeru,
- ktoré osoby patria do skupiny znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie,
- postup pri strate osobných dokladov,
- Zákonník práce.

Samostatne, teda mimo rubriky „Poradňa“, ale tematicky spadajúce do oblasti poradenstva a dokumentov v oblasti zamestnávania boli publikované:

„Najdôležitejšie opatrenia pre rodiny v r.2002-2006“ - zhrnutie opatrení uplynulého vládneho obdobia v oblasti rodiny (v slovenskom jazyku), vydanie č.3/2006.

„Všeobecná definícia sociálneho zabezpečenia“ - definície základných pojmov a prehľad štátnych sociálnych dávok (v slovenskom jazyku) boli publikované na pokračovanie vo vydaniach č.4/2006 až č.8/2006.

„Zákonník práce“ - publikovaných prvých 17 článkov Zákonníka práce, vydanie č.13-14/2007 (v slovenskom jazyku). Tu je treba poznamenať, že nie je jasné, prečo sa redakcia rozhodla publikovať práve túto (úvodnú) časť inak rozsiahleho Zákonníka práce.

„Rady pred cestou za prácou do zahraničia“ - odporúčané základné opatrenia, ktoré by mali predchádzať vycestovaniu za prácou do zahraničia, vydanie č.19-20/2007 (v slovenskom jazyku).

„Firemná kultúra - skryté hodnoty“ - článok rozoberajúci pojem firemná kultúra a súvislosti medzi úspechom v novom zamestnaní a akceptovaní firemnej kultúry organizácie, vydanie č.19-20/2007 (v slovenskom jazyku).

Iným druhom poradenstva boli články zacielené do oblasti zdravej životosprávy, ktoré vychádzali pod rubrikou „God'avipen sar te oven sasto - Poradňa“. Celkovo v 11 vydaniach (č.15-16/2007, č.17-18/2007, č.23-24/2007, č.25-26/2007, č.29-30/2007 až č.41-42/2007), vždy v slovenskom jazyku, s nasledovnou problematikou:

- pitný režim,
- minerály - životne nevyhnutné látky,
- jogurty v našej výžive,
- niečo o jedovatých rastlinách / hubách,
- melóny,
- čokoláda
- choroby dýchacích ciest
- pivo - tekutý chlieb
- posilnenie obranyschopnosti organizmu v jesennom období
- zmrzlina
- vitamínová abeceda,
- bojovať proti drogám nie je nikdy zbytočné.

S výnimkou vydaní č.17/2006, č.1/2007, č.6/2007 a č.7/2007 všetky zvyšné vydania BN obsahovali inzercie pracovných ponúk, alebo (aj keď rádo vo nižšom počte) inzercie ľudí hľadajúcich zamestnanie. Vzhľadom na poslanie periodika, išlo o jednu z kľúčových aktivít novín - popri edukácii, osvete a poradenstve pravidelne prinášať svojim čitateľom aktuálne informácie o ponuke voľných pracovných miest.

„Kaj šaj arakhes e buti - Voľné pracovné miesta“ – pod týmto názvom boli publikované ponuky voľných pracovných miest na území celého Slovenska. V sledovanom období to bolo celkom 1196 pracovných miest, z toho 501 inzerátov bolo publikovaných opakovane (spravidla vždy v nasledujúcom čísle). Reálne teda BN sprostredkovali informácie o 695 voľných pracovných miestach.

Z počtu 695 inzerátov bolo 19 inzerátov (2,7%) neúplných, pokiaľ ide o miesto práce - chýbala informácia o meste / obci, v ktorej sa pracovná príležitosť nachádza.

Tabuľka č. 15

Regionálne rozmiestnenie uverejnených pracovných ponúk:

Kraj	počet pracovných miest	%
Banskobystrický	157	23
Košický	254	36
Prešovský	104	15
Nitriansky	82	12
Žilinský	43	6
Bratislavský	24	3,5
Trenčiansky	10	1,5
Trnavský	2	0,3
neidentifikovateľné	19	2,7
spolu	695	100

Keďže vzdelávacie aktivity v rámci projektu „Vydávanie pracovných novín pre Rómov“ boli lokalizované do okresov Rožňava a Trebišov, zaujímavé je tiež zistenie o podiele uverejnených pracovných ponúk v týchto okresoch.

Tabuľka č. 16

Uverejnené pracovné ponuky v okresoch Rožňava a Trebišov:

Okres	počet pracovných miest	%
Rožňava	111	16
Trebišov	67	10
ostatné okresy	517	74
spolu	695	100

Z pohľadu zamerania BN na cieľovú skupinu dlhodobo nezamestnaných ľudí je dôležité zistenie, že absolútna väčšina publikovaných voľných pracovných miest zohľadňovala predpokladaný profil dlhodobo nezamestnaných (nižšie vzdelanie, nekvalifikovaná a manuálna práca, atď.). Keďže každý inzerát pracovnej ponuky obsahoval aj informáciu o časovej platnosti ponuky, možno tiež konštatovať, že všetky inzerované pracovné ponuky boli v čase svojho publikovania aktuálne.

Výsledkom kvalitatívnej analýzy publikovaných voľných pracovných miest je aj zistenie, že vo viacerých vydaniach sa vyskytli aj ponuky voľných pracovných miest, ktoré sa tomuto profilu dlhodobo nezamestnaných vymykali. Napr. inžinier vodohospodárskych stavieb, finančný konzultant, liečebný pedagóg, CAD dizajnér, učiteľ AJ na gymnáziu, lekár geriatric, liečebný pedagóg (vydania č.1/2006, č.10/2007, č.11/2007, č.21-22/2007, č.25-26/2007, č.31-32/2007).

Zaujímavým je tiež zistenie, že na opakovane publikovanú inzerciu - možnosť bezplatne inzerovať svoj záujem o prácu v priebehu celého sledovaného obdobia využili len dve osoby, ktorých inzerát bol opakovane publikovaný vo vydaniach č.2-3/2007 až č.8/2007.

Použitý jazyk a zrozumiteľnosť textov

Periodikum BUŤAKERO NEVIPEN – Pracovné noviny svojím názvom, titulnými fotografiami a samozrejme obsahom publikovaných informácií a článkov bolo jednoznačne adresované nezamestnaným Rómom. Citlivým miestom vydávania každých novín je však nájdenie optimálnej rovnováhy medzi vecným obsahom a jazykovým či grafickým štýlom, v prípade novín určených pre Rómov aj rozhodnutie o kritériu používania rómskeho jazyka.

Z vyjadrení redakcie BUŤAKERO NEVIPEN – Pracovné noviny vyplýva, že ich zámerom nebolo vydávať noviny výlučne v rómskej, ale ani v dôsledne dvojazyčnej jazykovej mutácii:

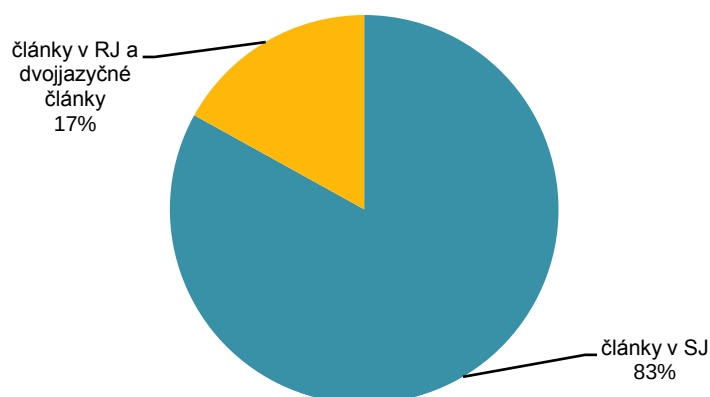
„Nie všetky články prekladáme, len také, ktoré si myslíme, že by zaujímali Rómov, aby sme ich viac dali na vedomie, čiže trocha udrieť na nich vlastnou rečou. Oni potom sú zvedavší, keď sa pozrú na rómčinu, zaujíma ich to, čítajú si to.“ ... „To by sa nedalo (pozn.: všetky články prekladať), to je veľmi prácne, rómčina... Hlavne preložiť tie slová, ktoré rómčina nepozná; čiže my potrebujeme vytvárať nové tvary a hľadať cez latinčinu, cez gréčtinu, proste nájsť adekvátny výraz a okrem toho ešte - aby tá rómčina bola univerzálna. Aby to nebol len dialekt, ktorý ovládajú v jednom kraji, ale proste aby to bolo pre celé Slovensko.“

(zástupca redakcie, rozhovor sa uskutočnil 26.9.2006)

Ďalší zástupca redakcie na otázku, aký je kľúč pri rozhodovaní, ktoré články budú dvojazyčné a ktoré nie, sa vyjadril, že o tom rozhoduje šéfredaktor. Ako uviedol, zámerom je k niektorým (najmä odborným) článkom vytvoriť rómsky abstrakt, ktorý má čitateľov viesť do problematiky, uľahčiť im čítanie slovenskej verzie. Dôvodom selektívneho publikovania textov v rómskom jazyku je okrem iného aj fakt, že úroveň znalosti rómskeho jazyka je u samotných Rómov rôzna: „...tí Rómovia nevedia ten jazyk.“

Zistenia z obsahovej analýzy novín tieto slová potvrdzujú. Odhládnuv od rôzneho textového rozsahu jednotlivých článkov, v sledovanom období bolo 534 článkov (83%) publikovaných v slovenskom jazyku. V rovnakom období 109 článkov (17%) bolo dvojazyčných, alebo výlučne v rómskom jazyku. Isté modus vivendi redakcia našla v otázke nadpisov rubrik, ktoré boli uvedené vždy dvojazyčne a to aj v tých prípadoch, keď text článkov bol výlučne v slovenskom jazyku.

Graf č.1: Pomer článkov publikovaných v slovenskom jazyku (SJ) a článkov publikovaných v rómskom jazyku a dvojazyčne

Otázku, či „nastavený“ štýl publikovaných textov je pre danú cieľovú skupinu vhodný, zrozumiteľný, „user friendly“ nie je možné meritórne zodpovedať len na základe tejto obsahovej analýzy a vyžadovalo by si to ďalšie výskumné postupy. Nasledovné postrehy by však mohli byť využité za účelom zlepšenia kvality novín:

- návody z "Poradne" boli v niektorých prípadoch dlhé a zložité (s ohľadom na dlhodobu nezamestnaných),
- odborné termíny a skratky neboli vždy vysvetlené,
- často sa vyskytovalo nedôsledné uvádzanie zdrojov publikovaných článkov,
- články boli častokrát rozdeľované s pokračovaním na ďalšej strane, alebo až na niektorej z ďalších strán; na pôvodnej strane však niekedy chýbalo upozornenie o pokračovaní článku,
- grafické zalomenie novín bolo v niektorých vydaniach nelogické, čitateľ si musel namáhavo overovať, či ide o nadväzujúce texty, alebo nie,
- noviny mali nesúrodý, „nevyladený“ dizajn - texty boli tlačené písmom rôznej veľkosti a typu; rušivo pôsobilo používanie rôznych ozdobných, horšie čitateľných fontov,
- formát novín osobitne v osemstranových vydaniach poskytoval obmedzenú plochu pre publikovanie článkov – vyplňanie záverečnej strany novín celostranovou fotografiou sa zdalo byť preto neefektívne,
- publikovali sa editorsky nespracované informácie, napr. časť Zákonníka práce namiesto výberu najdôležitejších, alebo zmenených článkov s prípadným komentárom redakcie.

O možnostiach zlepšenia kvality novín samozrejme vedia aj ľudia z redakcie BN. Z ich vyjadrení³² vyplynulo, že za dôležitú považujú otázku zabezpečenia spätnej väzby od čitateľov a že kľúčovým problémom sú vždy aj financie a ich priebežný prísun. Novinám by podľa nich napr. prospeli terénni pracovníci ako žurnalisti, ktorí by prispievali regionálnym spravodajstvom a kolportéri, ktorí by noviny roznášali priamo do obcí. Tiež sa vyjadrili o potrebe mať lepšiu komunikáciu a spoluprácu s rôznymi (pracovnými) agentúrami a neziskovými organizáciami.

³² rozhovor s redaktorom BN 5.6.2007

Diseminácia a ohlasy na BUŤAKERO NEVIPEN - Pracovné noviny na vybraných Úradoch práce, sociálnych vecí a rodiny

Z rozhovorov so 7 úradníkmi Úradoch práce, sociálnych vecí a rodiny v 6 obciach /mestách na Slovensku (na ktoré boli BN zasielané) v júni 2007 vyplynulo, že BUŤAKERO NEVIPEN - Pracovné noviny boli v čase realizácie projektu Orbis Institute pre záujemcov najčastejšie voľne dostupné vo verejných priestoroch úradov. Úrady práce tiež BN zvykli distribuovať priamo medzi Rómov počas výkonu aktivačných prác. Niektoré terénne sociálne pracovníčky nosili BN do obcí s vysokou nezamestnanosťou.

Podľa dvoch terénnych pracovníčiek z košického okresu, ktoré nosili BN priamo do osád, Rómovia o BN nejavili veľký záujem: „*Noviny vždy zostávajú bez povšimnutia... pani to si Vy čítajte*“, uviedla jedna z nich na margo reakcií, ktoré sa jej na dresu BN dostávali. Po BN podľa nej nie je dopyt, keďže Rómovia vo všeobecnosti čítajú málo a s obťažami. „*Áno, noviny zostali, Rómovia nemali záujem o ich čítanie, výnimkou je mladá Rómka...*“, uviedla druhá pracovníčka pri spomienke na jednu klientku³³. Ostatní úradníci alebo nemali prehľad o dopyte po BN na ich úradoch, alebo odhadovali, že sa od vydania k vydaniu rozoberú klientmi, ale aj pracovníkmi úradu. Viacerí konštatovali, že Rómovia si ich berú z úradu so sebou domov. Úradníčka z úradu na strednom Slovensku sa zmienila, že podľa nej je o BN záujem aj medzi nezamestnanými NeRómami; jej kolega zo susedného okresu predpokladal, že BN majú medzi klientmi jeho úradu pozitívny ohlas.

Ani jeden zo siedmich respondentov sa nestretol na úrade s klientom, ktorý by sa zaujímal o pracovné ponuky uverejnené v BN. Respondenti - úradníci ale javili celkovo nízku úroveň poznania BN, nehovoriac o zámeroch a obsahu BN.

³³ Respondentka si túto klientku všimla už predtým ako výnimočnú vzhľadom na jej aktívny záujem o informácie. Klientka sa rozhodla dokončiť stredoškolské štúdium, dokonca začala prispievať článkami do novín; BN si nadšene vzala.

4. Kvantitatívna analýza dát z online dotazníkov k periodiku BUŤAKERO NEVIPEN - Pracovné noviny

Na jar 2007 Orbis Institute inštaloval pre čitateľov periodika BUŤAKERO NEVIPEN - Pracovné noviny online dotazník ako prostriedok na získanie spätnej väzby na internetovej adrese http://www.orbisinstitute.org/index.php?id=100&no_cache=1.

Účasť na online dopytovaní bola podmienená „kontaktom“ s novinami a počítačom. Orbis Institute inicioval vyplňanie dotazníka na záver PC kurzov, účastníci ktorých tvoria väčšinu respondentov. Online dotazník tak popri mapovaní názorov predstaviteľov cieľovej skupiny na noviny - ako primárnej cieľovej skupiny, pre ktorú boli určené - preveril zručnosti účastníkov PC kurzov v práci na počítači a s internetom.

V čase od 24.4. do 10.12.2007 online dotazník vyplnilo 84 respondentov. Dáta z vyplnených dotazníkov je možné považovať za platné, napriek nasledovným problémom:

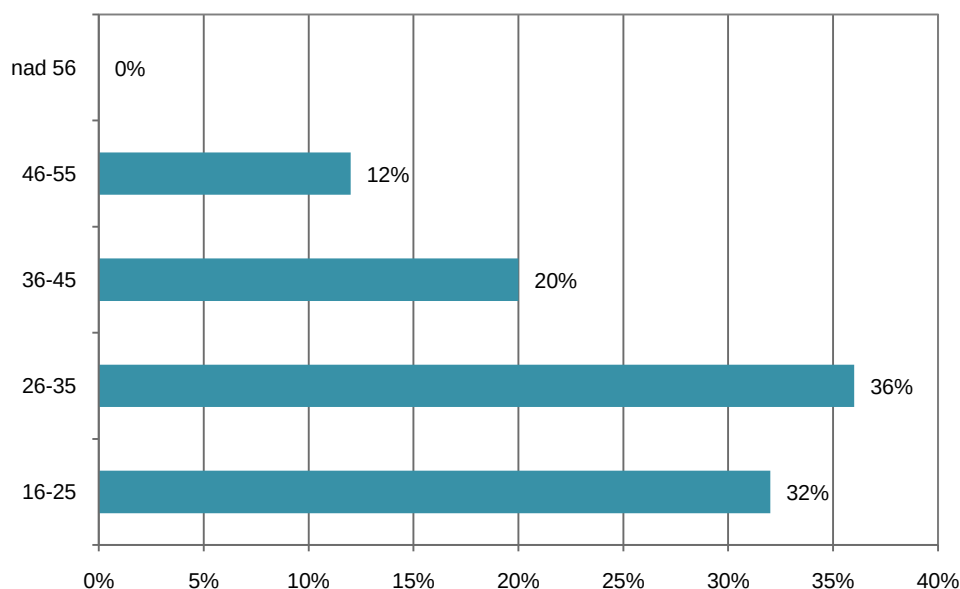
- dáta obsahujú vyšší podiel nezodpovedaných otázok zo strany respondentov (možnosť „neuviedli“ dosahovala hodnotu 1-11%)
- v dátach je vyšší podiel menej výpovedných odpovedí v otázkach s možnosťou „neviem, nerozmýšľal/-a som nad tým“ (táto možnosť dosahovala hodnotu 10-34%)
- v dotazníkoch sú logické chyby pri vyplňaní (nenasledovanie inštrukcií o nevypĺňaní otázky, ak...)

Tieto problémové miesta je možné vysvetliť jednak neskúsenosťou respondentov s vyplňaním dotazníka, čiastočne aj kvôli elektronickej forme, jednak nezaujmom zo strany respondentov o noviny / o dotazník k novinám, resp. neznalosťou vecí.

Zloženie respondentov

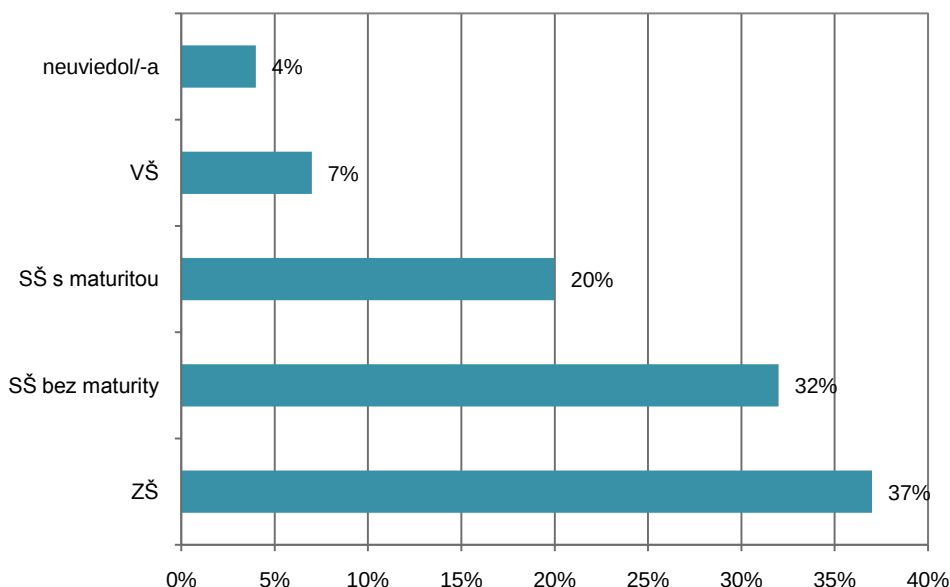
Respondenti boli zväčša v mladom alebo rannom strednom veku 16-25 rokov (32%) a 26-35 rokov (36%), pätina respondentov (20%) bola vo veku 36-45 rokov, a 12% respondentov bolo vo veku 46-55 rokov.

Graf č.2: Kol'ko máte rokov?

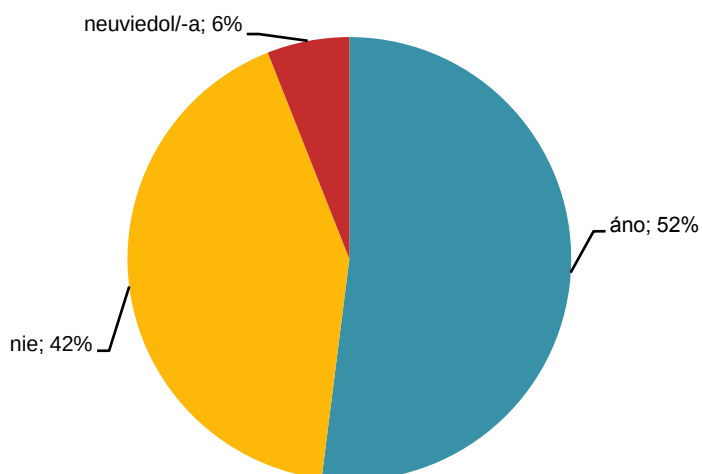
Z pohľadu vzdelania, najviac – 37% respondentov ukončilo vzdelanie na úrovni základnej školy. Tretina respondentov (32%) dosiahla stredoškolské vzdelanie bez maturity, pätina stredoškolské s maturitou, vysokoškolské vzdelanie ukončilo 7% respondentov.

Graf č.3: **Aké máte ukončené vzdelanie?**

Viac ako polovica respondentov hovorila po rómsky, pravdepodobne boli Rómovia a Rómky.

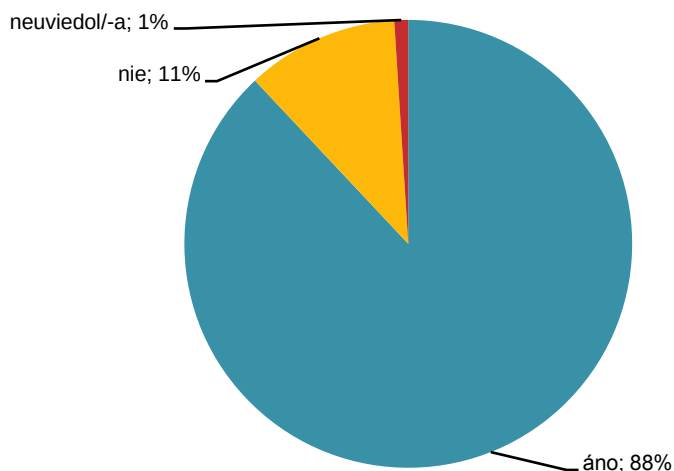
Graf č.4: **Hovoríte po rómsky?**

Čitateľské povedomie o novinách

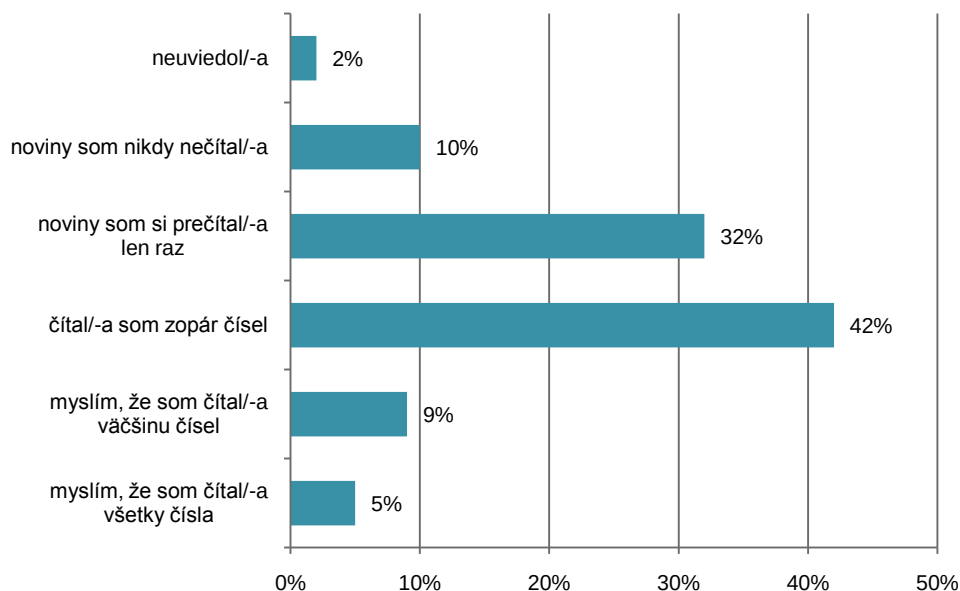
Pracovné noviny BUŤAKERO NEVIPEN poznalo 88% respondentov. Väčšina respondentov vyplňala online dotazník počas PC kurzov, respondentmi boli vo veľkej miere predstavitelia cieľovej skupiny v projekte.

Graf č.5: **Poznáte Pracovné noviny BUŤAKERO NEVIPEN?**

Tretina respondentov sa vyjadrila, že Pracovné noviny čítala len raz (pravdepodobne na PC kurze), dve pätiny respondentov čítalo „zopár čísel“, desatina respondentov čítala väčšinu čísel a desatina respondentov noviny nikdy nečítala (s novinami sa stretli po prvýkrát na PC kurze).

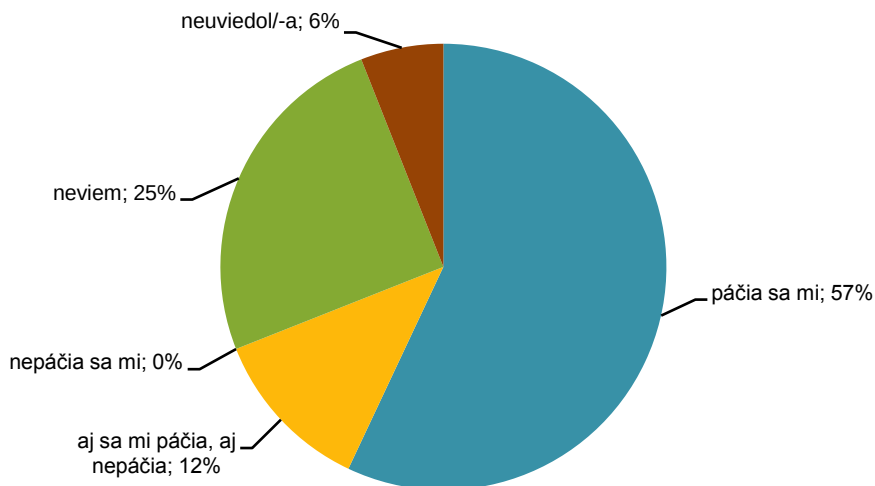
Graf č.6: **Ako často čítate tieto noviny?**

K celkovému hodnoteniu

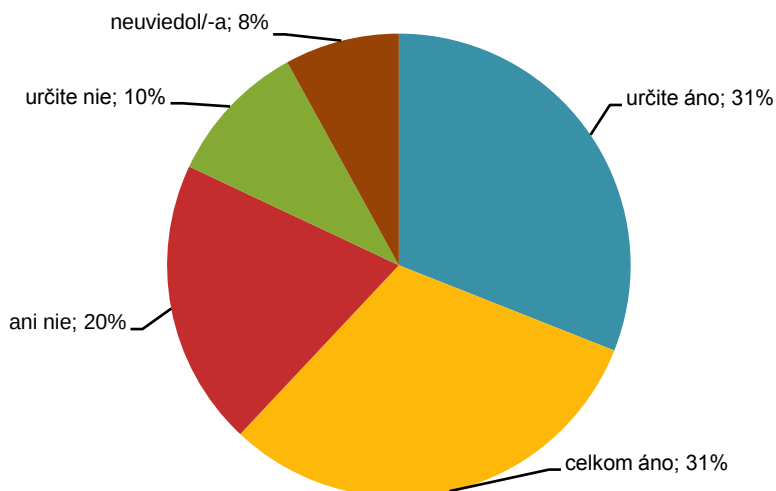
Nadpolovičná väčšina respondentov (57%) hodnotila Pracovné noviny pozitívne. Desatina respondentov (12%) dala najavo ambivalentný postoj k novinám – „aj sa mi páčia, aj nepáčia“. Každý štvrtý respondent noviny nevedel ohodnotiť.

Graf č.7: Ako hodnotíte noviny?

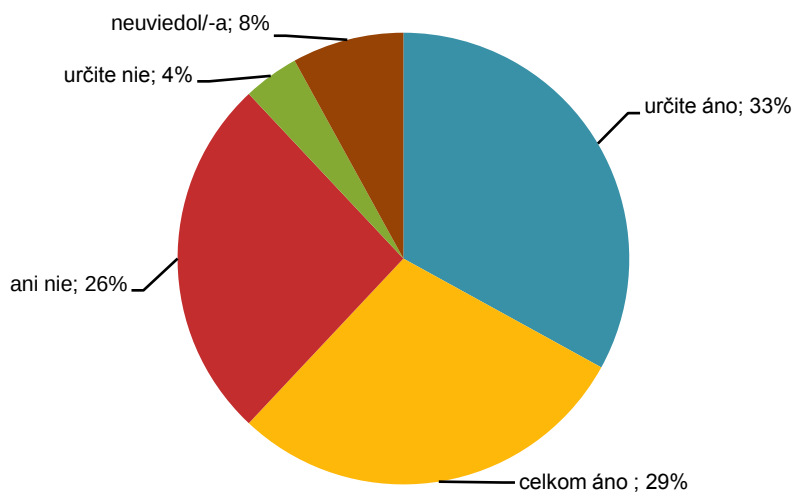
Takmer dve tretiny respondentov (62%) považujú Pracovné noviny za užitočné, zatiaľ čo tretina respondentov (30%) zdieľa opačný názor a noviny nepovažuje viac-menej alebo celkom za užitočné.

Graf č.8: Sú pre Vás noviny Buťakero Nevipen užitočné?

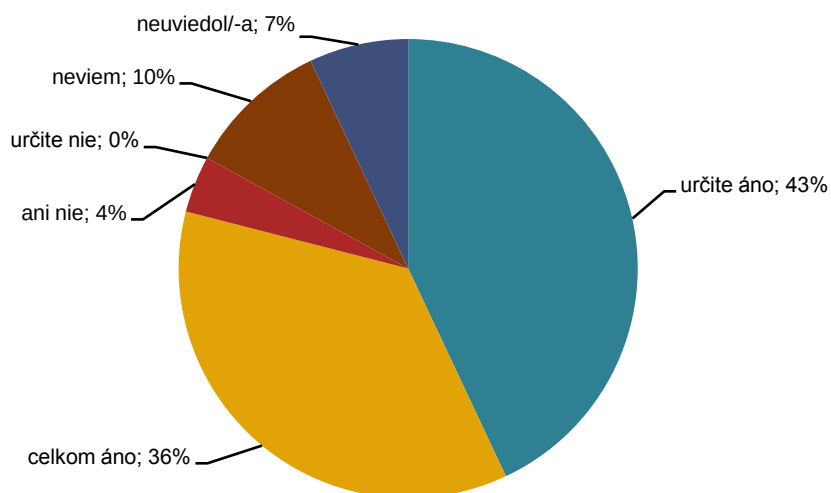
Respondenti takmer rovnako ako pri „užitočnosti“ novín posúdili zo svojho pohľadu „novosť“ informácií. Takmer dve tretiny (62%) respondentov našli v novinách pre seba „nové“ informácie, pričom ďalšia takmer tretina (30%) ich za nové skôr alebo vôbec nepovažovala.

Graf č.9: **Sú informácie v Buťakero Nevipen pre Vás nové?**

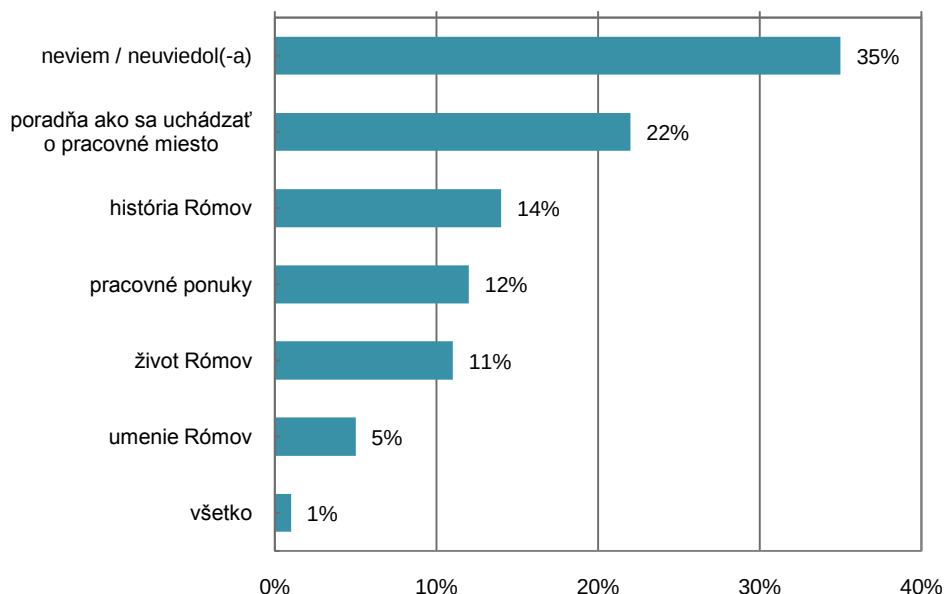
Respondenti tiež posudzovali zrozumiteľnosť novín, pričom na rozdiel od posudzovania „užitočnosti“ a „novosti“ mohli zvoliť aj možnosť „neviem“, zvlášť ak si noviny nemali možnosť dôkladne prečítať. Takmer 80% respondentov zhodnotilo noviny ako celkom alebo úplne zrozumiteľné, len 4% respondentov považuje noviny za menej zrozumiteľné. Desatina respondentov nevedela k zrozumiteľnosti novín zaujať stanovisko.

Graf č.10: **Sú príspevky v novinách podľa Vás zrozumiteľne napísané?**
Posudzujte prosím príspevky v jazyku, ktorým hovoríte.

Respondenti sa tiež mohli spontánne vyjadriť k obsahu novín, uvedením článku, ktorý ich v novinách najviac zaujal. Respondenti sa väčšinou zhostili tejto otázky v podobe oblasti záujmu, ktorú našli v novinách a považovali za užitočnú. Viac ako tretina respondentov (35%) nevedela uviesť príklad zaujímavého článku, pätina respondentov (22%) sa zhodne vyjadrila, že ich zaujali články z „poradne“ ako sa uchádzať o zamestnanie. Ďalej nasledovali témy, ktoré zaujali respondentov v menšej miere – 14% respondentov zaujali články z histórie Rómov, 12% z trhu pracovných miest, 11% zo života Rómov.

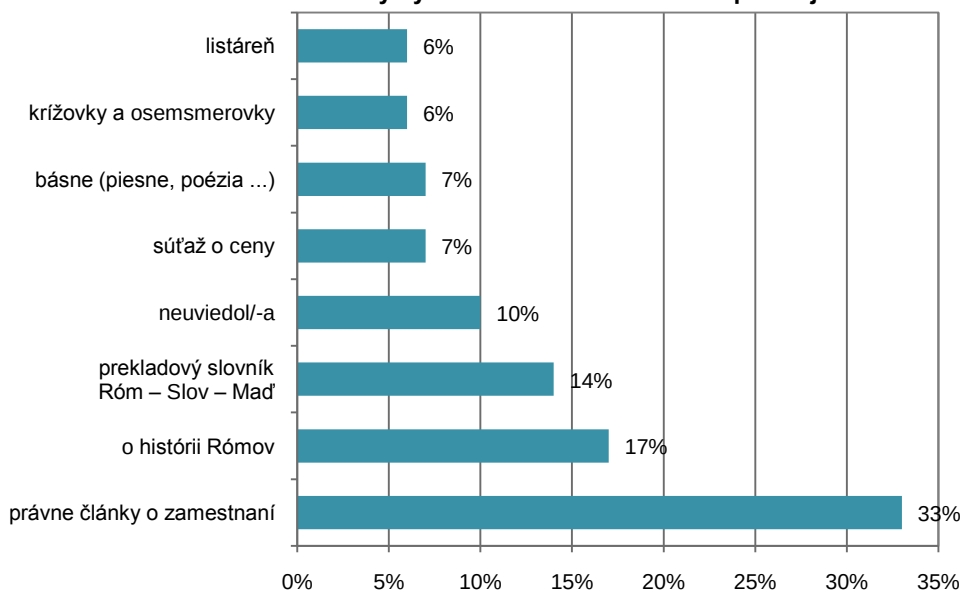
Graf č.11: Ktorý článok Vás najviac zaujal? (otvorená otázka)

K obsahu a forme novín

Respondenti sa vyjadrili k obsahu novín aj z hľadiska doplnenia tém, či rubriek. Markantný záujem prejavili o doplnenie novín o právne články zo sféry práce (33%). Viac článkov o histórii Rómov by v novinách uvítalo 17% respondentov, a 14% sa domnieva, že súčasťou Novín by mal byť prekladový rómsko-slovenský-maďarský slovník.

Graf č.12: Aké iné články by ste chceli v But'akero Nevipen nájsť?

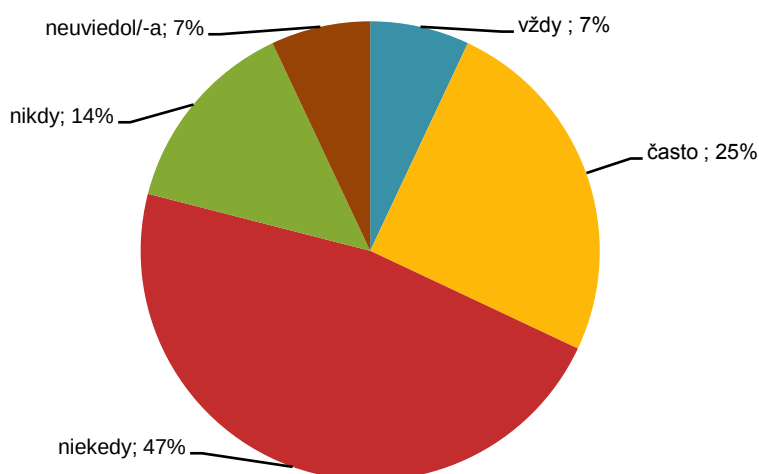
Medzi deviatimi ďalšími, spontánnymi odpoveďami respondentov boli podnety smerujúce najmä k rozsahu tém v novinách – viac by malo byť článkov o histórii Rómov, viac by malo byť tiež uverejnených informácií v „poradni“ ale aj pracovných ponúk, ku ktorým by jeden z respondentov mohol pridať vlastnú pracovnú ponuku. Noviny by sa mohli spestriť o „*dačo zaujímavé, užitočné*“, o fotografiu, recepty a pod.

V inej otázke, približne 14% respondentov adresovalo redakcii novín námety ako by sa podľa nich dali noviny vylepšiť. Jednotliví respondenti navrhli, aby v novinách nechýbali články o mladých, ochrane prírody, alebo články s návodmi o výrobe rôznych predmetov. Viacerí respondenti by uvítali príťažlivejšiu vizuálnu stránku novín; noviny by podľa nich mali byť farebne potlačené, s už spomínanými fotografiami („*obrázkami Rómov*“), ale mali by byť aj zopnuté. Zdá sa, že niektorí respondenti spájali s novinami neprimerané očakávania, keďže na mieste o zvýšení kvality novín sa objavili aj výroky „*chcela by som si nájsť hocikaké zamestnanie*“, alebo „*chcela by som pracovať na počítači*“. Jedna respondentka navrhla členiť uverejnené pracovné ponuky podľa regiónov.

K pracovným ponukám v novinách

Pracovné ponuky v novinách sa stretávali so záujmom u viac ako troch štvrtín respondentov (79%), pričom tretina ich číta vždy alebo často. Približne každý siedmy respondent si ešte nikdy nečítal pracovné ponuky uverejnené v novinách.

Graf č.13: Študujete ponuky práce v týchto novinách?

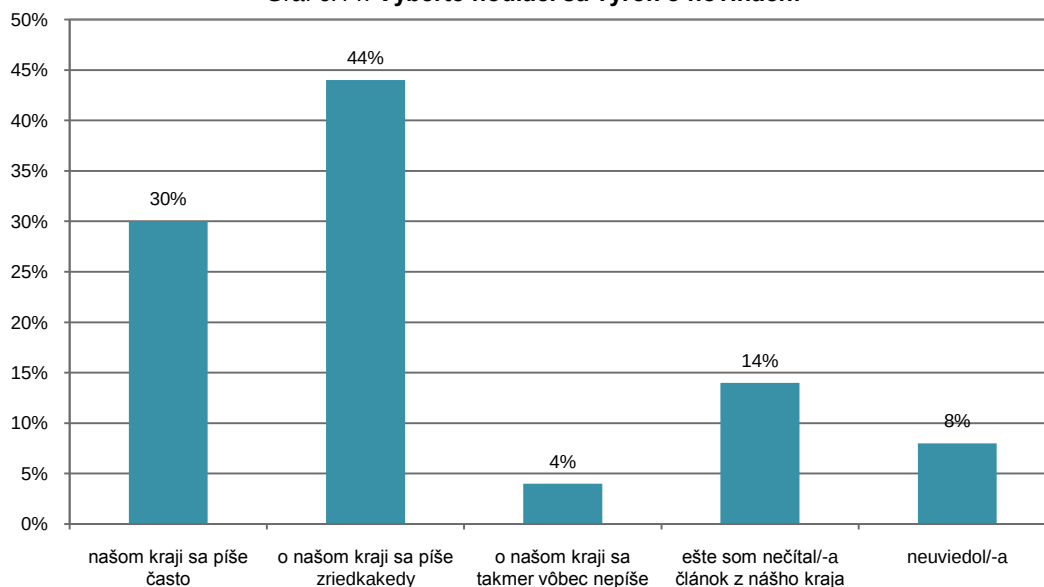

Tretina respondentov (34%) ohodnotila pracovné ponuky ako „*celkom dobré, dobré*“. Len dvaja respondenti sa k pracovným ponukám vyjadrili kriticky, že ponúk je v novinách málo, a že uverejnené informácie nie sú kompletne.

K správam z regiónov v novinách

Pokiaľ ide o správy z regiónov v novinách, tretina respondentov (30%) sa vyjadrila, že o ich kraji sa píše často, dve pätiny respondentov (44%) sa domnievajú, že o ich kraji sa píše len zriedkakedy. Pätina respondentov v novinách ešte nečítala správy z ich regiónu, alebo len veľmi zriedkakedy.

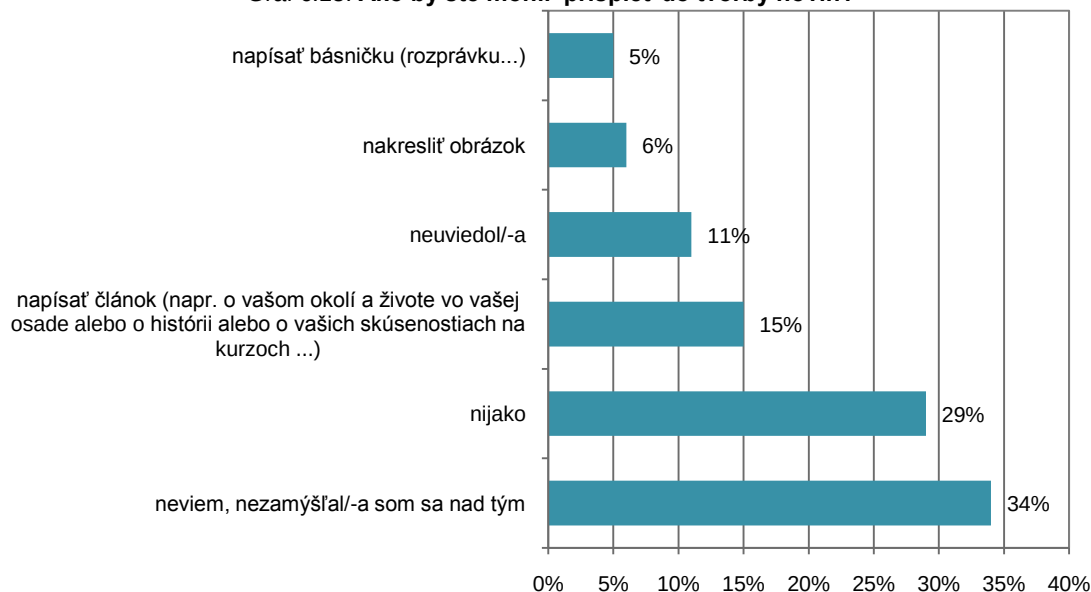
Graf č.14: **Vyberte hodiaci sa výrok o novinách:**

Vlastné príspevky do novín a odkaz redakcii

Anketa mapovala aj potenciál respondentov prispieť do novín v podobe článkov, vlastnej literárnej alebo výtvarnej tvorby. Štvrtina respondentov zareagovala na výzvu pozitívne*: 15% respondentov si vie predstaviť, že by prispeli napísaním článku napr. o živote v ich regióne, 6%, že by nakreslilo obrázok, a 5% respondentov by mohlo napísať básničku.

Graf č.15: **Ako by ste mohli prispieť do tvorby novín?**

* Traja respondenti napísali na seba aj kontaktné údaje.

Približne každý tretí respondent naformuloval redakcii BN svoj odkaz. Najviac odkazov sa nieslo v duchu želaní, aby sa ľuďom v redakcii darilo a noviny mali veľa čitateľov. Ďalšia veľká časť odkazov bola vyjadrením pozitívneho hodnotenia novín, že sú užitočné, že je dobré, že Rómovia majú vlastné noviny, že majú pokračovať („*len tak ďalej*“). Dvaja respondenti odkázali redakcii, aby zvýšili kvalitu vydávania BN, iný respondent si želal, aby články boli písané aj po maďarsky, ďalší respondent napísal „*dakujem*“.

C. Cieľová skupina o projekte

5. Kvantitatívna analýza dát z dotazníkov pre absolventov PC kurzov

Orbis Institute organizoval v čase realizácie projektu 2006-2007 PC kurzy v Rožňave a v Trebišove. Cieľovou skupinou boli dlhodobo nezamestnaní ľudia, zvlášť Rómovia, ktorí majú z ekonomických a sociálnych dôvodov ťažší prístup k vzdelávacím programom a rekvalifikačným kurzom v oblasti informačných technológií.

Cieľom série PC kurzov bolo naučiť účastníkov samostatne pracovať na počítači, osvojiť si základy informačných technológií a vytvoriť tak predpoklad, že účastníci kurzov využijú nadobudnuté PC zručnosti v praxi. Jeden PC kurz prebiehal 3 týždne, pozostával zo 60 hodín, zúčastňovalo sa ho cca 10 ľudí. Jednu skupinu školiť dvaja školitelia. Štvorhodinové vyučovacie jednotky sa skladali z teoretickej časti spojenej s cvičeniami a z voľnej časti - samostatnej práce na počítači. Kurz tvorili štyri obsahové moduly:

- 1) Základy IT a správca súborov
- 2) Word
- 3) Internet a Outlook Express
- 4) Excel

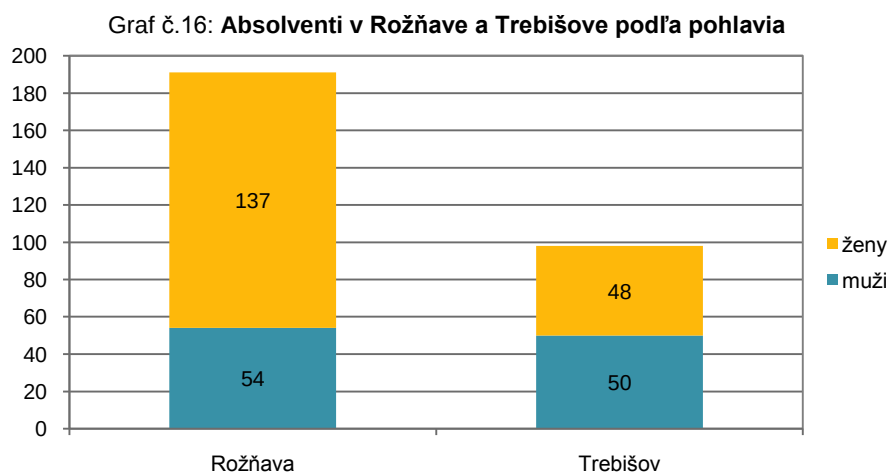
Obsah PC kurzu ako aj samotná metodika sa opierali o sylaby European Computer Driving Licence (ECDL) s cieľom pripraviť účastníkov PC kurzov na test úrovne ECDL Štart. Záujemcovia o PC kurz vyplňali tzv. regrutačný hárok, v ktorom - popri záväznej prihláške zúčastniť sa vzdelávania, zvlášť PC kurzu - poskytli základné sociálno-demografické údaje. V hárku tiež zodpovedali na otázky ohľadne skúseností s prácou na počítači, motivácie zúčastniť sa kurzu a očakávaní, ktoré spájali s kurzom.

Na záver PC kurzov, absolventi vyplňali tzv. absolventské dotazníky, ktoré boli zamerané na hodnotenie kurzu, ako aj na osobné vyhliadky používať počítač na súkromné, alebo pracovné účely po skončení kurzu.

Nasleduje spracovanie dát z regrutačných hárkov a absolventských dotazníkov.

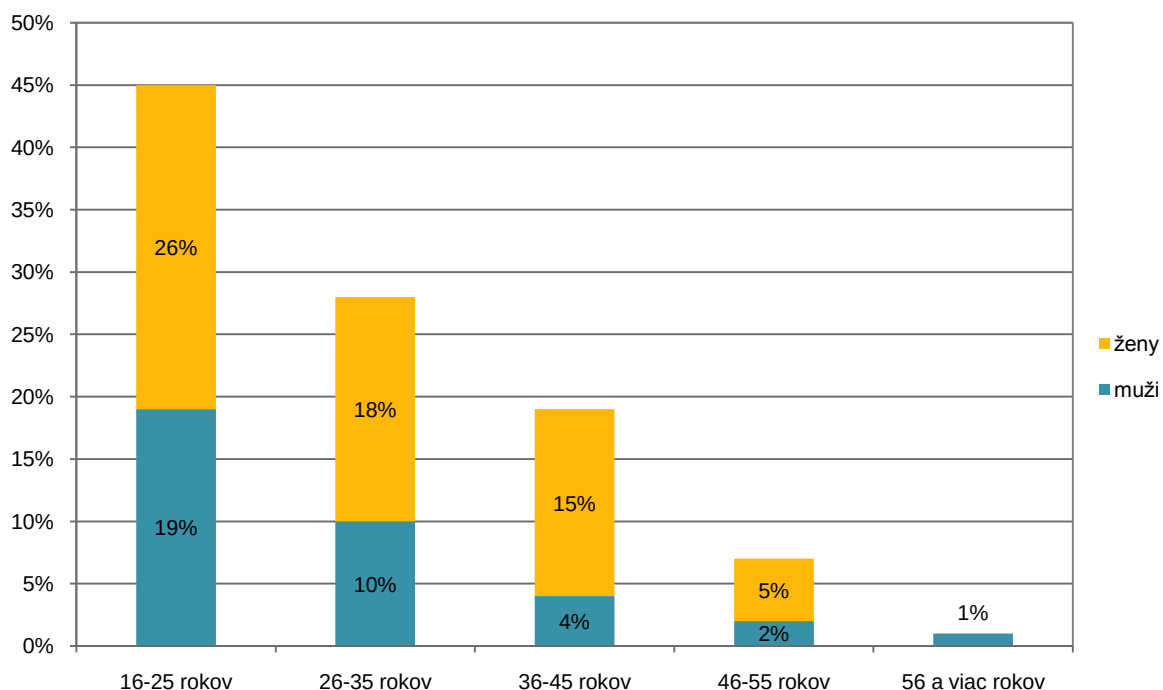
1. Sociálno-demografický profil absolventov PC kurzov

V období od 15.8.2006 do 28.9.2007 Orbis Institute realizoval 32 PC kurzov pre začínajúcich. V Trebišove sa uskutočnilo 12 kurzov (23.8.2006-11.7.2007), v Rožňave 20 kurzov (15.8.2006-28.9.2007). PC kurzy spolu absolvovalo 289 účastníkov, 191 v Rožňave a 98 v Trebišove. Zatiaľ čo v Trebišove bolo zastúpenie mužov a žien medzi účastníkmi takmer rovnaké, v Rožňave bolo 2,5-krát viac žien ako mužov.

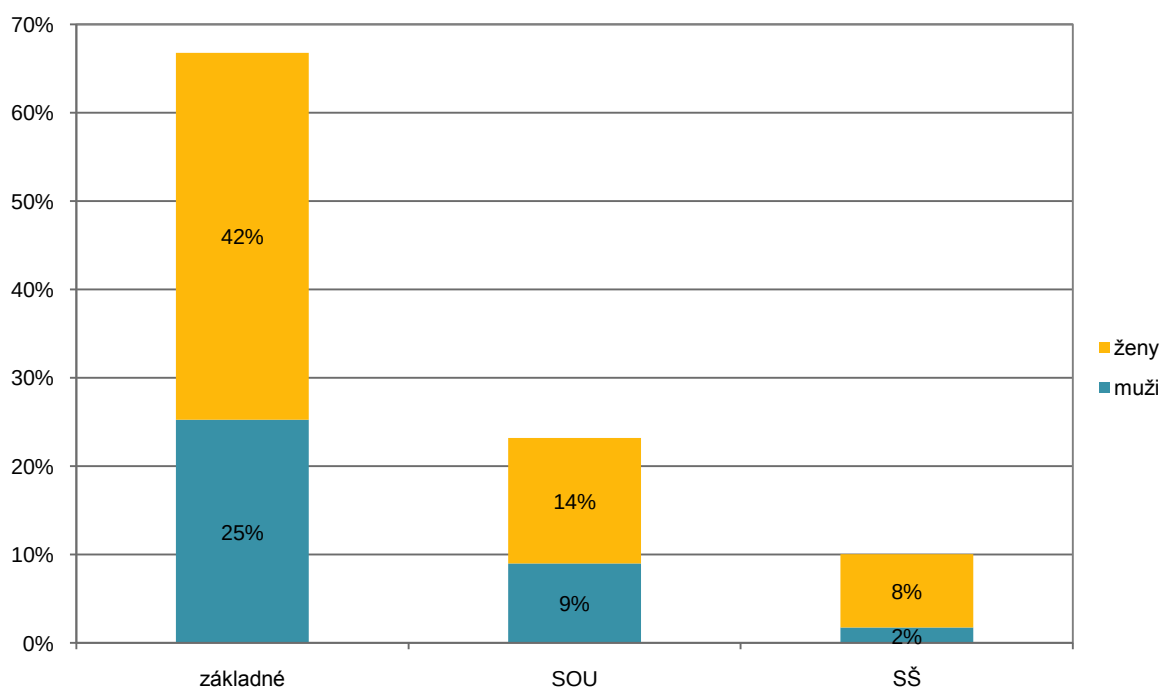
Veková skladba absolventov kurzov naznačuje, že PC kurzy absolvovali najmä mladí ľudia (16-25 rokov) a ľudia v rannom strednom veku (26-35 rokov), spolu tvorili 73% z počtu všetkých absolventov. Pätina (19%) absolventov bola v strednom veku (36-45 rokov), ostatní účastníci (8%) boli vo vyššom strednom veku (46 a viac rokov). Kurzov sa zúčastnilo 1,7-krát viac žien (64%) ako mužov (36%).

Graf č.17: Absolventi PC kurzov podľa veku a pohlavia

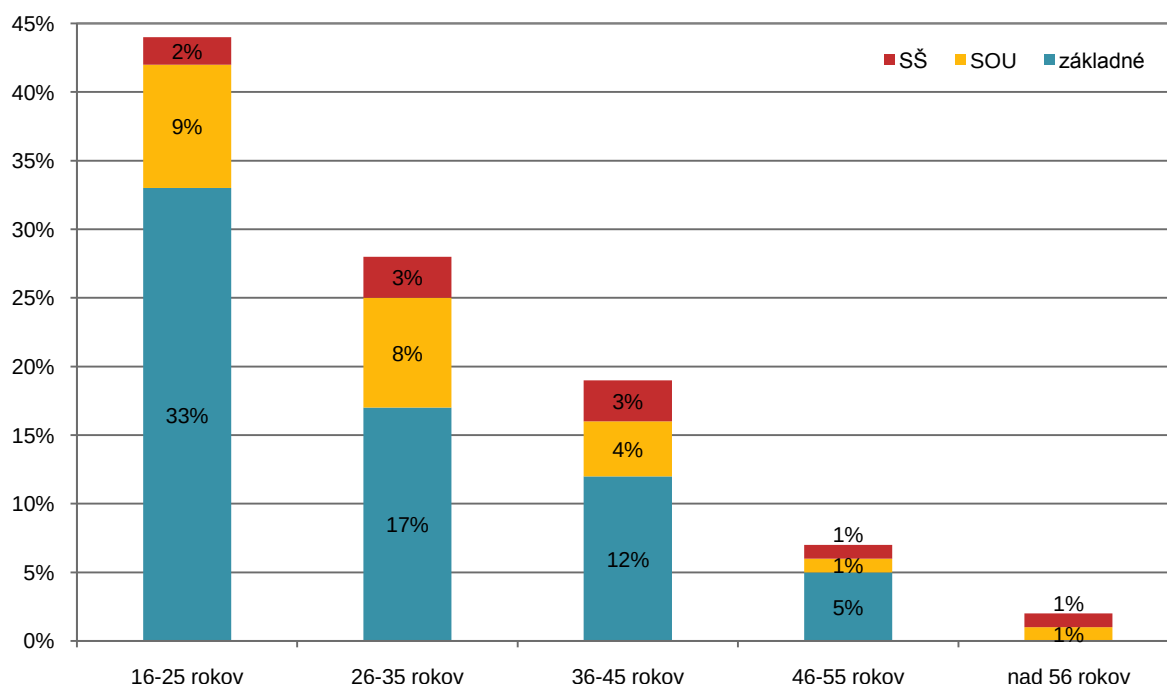
Väčšinu absolventov PC kurzov tvorili ľudia s nižším vzdelaním – dve tretiny (67%) ukončilo základné vzdelanie, takmer jedna štvrtina (23%) stredoškolské vzdelanie bez maturity a desatina absolventov (10%) stredoškolské vzdelanie s maturitou.

Graf č.18: Absolventi PC kurzov podľa vzdelania a pohlavia

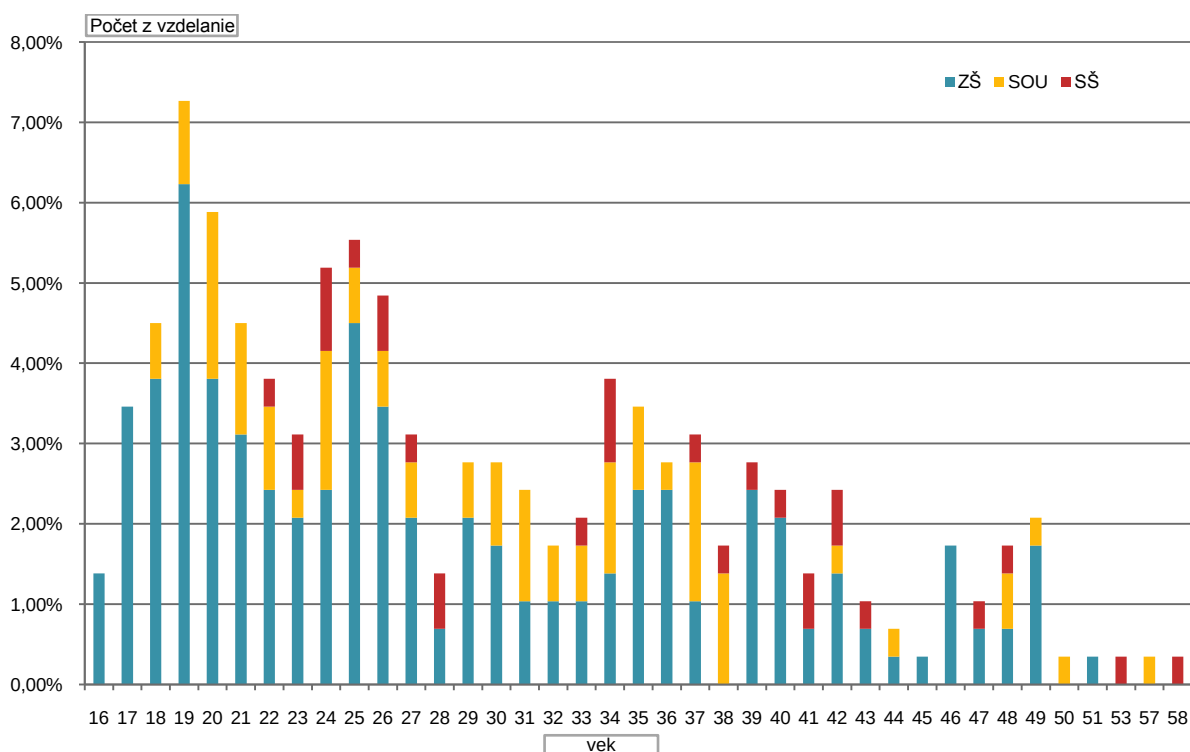
Najvyšší podiel absolventov so základným vzdelaním a stredným odborným vzdelaním bez maturity bolo vo vekovej kategórii 16-25 rokov.

Graf č.19: Absolventi PC kurzov podľa vzdelania a veku

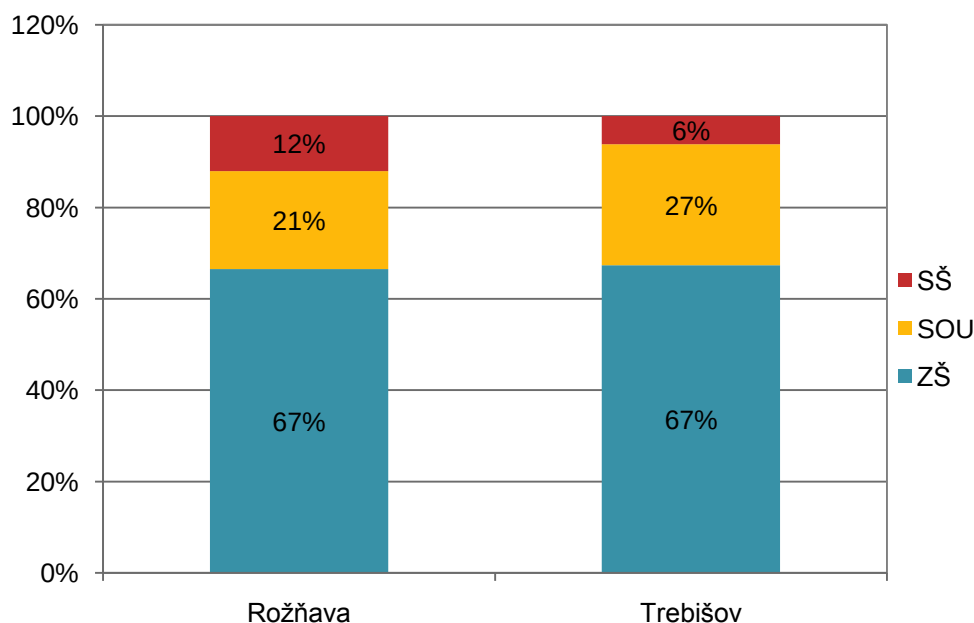
Úroveň vzdelania najmladších absolventov PC kurzov je osobitý fenomén. V subkategórii absolventov vo veku 18-21 rokov, ktorá zodpovedá veku ukončeného stredoškolského vzdelania, zastúpenú medzi absolventmi 22%, nebol ani jeden stredoškolský maturant. Väčšina respondentov z tejto subkategórie - 17% ukončila základné vzdelanie, 5% stredoškolské vzdelanie bez maturity.

Graf č.20: Vzdelanie absolventov podľa veku

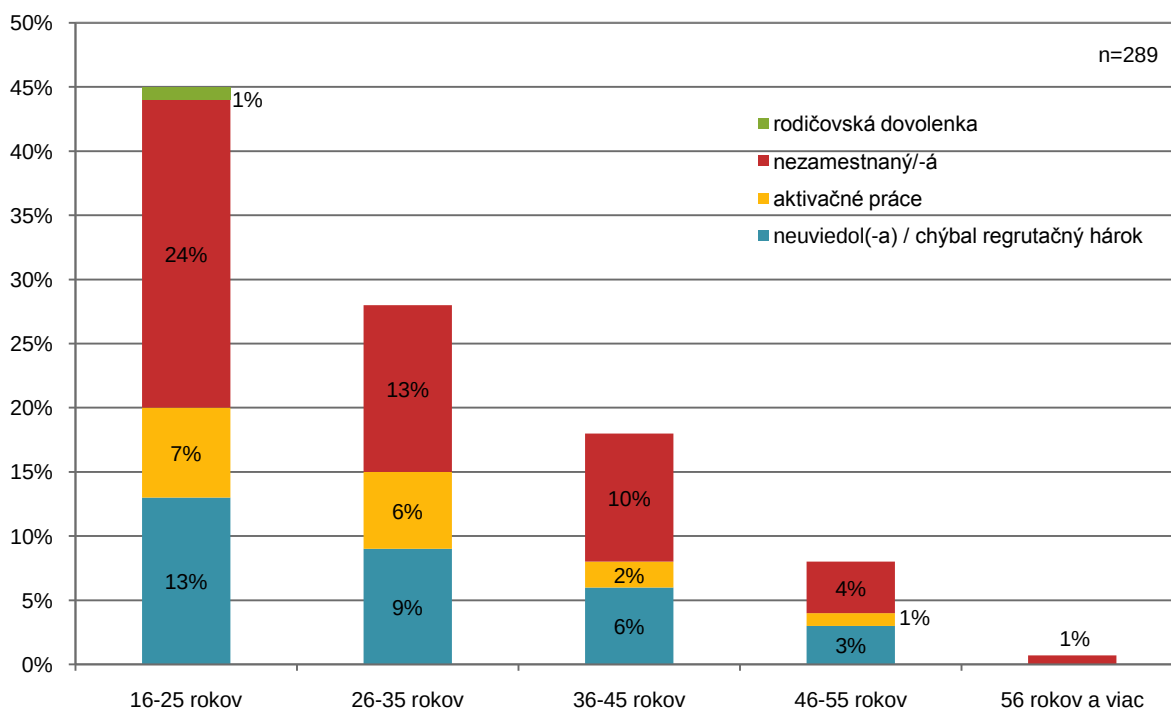
PC kurzov v Rožňave v porovnaní s Trebišovom sa zúčastnilo viac stredoškôľakov s maturitou, a o niečo menej stredoškôľakov bez maturity.

Graf č.21: Vzdelanie absolventov v Rožňave a Trebišove

Z dostupných údajov je možné predpokladať, že všetci účastníci kurzov boli v čase absolvovania PC kurzov nezamestnaní. Tretina respondentov neuviedla v regrutačnom hárku údaj o svojom statuse zamestnania, alebo im chýbal regrutačný hárok (v 4% prípadov). Časť absolventov vykonávala t.č. tzv. aktivačné práce; ako ukazuje graf, je ich zhruba štvrtina. Malý počet absolventov (1%) bol podľa dostupných údajov t.č. na rodičovskej dovolenke.

Graf č.22: Status nezamestnanosti absolventov PC kurzov

Tabuľka č.17: **Status nezamestnanosti absolventov PC kurzov**

	aktivačné práce	nezamestnaný/-á	rodičovská dovolenka	medzisúčet
16-25 rokov	10%	34%	1%	45%
26-35 rokov	9%	19%	0%	28%
36-45 rokov	3%	15%	0%	18%
46-55 rokov	2%	6%	0%	8%
56 rokov a viac	0%	1%	0%	1%
Celkom	24%	75%	1%	100%

n=199 (bez respondentov, ktorí neuviedli tento údaj, resp. ktorým chýbal regrutačný hárok / kde sa sledovalo zamestnanie/)

Z relevantných dát o nezamestnanosti (n=199) tiež vyplýva, že s výnimkou vekovej kategórie nad 46 rokov, absolventi z vekových kategórií 16-25, 26-35 a 36-45 rokov boli zaradení na tzv. aktivačné práce v 22-29% prípadov.

Tabuľka č.18: **Štruktúra nezamestnanosti absolventov PC kurzov podľa vekových kohort**

	aktivačné práce	nezamestnaný/-á	rodičovská dovolenka	súčet
16-25 rokov	24%	73%	3%	100%
26-35 rokov	29%	71%	0%	100%
36-45 rokov	22%	78%	0%	100%
46-55 rokov	12%	88%	0%	100%
56 rokov a viac	0%	100%	0%	100%

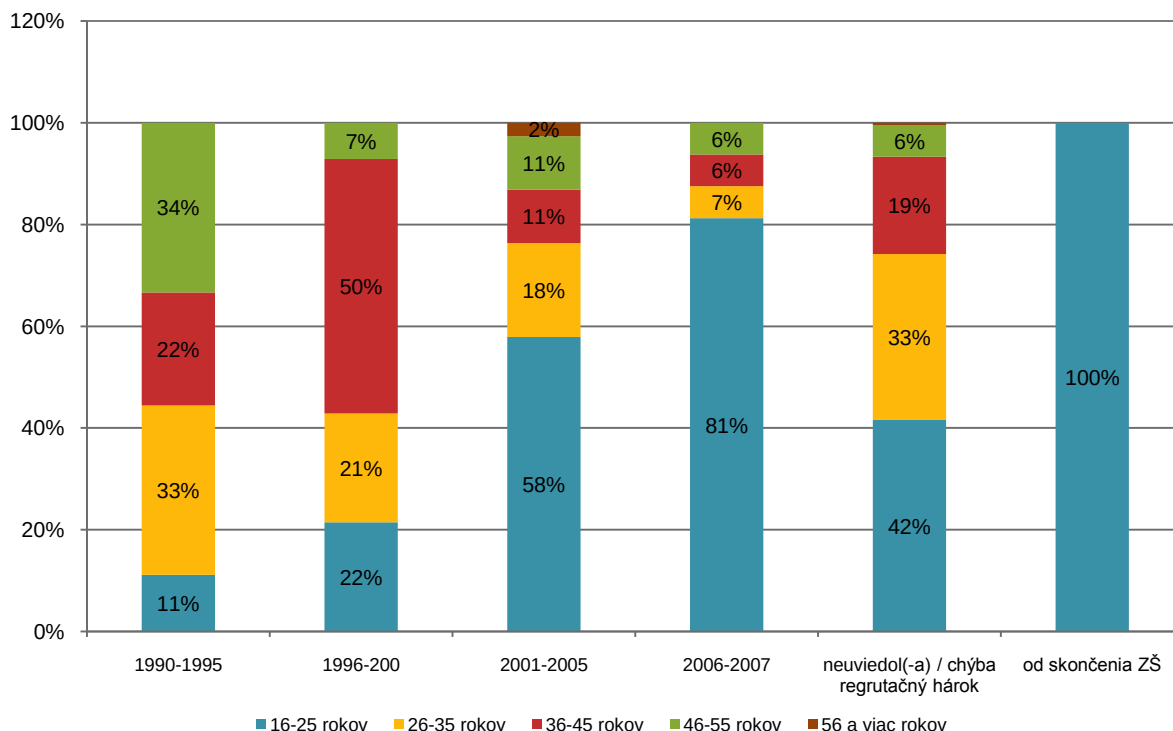
Pre absolventov bol evidentný problém datovať rok, odkedy sú nezamestnaní. Takmer tri štvrtiny absolventov PC kurzov - bez rozdielu, či to boli muži alebo ženy - tento údaj neuviedli, alebo im chýbal regrutačný hárok (v 4% prípadov).

Tabuľka č.19: **Datovanie nezamestnanosti absolventov podľa pohlavia**

Nezamestnaný/-á od roku:	muži	ženy
1990-1995	1%	2%
1996-2000	1%	3%
2001-2005	6%	8%
2006-2007	1%	4%
neviedol(-a) / chýbal regrutačný hárok	26%	47%
od skončenia ZŠ	1%	0%
Celkom	36%	64%

Z dostupných údajov o datovaní začiatku nezamestnanosti vyplýva, že podiel nezamestnaných za posledné dva roky je najvyšší u vekovo najmladších absolventov (16-25 rokov), t.j. že rady nezamestnaných sa rozšírili o týchto mladých ľudí automaticky po ukončení školy alebo dovŕšení veku dospelosti.

Graf č.23: Datovanie nezamestnanosti absolventov podľa vekovej štruktúry

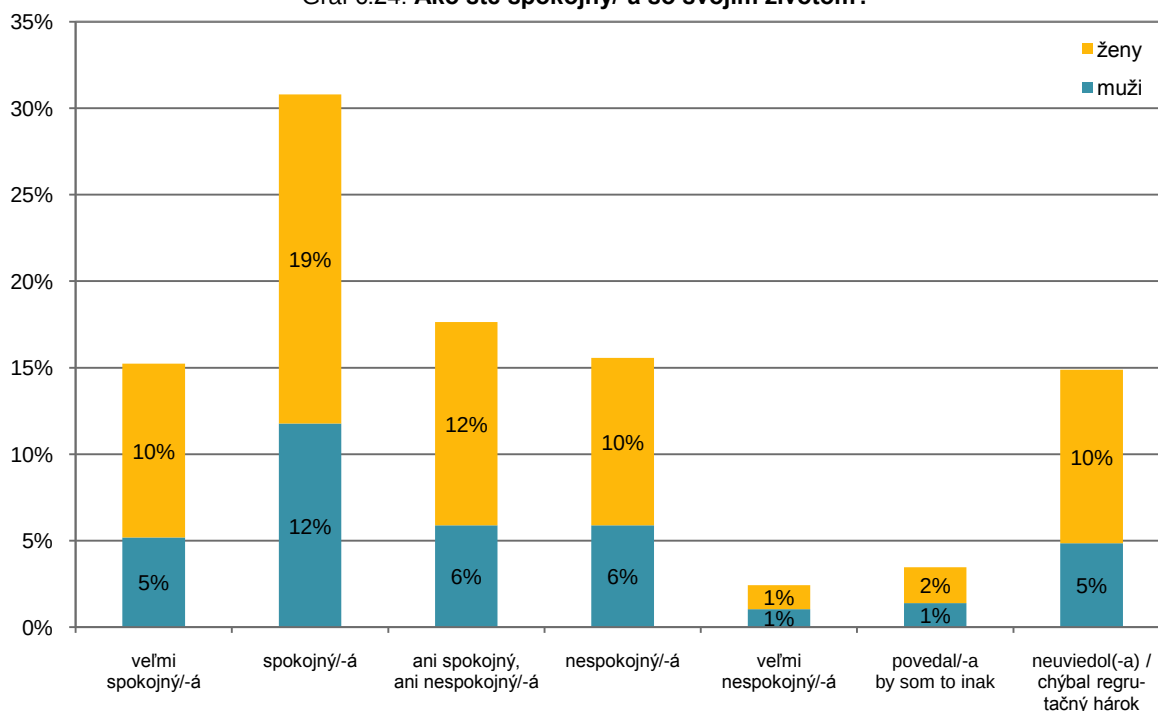
Tabuľka č.20: Datovanie nezamestnanosti absolventov podľa vekovej štruktúry

	16-25 rokov		26-35 rokov		36-45 rokov		46-55 rokov		56 a viac rokov		súčet
1990-1995	1	11%	3	33%	2	22%	3	34%	0	0%	100%
1996-2000	3	22%	3	21%	7	50%	1	7%	0	0%	100%
2001-2005	22	58%	7	18%	4	11%	4	11%	1	2%	100%
2006-2007	13	81%	1	7%	1	6%	1	6%	-	0%	100%
neuviedol(-a) / chýba regrutačný hárok	87	42%	68	33%	40	19%	13	6%	1	0%	100%
od skončenia ZŠ	3	100%	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	100%
Celkový súčet	129	44%	82	28%	54	19%	22	8%	2	1%	100%

2. Očakávania účastníkov PC kurzov

V regrutačnom hárku záujemci o kurz / respondenti zodpovedali aj otázku ohľadne celkovej spokojnosti so svojím životom. Takmer polovica respondentov (46%) vyjadrila celkovú spokojnosť so svojím životom, pričom 2-krát toľko bolo skôr spokojných v porovnaní s veľmi spokojnými. Takmer pätina respondentov (18%) pociťovala aj spokojnosť aj nespokojnosť, a rovnaký počet (18%) nespokojnosť. Približne každý šiesty respondent ale neuviedol odpoveď na túto otázku, alebo chýbal regrutačný hárok.

Graf č.24: Ako ste spokojný/-á so svojím životom?

Tabuľka č.21: Ako ste spokojný/-á so svojím životom?

	muži	ženy	celkový súčet
veľmi spokojný/-á	5%	10%	15%
spokojný/-á	12%	19%	31%
ani spokojný, ani nespokojný/-á	6%	12%	18%
nespokojný/-á	6%	10%	16%
veľmi nespokojný/-á	1%	1%	2%
povedal/-a by som to inak	1%	2%	3%
neuviedol(-a) / chýbal regrutačný hárok	5%	10%	15%
Celkový súčet	36%	64%	100%

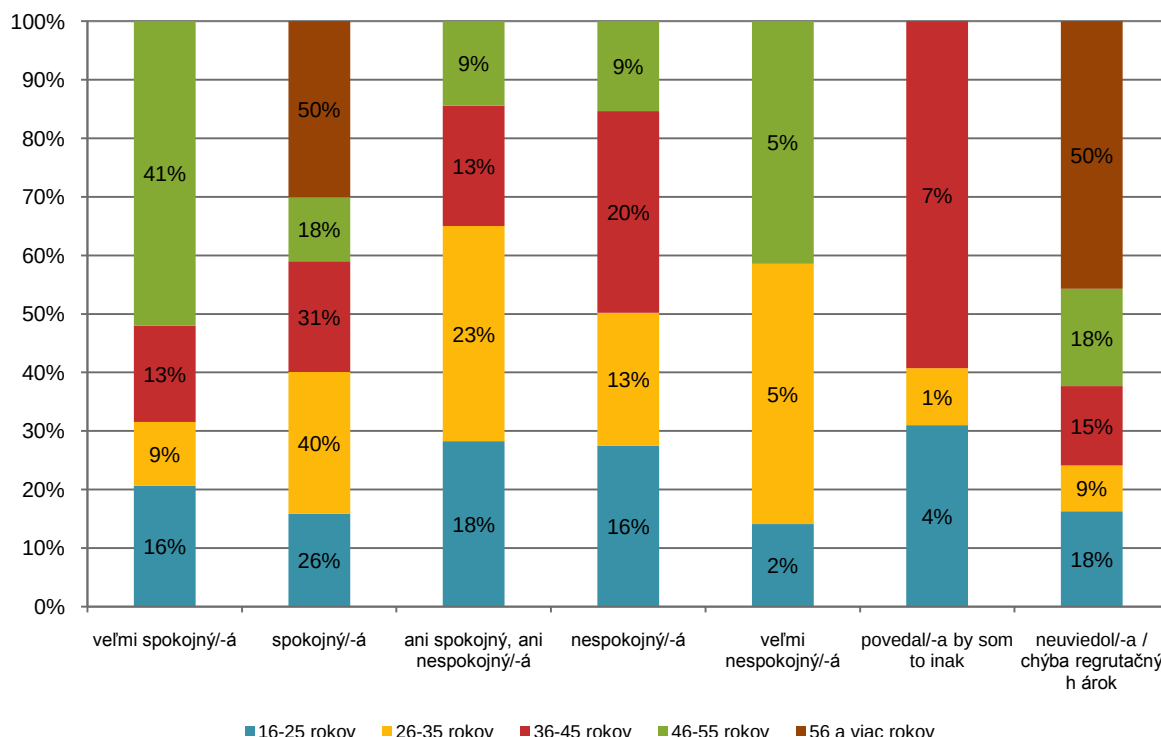
Pohľad na spokojnosť mužov a žien so svojím životom z hľadiska proporcionálneho rozloženia žien a mužov medzi absolventmi, poukazuje na príbuznú mieru spokojnosti u absolventov a absolventiek.

Tabuľka č.22: Spokojnosť absolventov so životom proporcionálne muži / ženy

	muži	ženy	Celkový súčet
veľmi spokojný/-á	14%	16%	15%
spokojný/-á	33%	30%	31%
ani spokojný, ani nespokojný/-á	16%	18%	18%
nespokojný/-á	16%	15%	16%
veľmi nespokojný/-á	3%	2%	2%
povedal/-a by som to inak	4%	3%	3%
neuviedol(-a) / chýbal regrutačný hárok	13%	16%	15%
Celkový súčet	100%	100%	100%

Pohľad na spokojnosť respondentov so svojím životom z hľadiska proporcionálneho rozloženia veku respondentov poukazuje na vyššiu mieru spokojnosti respondentov vo veku nad 46 rokov, ako aj vo veku 16-35 rokov. Ani spokojnosť, ani nespokojnosť so svojím životom pociťujú v najväčšej miere respondenti vo veku 16-35 rokov, skôr nespokojnosť vo väčšej miere respondenti vo veku 36-45. Dáta naznačujú, že najviac nespokojných ľudí s kurzom života bolo medzi absolventmi vo veku 26-35 a 46-55 rokov.

Graf č.25: Spokojnosť so svojím životom z hľadiska proporcionálneho rozloženia veku

Tri štvrtiny respondentov (76%) pred PC kurzom nikdy nepracovali na počítači, 15% respondentov sa vyjadrilo, že pracovalo, desatina respondentov (9%) neuviedla odpoveď, alebo chýbali regrutačné háčky.

Respondenti – záujemcovia o PC kurz sa v regrutačnom hárku vyjadrili, že najviac sa chcú naučiť používať internet a písať na PC. O niečo menší, ale relevantný záujem respondenti prejavili aj o používanie PC software-u, ktorý používajú napr. predavačky, ďalej o zdokonalenie sa v používaní programov WORD a EXCEL, a na poslednom mieste o hranie počítačových hier.

Tabuľka č.23: Čo by ste chceli vedieť robiť na počítači?

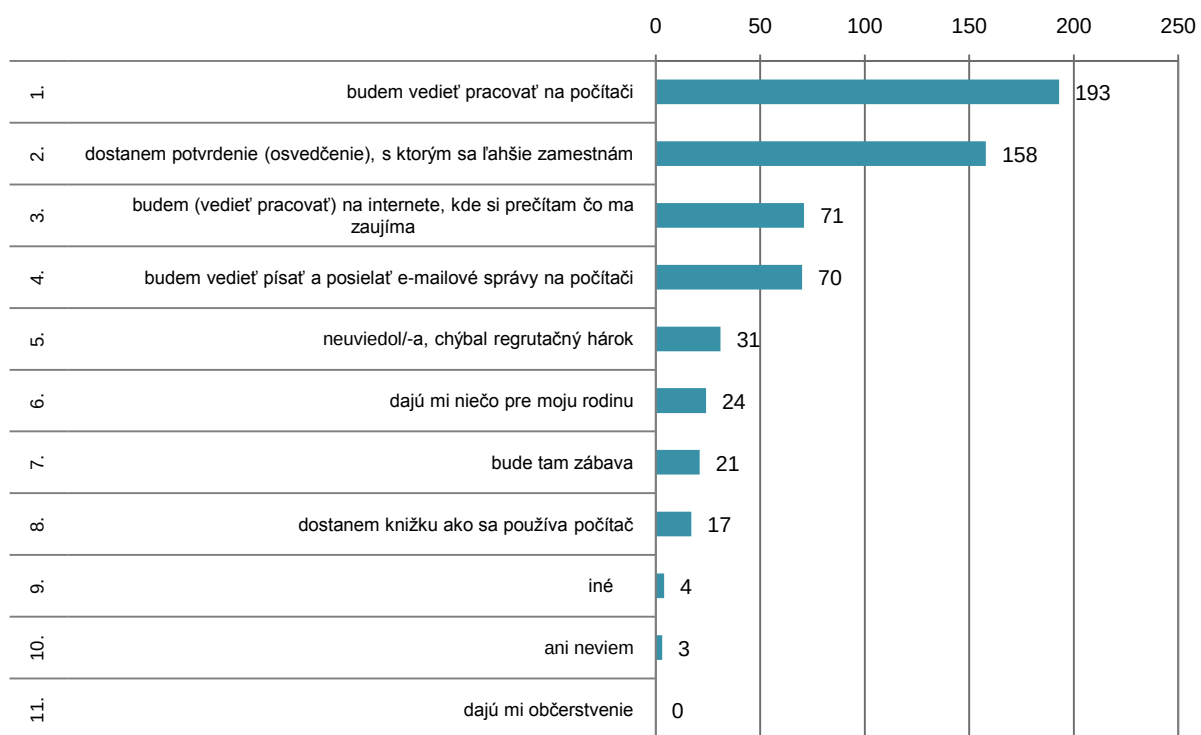
1.	používať internet	164
2.	vedieť si niečo napísať, napr. list na úrad, alebo kuchársky recept pre susedu	139
3.	vedieť používať počítač napr. ako predavačka v obchode	86
4.	zdokonaľiť sa v používaní programov WORD, EXCEL	80
5.	neuviedol(-a) / chýbal regrutačný hárok	33
6.	hrať sa počítačové hry	31
7.	Iné	10

Pozn.: možnosť troch odpovedí, hodnoty sú uvedené v absolútnych početnostiach

Očakávania veľkej väčšiny respondentov – záujemcov o PC kurz boli v súlade s náplňou vzdelávania, ktoré Orbis Institute pripravil. Respondenti očakávali, že po absolvovaní kurzu budú vedieť predovšetkým pracovať na počítači (1.) a že dostanú osvedčenie, s ktorým sa ľahšie zamestnajú (2.). V menšej miere, ale s patričnou mierou dôležitosti očakávali, že budú vedieť používať internet (3.), ako aj písať a posielať e-mailové správy (4.). Niektorí

respondenti v nevýznamnej miere očakávali, že na kurze dostanú niečo pre svoju rodinu (6.), že tam bude zábava (7.), ale tiež že dostanú knižku ako používať počítač (8.).

Graf č.26: Čo očakávate od počítačového kurzu organizácie Orbis Institute, ktorého sa chcete zúčastniť?

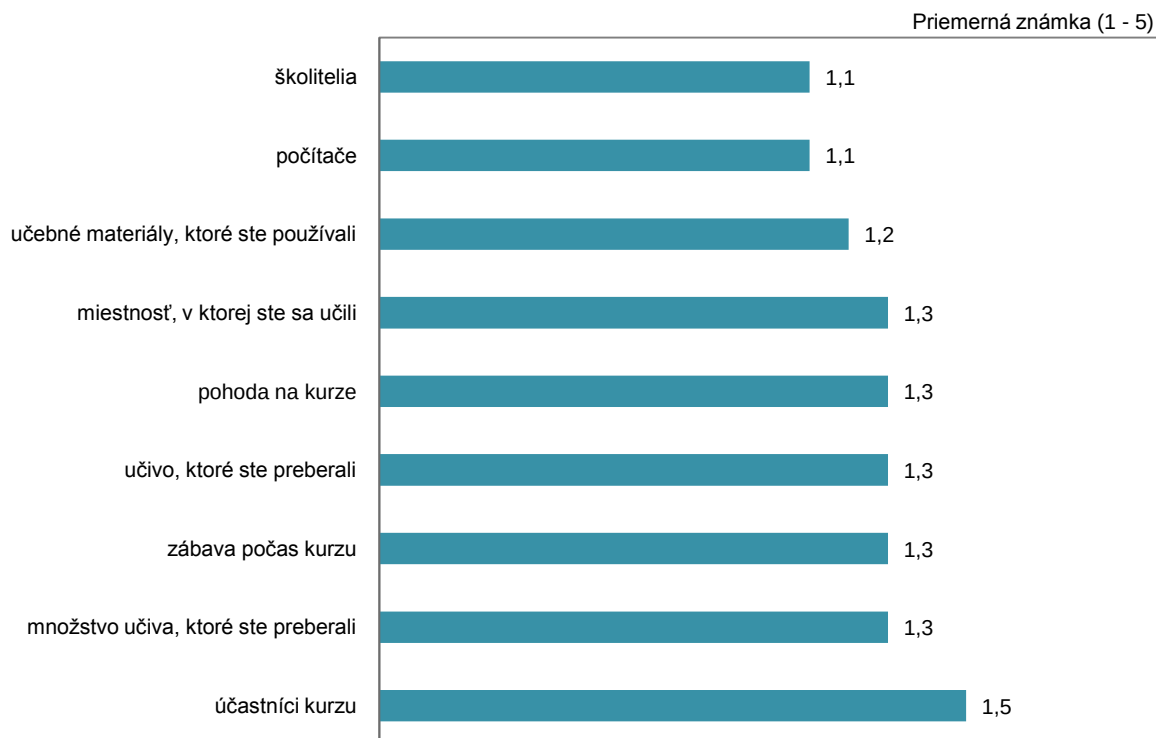

Poznámka: možnosť troch odpovedí, hodnoty sú uvedené v absolútnych počtoch

3. Hodnotenie PC kurzov absolventmi PC kurzov

Absolventi hodnotili kurz z organizačného, obsahového, didaktického a personálneho hľadiska, na hodnotiacej škále aká sa používa v škole 1-5. **Absolventi ohodnotili najlepšou priemernou známku 1,1 svojich školiteľov a výpočtovú techniku.** Naopak seba ohodnotili v priemere najnižšou známku 1,5.

Graf č.27: Ako hodnotíte

Poznámka: 1=najlepšia známka, 5=najhoršia známka; priemerná známka je vypočítaná bez odpovedí „neuviedol/-a“

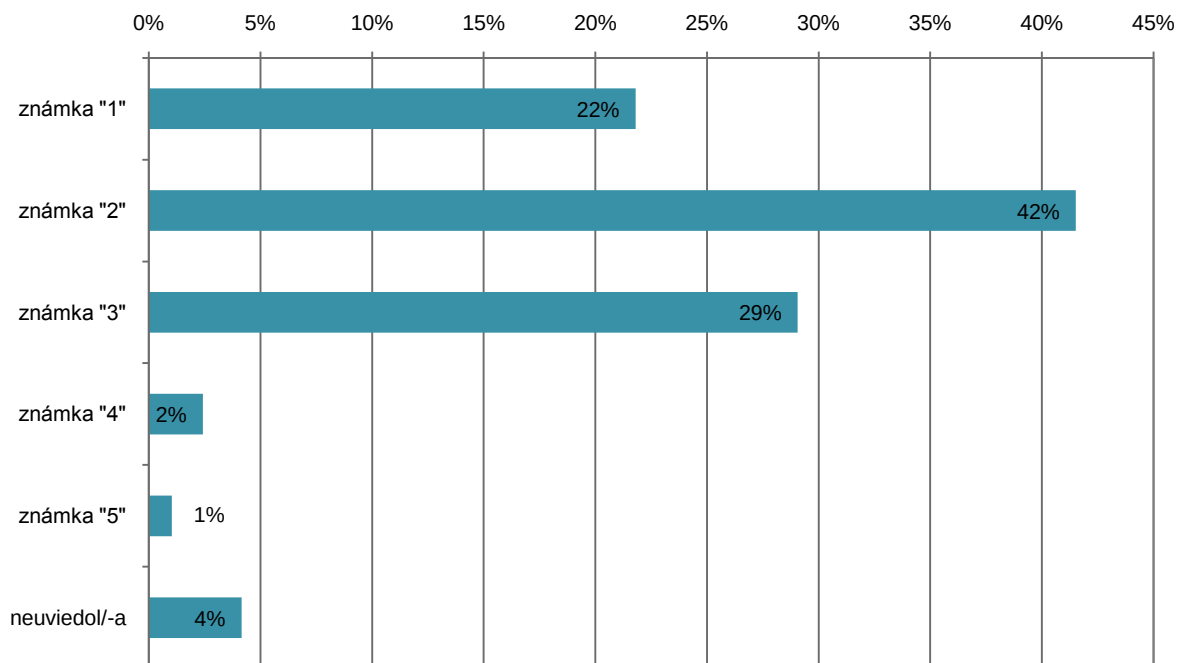
Tabuľka č.24: Ako hodnotíte

	„1“	„2“	„3“	„4“	„5“	neuviedol/-a	súčet	priemerná známka	smerodajná odchýlka
a) miestnosť, v ktorej ste sa učili	221	34	17	3	1	13	289	1,3	0,97
v %	76,5	12	6	1	0,5	4	100		
b) pohodu na kurze	222	30	13	4	1	19	289	1,3	0,94
v %	77	10	4,5	1	0,5	7	100		
c) školiteľa(-ov)	237	31	3	0	0	18	289	1,1	0,7
v %	82	11	1	0	0	6	100		
d) účastníkov kurzu	177	61	26	4	2	19	289	1,5	1,14
v %	61	21	9	1	1	7	100		
e) počítače (či boli dobré, či ich bolo dost...)	242	18	6	2	1	20	289	1,1	0,73
v %	84	6	2	0,5	0,5	7	100		
f) učivo, ktoré ste preberali	212	46	12	0	1	18	289	1,3	0,92
v %	73,5	16	4	0	0,5	6	100		
g) zábavu počas kurzu	221	37	9	2	2	18	289	1,3	0,91
v %	76	13	3	1	1	6	100		
h) učebné materiály, ktoré ste používali	228	34	8	0	0	19	289	1,2	0,8
v %	79	12	3	0	0	6	100		
i) množstvo učiva, ktoré ste preberali	208	45	12	2	3	19	289	1,3	1
v %	72	15,5	4	1	1	6,5	100		

Pozn.: Priemerná známka je vypočítaná bez odpovedí „neuviedol/-a“.

Absolventi hodnotili seba - aj jednotlivu - na rovnakej škále 1-5. Pätina absolventov (22%) sa domnieva, že kurz zvládli na jednotku; dve pätiny (42%) sa ohodnotili dvojkou. Tretina respondentov (29%) sa ohodnotila známkou tri, a 3% absolventov volili štvorku a päťku.

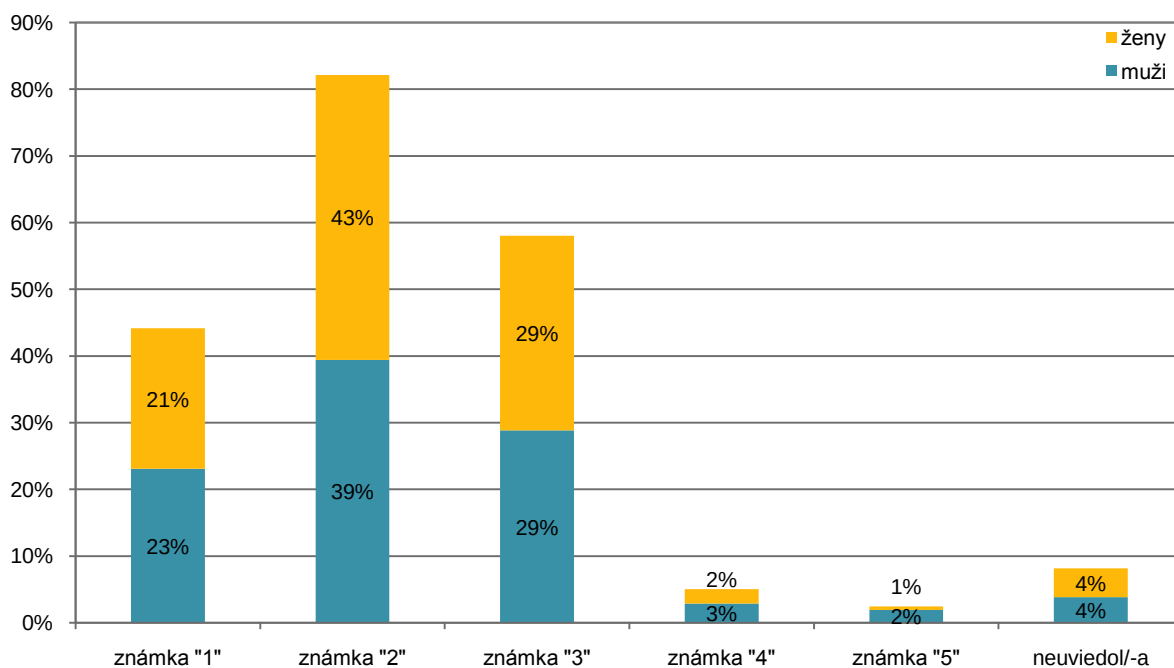
Graf č.28: Čo by ste povedali o sebe - ako ste zvládli počítačový kurz?
Oznámkujte sa ako v škole, kde „1“ je najlepšia známka a „5“ je najhoršia.

Poznámka: smerodajná odchýlka všetkých hodnôt bez odpovedí „neuviedol/-a“ je 1,16

Priemerná známka z oznámkovania sa zo zvládnutia kurzu bola 2,18 u absolventa a 2,15 u absolventky. Priemerná známka tak celkovo dosiahla hodnotu 2,16 (bez odpovedí „neuviedol/-a“). Absolventky sa hodnotili pribuzne ako absolventi, aj proporcionálne k (menšiemu) počtu absolventov.

Graf č.29: Známkovanie sa - proporcionálne muži / ženy

Absolventi PC kurzu po jeho skončení zhodne konštatovali, že sa naučili používať internet (1.), počítač ako taký (2.), programy WORD a EXCEL (3.), e-mail (4.). Z rebríčku želaní pred začiatkom kurzu (tab.č.23) vyplýva, že tri veci zo štyroch, ktoré sa naučili, boli v súlade so želaním naučiť sa ich. V poradí druhé želanie „vedieť si niečo napísať, napr. list na úrad, alebo kuchársky recept pre susedu“ respondenti zhodnotili ako naplnené na 6.mieste. Toto želanie sa obsahovo kryje s využívaním programov WORD a EXCEL, ktoré respondenti zhodnotili ako zvládnuté (na 3.mieste). „Hrať sa počítačové hry“ sa ocitlo na posledných priečkach nielen v rebríčku želaní, ale aj v rebríčku zručností, ktoré respondenti nadobudli na PC kurze.

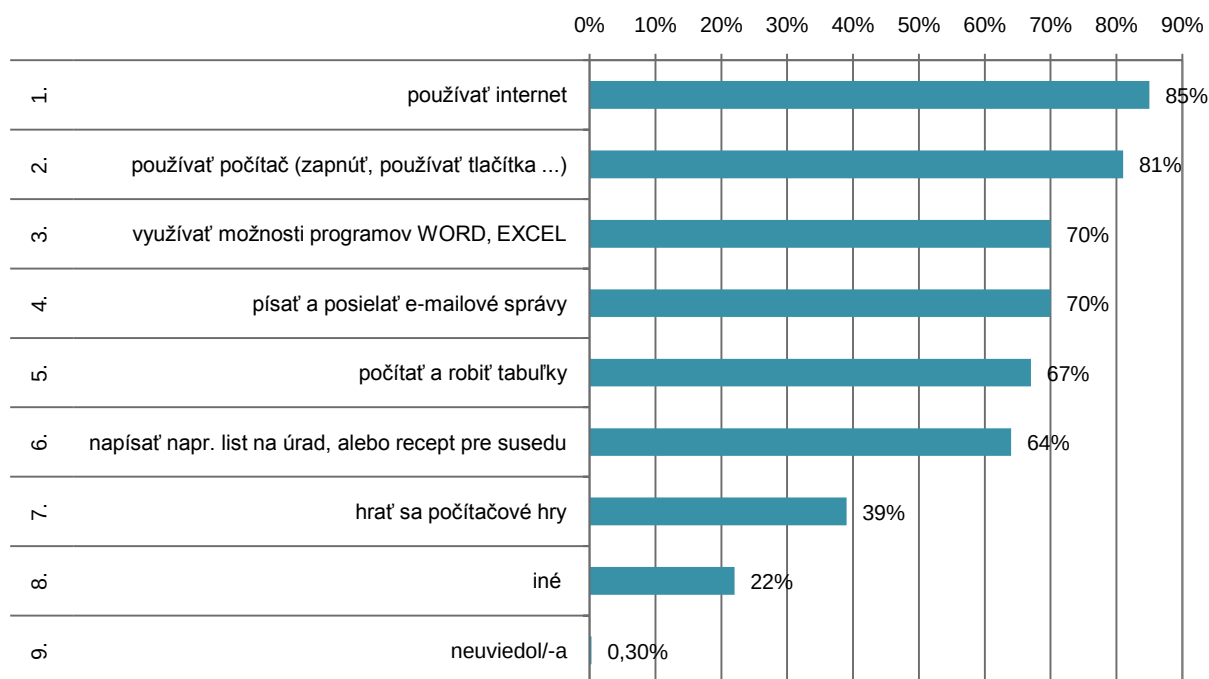
Tabuľka č.25: **Čo ste sa naučili robiť na počítači tak, že by ste to zvládli sami?**

		abs.počet	%	poradie pred PC kurzom*
1.	používať internet	245	85%	1.
2.	používať počítač (zapnúť, používať tlačítka ...)	233	81%	3.
3.	využívať možnosti programov WORD, EXCEL	203	70%	4.
4.	písať a posilať e-mailové správy	202	70%	-
5.	počítať a robiť tabuľky	193	67%	-
6.	napísať napr. list na úrad, alebo recept pre susedu	186	64%	2.
7.	hrať sa počítačové hry	114	39%	6.
8.	iné	65	22%	7.
9.	neuviedol/-a	1	0,3%	-

Pozn.: možnosť viacerých odpovedí

*: z tabuľky č.23: Čo by ste chceli vedieť robiť na počítači?

Graf č.30: **Čo ste sa naučili robiť na počítači tak, že by ste to zvládli sami?**

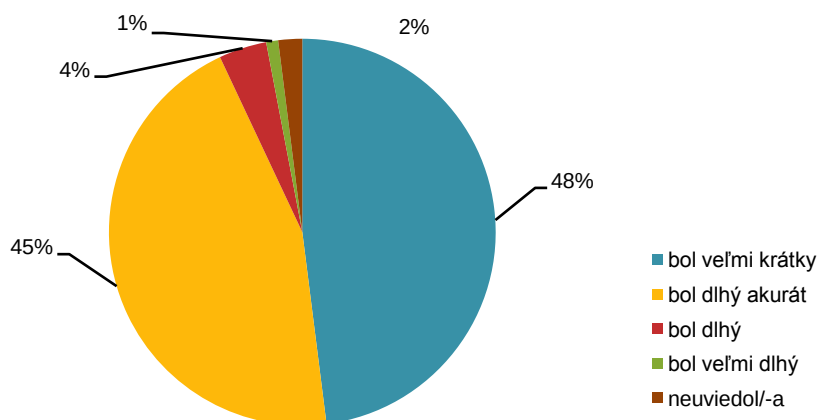
Pozn.: možnosť viacerých odpovedí

Pätina respondentov doplnila aj možnosť „iné“ pri uvedení odpovedí na otázku, čo všetko sa na PC kurze naučili. Väčšina odpovedí bola zopakovaním, alebo rozvinutím štandardizovaných odpovedí, napr. „*nakresliť si vlastný obrázok v skicári*“, alebo „*trh práce*“ – hľadať informácie o pracovných ponukách na internete. Jeden respondent uviedol, že sa oboznámil s „*výberom počítačovej techniky podľa najlepších parametrov*“, alebo „*čo by mal ovládať prípadný záujemca o certifikáciu ECDL*“. Iný respondent zhodnotil osobný prínos PC kurzu slovami: „*Naučil som sa všetko, čo je v počítači.*“

Istým ukazovateľom spokojnosti absolventov s kurzom bolo hodnotenie dĺžky kurzu. Takmer polovica absolventov (48%) sa zhodla, že PC kurz bol veľmi krátky, z čoho je možné usúdiť, že títo absolventi by nemali problém ďalej / dlhšie sa vzdelávať v oblasti používania PC.

Podobný počet absolventov (45%) zhodnotil dĺžku trvania kurzu ako „akurát“. Malá časť respondentov (5%) považovala kurz za dlhý.

Graf č.31: Kurz trval podľa Vás krátko alebo dlho?

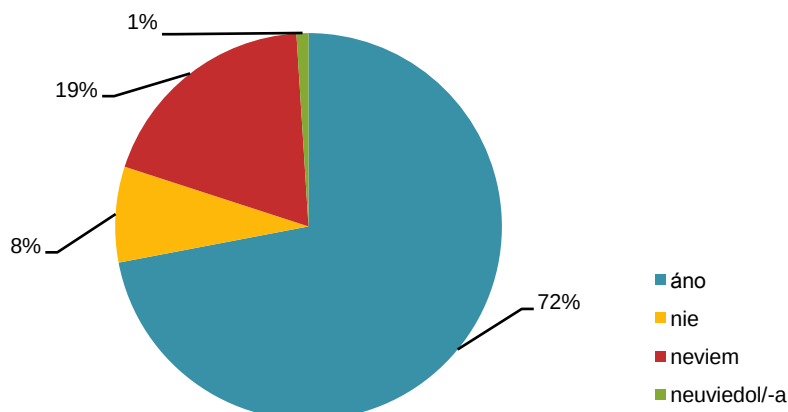
Absolventi mohli formulovať pre organizátora kurzu Orbis Institute podnety na zlepšenie kvality vzdelávania. Takúto možnosť využila štvrtina absolventov (26%). Najviac podnetov sa týkalo rozsahu vzdelávania na PC kurze - absolventi si želali, aby kurz trval dlhšie, aby sa mohli viac naučiť, aby mohli v PC vzdelávaní pokračovať. Jeden respondent napísal, že by mal záujem v kurze pokračovať, ale „iba ak by boli tie isté lektorky“. Zaznel tiež názor, že by bolo dobré precvičovať si rôzne testy zamerané na PC zručnosti a pripraviť sa dôkladne na ECDL test. Niektoré podnety mali charakter odporúčaní pre zvýšenie kvality PC kurzu z organizačného a pedagogického hľadiska:

- vytvoriť skupiny začiatočníkov v práci na PC a skupiny účastníkov, ktorí majú základy používania PC
- spríjemniť prostredie - PC učebňu
- kurz nekončiť o 16.00 hod.
- zabezpečiť obedy
- dodržiavať trvanie prestávky
- počas neprítomnosti zaistiť bezpečnosť osobných vecí
- na začiatku kurzu informovať účastníkov kurzu o celom obsahu vzdelávania
- ponechať viac času na opakovanie

Dvaja respondenti si želali, aby „aspoň raz“, „raz za čas“ sa na kurz prišli pozrieť zástupcovia organizátora PC kurzu - Orbis Institute.

Absolventi v súlade s väčšinovým želaním v PC kurze pokračovať sa v troch štvrtinách prípadov (72%) vyjadrili, že by sa radi ešte **zúčastnili podobného kurzu**.

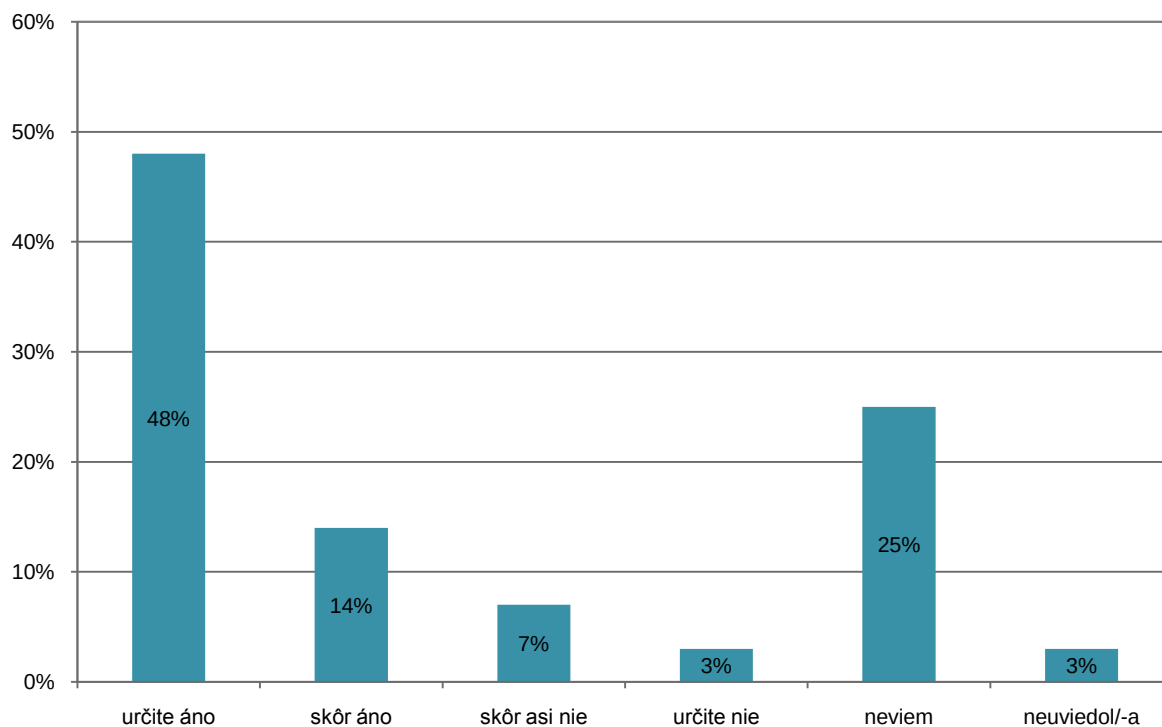
Graf č.32: Chceli by ste ešte prísť na podobný kurz ako je tento?

4. Využitie PC kurzov v praxi z pohľadu absolventov

Absolventi PC kurzov sú v nadpolovičnej väčšine optimistickí pokiaľ ide o využitie nadobudnutých zručností a poznatkov. Tri pätiny (62%) sa domnievajú, že znalosť používania PC zúžitkujú v živote. Štvrtina absolventov sa nevedela k tejto otázke vyjadriť a desatina absolventov bola skeptická, že PC kurzy využije.

Graf č.33: Čo myslíte, využijete to, čo Vás učili na tomto kurze počítačov?

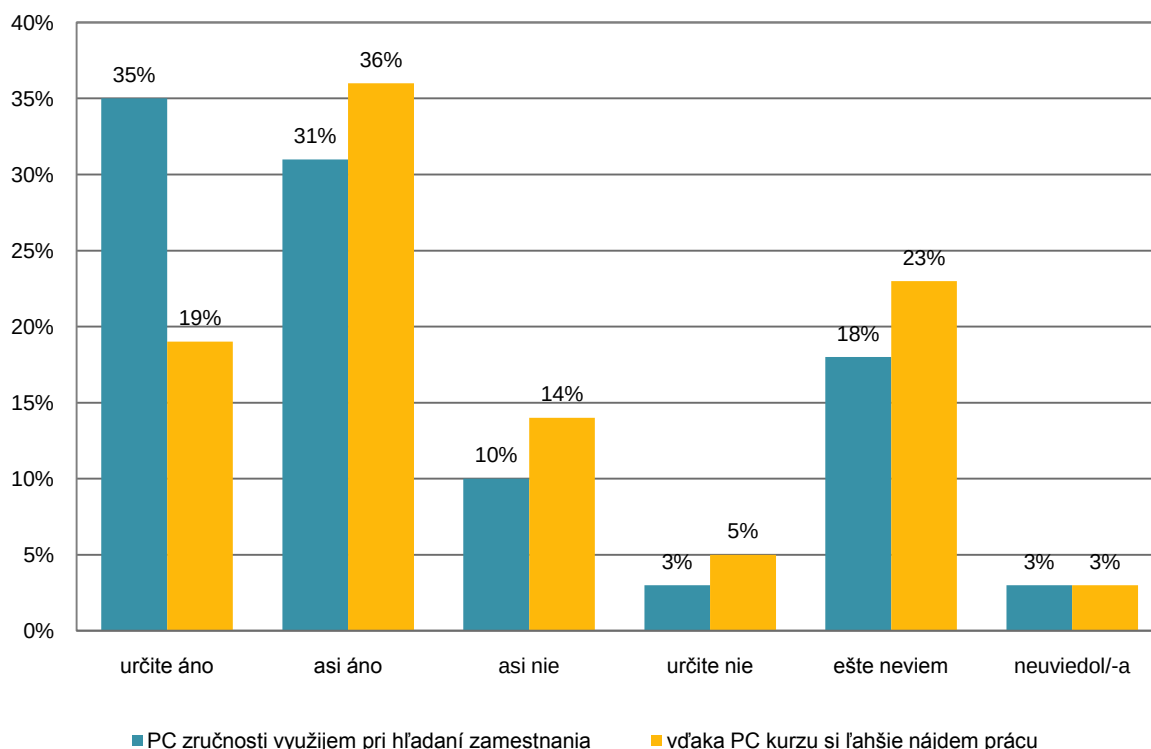

Optimizmus respondentov spojený s využitím nadobudnutých zručností po skončení kurzu pravdepodobne vychádza aj z faktu, že **55% absolventov sa vyjadrilo, že má možnosť niekde pracovať na PC** (doma, v meste, u susedov).

Obdobne, dve tretiny respondentov (66%) sa domnievalo, že počítačové zručnosti z PC kurzu využijú pri hľadaní zamestnania; 13% si to nemyslelo, a takmer pätina (18%) respondentov nevedela v tejto otázke zaujať stanovisko.

Hľadanie práce na PC si respondenti nespájajú s nájdením si práce. Na otázku, či si myslia, že si vďaka PC kurzu nájdu ľahšie prácu, boli respondenti v porovnaní s predošlou otázkou opatrnejší - celkovo zastávali miernejšie stanovisko pri „áno“ (55%:66%), a pribudli aj zástancovia odpovedí „nie“ (19%:13%), ako aj „neviem“ (23%:18%).

Graf č.34: 1. Čo myslíte, využijete počítačové zručnosti z tohto kurzu pri hľadaní zamestnania?
2. A čo myslíte, nájdete si vďaka tomuto kurzu ľahšie prácu?

6. Kvalitatívna analýza dát z focus skupiny s absolventmi vzdelávacích kurzov

Michal Somoš v spolupráci s výskumnou agentúrou Krajinka zrealizovali v projekte s absolventmi PC kurzov 2 focus skupiny - diskusné stretnutia. Zámerom focus skupín bolo reflektovať vzdelávací projekt ako aj osobný prínos z projektu, priblížiť životy a životné stratégie absolventov.

Prvá focus skupina sa konala v Trebišove 25.5.2007 s 9 absolventmi bezprostredne po skončení vzdelávacieho cyklu. Druhá focus skupina sa konala v Rožňave 18.10.2007 s 12 vybranými absolventmi s odstupom času (po 4-10 mesiacoch od ukončenia kurzu).

Z metodologického hľadiska obe focus skupiny prebehli v súlade s kritériami kvalitatívneho výskumného prístupu. Obe focus skupiny sa vyznačovali značne odlišnou „kultúrou výpovedí“.

Prvú focus skupinu moderovali profesionáli, ktorých respondenti nepoznali, čo sa ukázalo ako problém vzhľadom k nízkej, či takmer žiadnej familiarite respondentov a moderátorov³⁴. Prístup, ktorý sa štandardne používa v sociologickom výskume, zlyhal predovšetkým na nedostatočnej znalostnej a rétorickej výbave, kultúre prejavu, spontaneite respondentov; ako aj na nedostatočnej kultúrnej blízkosti ľudí interview-aných a interview-ujúcich. Respondenti, ktorí boli lektormi PC kurzov a motivačného kurzu hodnotení ako veľmi slabí, neprospeievajúci vo vzdelávaní, nespolupracujúci, nekomunikatívni, ale aj sociálne deprivovaní a zdecimovaní, verbálne komunikovali viac-menej úsečne. Z neverbálnej komunikácie vyplynulo, že respondenti neporozumeli zámerom a spôsobu realizácie diskusného stretnutia, nemali záujem o spoluprácu na tejto - výskumnej - časti projektu, že boli voči výskumnému tímu nedôverčiví a uzavretí, a ako skupina účastníkov sa ozbrojili dávkou „kultúrnej nepriestrelnosti“. Výpovedná hodnota dát je preto nízka.

Druhá focus skupina bola pripravená na rozdiel od prvej skupiny na princípe familiarity interview-aných a interview-ujúcich, čo sa ukázala byť dobrá výskumná stratégia. Focus skupina bola prezentovaná už od prvej fázy - oslovovania listom / po telefóne až po riadenie diskusie - ľuďmi, ktorých absolventi poznali. Respondenti boli vybraní na základe kritérií - úspešné absolvovanie PC kurzu, záujem o opätovné stretnutie v rámci projektu³⁵, potvrdenie účasti na focus skupine. Diskusné stretnutie sa vyznačovalo - v porovnaní s prvou focus skupinou - pracovnou atmosférou vyplývajúcou z dopytovania moderátorov a dodržania pravidiel skupinovej diskusie respondentmi. Ústupok od profesionálneho - do okamihu stretnutia - ničím nezaťaženého vzťahu výskumníka a respondenta - bol alfa omegou pre získanie nasledujúcich cenných kvalitatívnych dát biografického charakteru.

Predstavenie 9 respondentov

Nasledujúce príbehy predstavujú 9 vybraných respondentov – vo väčšine prípadov Rómov. Príbehy vychádzajú z dát, ktoré respondenti zdieľali na focus skupine a z východísk blízkym definíciám situácií respondentov. Do úvahy je potrebné vziať predpoklad, že dáta usporiadané v príbehoch môžu byť zaťažené situačnými faktormi ako napr. skupinový tlak, ale aj individuálnymi inkonzistenciami v zmysľaní, pocitoch respondentoch na jednej strane a v ich verbálnom prejave na strane druhej.

Strednú školu nedokončili spolu, obaja nemajú núdzu o neevidovanú prácu

Ján (18 rokov) a **Nikodém** (18 rokov) sú kamaráti z detstva, žijú v rovnakej obci pri Rožňave. Spolu chodili na základnú a neskôr na strednú školu, ktorú spolu nedokončili.

³⁴ Moderátori neboli prvolezci vo výskume Rómov.

³⁵ Záujem o stretnutie mohli poznamenať v dotazníku, ktorí vyplňali na konci PC kurzu.

Ján sa živí murárčinou, ktorú robí načierno po celom Slovensku, pracoval aj v Čechách. Nikodém pomáha otcovi v rodinnej stavebnej firme – tiež bez zmluvného vzťahu. Obaja prejavili vôľu či uznali, že by bolo dobré dokončiť si stredoškolské vzdelanie. Julo má so svojou družkou jedno dieťa, o ženu a dieťa sa stará sám bez pomoci príbuzných.

Nikodém je syn vajdu malej obce pri Rožňave. Jeho otec sa o účasti Nikodéma na PC kurze vyjadril³⁶: „Potreboval by som ho aby, aby mi bol nápomocný, mne konkrétne a osade. Povedzme na napísanie nejakej žiadosti ľudí. Bolo by dobré získať nejaký počítač od nejakej nadácie, alebo z nejakého projektu, lebo by sme ho fakticky potrebovali. S internetom sa dajú hľadať pracovné príležitosti pre ľudí, alebo sú tam aj iné veci, čo môže človek uplatniť v živote... Ja fakticky robím pre verejnosť... u nás sú v rómskej osade - je veľa ľudí čo nevedia nič - čítať ani písať... Čo viem, pomôžem, ale keď niečo neviem, nemôžem im povedať povedzme, že to a to. No najprv musím ja zistiť veci, že ako sú a tak im môžem dať nejaké informácie. Keď môj syn absolvuje ten kurz a bude vedieť s počítačom narábať, tým pádom by so mal aspoň jedného človeka pri mne... Ináč ja písať na tom viem. Lebo ako som začínal ja na tom počítači nikto ma neučil, ale on si ku mne prisadol, on ma navigoval.“ Počítač majú v rodine vajdu doma, toho času bol pokazený.

Nikodémov otec povedal tiež svoj názor na neukončené stredoškolské vzdelanie svojho syna:

„Tak poviem, je mi to ľúto, že nedokončil školu. Chodil tuná na SOU-čku... nie je hlúpy, on má možnože i na Gymnázium, alebo inde. Nevie, neviem ... A on je taktiež z toho nesvoj, že nedokončil tú školu... Už chodil do druhej triedy a vtedy školu nechal?! On to zdôvodnil tak, že tam nemá dobrú partiu. Nevie, lebo chodili tam nejakí Romáci z Dobšinej a... Necítil sa s nimi dobre. Ja som potom povedal - dobre, nechaj to tam, ale pôjdeš do Košíc - lebo mal som nejakú známosť tam, chcel by som aby išiel na sociálne právo. Potom sa už začal vyhovárať, že on nejde nikde, lebo tam v Košiciach zase bude sám. Reku a ja som sám bol, keď som chodil do Medzeva na Stredné odborné učilište – opravár poľnohospodárskych strojov... Nechápeš do dnešného dňa prečo tam nechal tú školu... ja by som bol veľmi rád keby to dokončil, veľmi rád, lebo bez vzdelania je človek stratený... lebo on rozum má aj na matematiku alebo vo vyjadrovaní, aj inteligentný je.

Nikodém používa počítač doma aj naďalej, najčastejšie sa *hrá* (parafr.) a pracuje s programom EXCEL, v ktorom vo firme v rámci pomoci otcovi vystavuje faktúry. Otec z finančného hľadiska zabezpečuje Nikodéma, ktorý žije v spoločnej domácnosti s rodičmi. V čase konania focus skupiny, Nikodém chodil na vodičský kurz. Rád by pokračoval v otcových šľapajach a raz prebral firmu.

Ján si vďaka kurzu oprášil poznatky s prácou na počítači nadobudnuté z dvoch ročníkov na strednej škole, ktoré ako komentoval neboli rozsiahle. „Asi áno“, odpovedal na otázku, či by vedel na internete nájsť pracovné ponuky. Počítač si neplánuje zaobstarat', „to by som pri ňom sedel celý deň“.

Bavila ju práca asistenta učiteľa, teraz si robí potravinárske minimum

Veronika (24 rokov) skončila strednú školu so zameraním na obchod a podnikanie. Napriek teoretických znalostiam, podnikanie ju neláka, skôr by sa chcela zamestnať. Svoj typický deň opísala takto: „Odprevaďm dieťa do školy, idem na nákup, doma navarím, upracem, potom zase po dieťa do školy, dva dni v týždni chodím tiež na aktivačné... A ináč nič.“ V rámci aktivačných prác robila na základnej škole v obci, v ktorej žije, asistentku učiteľa. Práca sa jej páčila, hoci bola náročná, dokonca by v nej mohla v rámci aktivačných prác pokračovať, ale už nemá o takúto formu v prípade tejto práce záujem. Mala záujem sa ako asistentka učiteľa zamestnať, podala si žiadosť: „Nasľubovali všetko, ale keď prišiel september, tak povedali,

³⁶ Z rozhovoru s vajdom, 11.1.2007 v Rožňave.

že nemajú peniaze. Už ja pár rokov sledujem... akože potrebujú tam asistentov, ale radšej len cez aktivačné. Tak ich to vyjde lacnejšie.“

Okrem počítačového kurzu absolvovala aj výcvikovo-vzdelávací kurz pre rómske ženy, na ktorom – ako spomenula - vyšivali, preberali zdravovedu. Robila si potravinárske minimum, s ktorým sa spájajú „dost' náročné“ skúšky. Veronika ich mala absolvovať na druhý deň po focus skupine, verila, že sa jej podaria zložiť.

Veronika nevedela s istotou povedať, či nezabudla používať počítač, keďže odkedy absolvovala PC kurz (pred 10 mesiacmi) nemala možnosť sedieť za počítačom. Svoju účasť na kurze pre pokročilých nevylúčila, ale bola zdržanlivá, či nadobudnuté poznatky bude môcť využiť vo svojom živote. Vyjadrila nespokojnosť, že nemajú v obci prístup k počítaču s internetom, napriek tomu, že o takéto služby má záujem väčšia skupina občanov... (Vajda im počítač sľúbil, ale stále nie je obyvateľom k dispozícii.)

Rada vyšíva a páčilo by sa jej pracovať v obchode

Zora (24 rokov) žije spolu s mamou v neďalekej obci v okrese Rožňava, ktorú – ak nie je doma - musí zastúpiť každý deň vo varení. Nedávno jej zomrel otec. Doma sa najradšej venuje vyšívaniu, snaží sa „ukončiť obrus“. Na svoje školské časy spomína takto: „*Ja som nerada chodila do školy, najradšej som mala, keď sme chodili vonku do prírody, na kadejaké výlety. Ja som taká bola, že mne sa nechcelo ani učiť. ...kolektív sme mali dobrý, lenže ja ako, keď som prišla domov, ja som si len hodila tašku, a ku televízoru. Mama bola v robote, oca som bárs neposlúchala...*“

Pracovala ako šička v miestnej textilke, kde sa jej ale nepáčilo. V rámci aktivačných prác pomáha starým ľuďom, pravidelne im meria tlak. Na prácu nie je zvlášť školená, páči aj nepáči sa jej, lebo so starými ľuďmi nie je vždy jednoduché vychádzať. Vie si tak trochu predstaviť, že by agendu pripravovala aj na PC (napr. pre lekára). Najradšej by pracovala v obchode.

V sezóne má práce dost', ale chcel by získať zväračský list

Róbert (29 rokov) ukončil len základnú školu, čo dnes – ako sa vyjadril ľutuje. Neviní učiteľov, bol vraj ako dieťa „beťár“: „*V škole veľmi veľa huncútstva bolo. Bitky, bordely, chodili sme do školy s jedným perom a so žiackou knižkou. Mal som jeden zošit a v jednom zošite asi všetko.*“ Rodičia pri ňom ako pri dieťati príliš nestáli, preto sa usiluje byť lepším rodičom svojmu dieťaťu: „*Hádam nebude lajdák, už teraz sa učí, akože.*“ K jeho radosti v živote, ako sa vyjadril, patrí práve dieťa. O to viac, že so svojou ženou nedávno stratili druhé očakávané dieťa.

Róbert vykonáva v obci aktivačné práce, v rámci ktorých robí čo príde – v lese, kosí, rekonštruje dvere. Po aktivačných prácach sú na programe dňa aj ďalšie povinnosti: „*Postarám sa o rodinu, idem na inú prácu.*“ Inou prácou mal na mysli sezónnu výpomoc - načierno - miestnemu živnostníkovi, ktorý vyrába z ciroku metly. Za touto prácou musí chodiť pár kilometrov na bicykli, má toho cez deň dost' na práci, ako sám povedal: „*len aby som stíhal*“. Inou prácou mal na mysli aj prácu na dohodu (parafr.) v miestnej malej vodnej elektrárni, „*tam si tiež niečo zarobím*“. Róbert sa zaučil aj v práci elektrikára v istej českej firme v Ostrave, kde však pracoval len veľmi krátko vzhľadom k nezaplateniu sľúbenej odmeny zo strany zamestnávateľa.

Dávnejšie absolvoval - okrem počítačového - ešte kurz informatiky. Róbert povedal, že všetko, čo sa naučil o počítačoch, sa naučil na PC kurze Orbis Institute. Po 5 mesiacoch si pamätá z kurzu, odhaduje, „*asi polovicu*“. Zamestnanie si doteraz prostredníctvom internetu nehľadá, i keď po tom ako sprístupnili internet v miestnej knižnici, zvažuje i túto možnosť. Vlastný počítač by si pravdepodobne nekúpil... „*radšej play-station*“. Trúfol by si učiť svoje dieťa pracovať na počítači, lebo ako dodal - kým ho pre dieťa zaobstarajú, „*tak budem už aj ja viac vedieť*“.

Róbert má svoju métu: „Chcel by som si ešte spraviť nejaký zvéračský kurz, aby som sa vedel niekde zamestnať, lebo zvéračský kurz, na tom sa dobre aj zarába. To by som chcel.“

Stará sa o gazdovstvo, hluchonemú mamu, chorú starú mamu a pomáha

Igor (27 rokov) má na základnú školu „dobré aj zlé spomienky... Bol som oslobodený od telesnej výchovy, ja som mal menší úraz, som chodil rok na paliciach. Oni hovoria, mali tú jednu písanku, ja som nenosil vôbec nič... Ja som mal takú skrinku zvlášť v triede urobenú.“ Zvlášť spomína na poľnohospodársku učňovku, počas ktorej nezložil vodičské skúšky, keďže spôsobil prevrátenie traktora a haváriu učiteľa, ktorý skolaboval na srdcový infarkt. Svoje počinanie zdôvodnil takto: „Čo ja viem, išlo by to (pozn.: vodičák), ale furt dáka blbosť sa vyparatila. Ani som to nechcel a samo to prišlo.“

Igor je na počítači, ktorý má doma, každý deň. „Sadnem za počítač, porobím..., ale EXCEL mi furt robí ťažkosti. Neviem prečo. Skúšam to, ale poviem vám pravdu, moc mi to nejde doma.“ Študuje literatúru o používaní PC, ktorú dostal na kurze. Uvítal by, keby mohol na kurz chodiť opäť. Doma sa na počítači najčastejšie hrá a napáľuje CD-čka (parafr.). Uvítal by, keby mal doma internetové pripojenie. Na internete by hľadal - „také veci, ktoré ma zaujímajú. Napríklad filmy nejaké, novinky, niečo takéto. Hudbu sťahovať, a podľa toho, že keby bola dáka dobrá práca, že by som sa obzrel aj za tým, ale to, neviem, no, zatiaľ som spokojný. Ja som spokojný.“

Igor zatiaľ nemá ženu a deti, doma je podľa všetkého nenahraditeľný. Chová zajace, ktoré sú aj jeho koníčkum. Každé doobedie je so psom na prechádzke...: „...idem s ním do jedenástej, voľakedy aj dlhšie. Prídem domov, porobím, čo treba, no, pomôžem mame, starej mame. A potom, keď príde dakto, idem pomáhať, no ako?, takto na vedľajšie účely. Večer: umyť, spať. Keď mám čas, idem okolo ôsmej, hrám sa s počítačom, ale väčšinou som vonka do jednej do druhej do rána.“ Igorova mama je hluchonemá a stará mama zase vážne chorá. Nepovažuje to za príťaž: „Aaa, nie sú to až také veľké tie povinnosti, dá sa to zvládať.“ Igor sa tiež vyjadril, že k nemu má každý dvere otvorené: „ved' u mňa chodia ľudia tak, jak treba“.

Čítava niekedy až do rána

Melita (24 rokov) je Igorova príbuzná žijúca s ním v rovnakej obci pri Rožňave. To, čím je počas dňa zamestnaná opísala takto: „Ráno si odnesiem chlapca do škôlky, idem domov. Robím domáce práce, idem na aktivačné. Doteraz som chodila štyri mesiace do miestnej knižnice, lebo sa robila revízia knižnice po dvadsiatich rokoch konečne... a teraz, čo treba robím na aktivačných, väčšinou v kanceláriách upratujem. Keď príde malý zo škôlky, tak potom som už len s ním.“ Najradšej zo všetkého číta knihy, „niekedy aj do rána“.

Strednú školu si predĺžila na 4-ročné štúdium s maturitou v obore pôšt a telekomunikácii. Keď sa po jej skončení uchádzala o prácu na pošte, nebolo voľné pracovné miesto. V tom čase otehotnela, stala sa slobodnou matkou. Práca na pošte - s peniazmi, počítačom - v nej vyvoláva strach, i keď pripúšťa, že by sa zacvičila. PC kurz označila za osvieženie v jej živote, privítala by, keby v ňom mohla pokračovať. Rada by chodila aj na kurz angličtiny, ktorú - ako s pofutovaním konštatovala - na strednej škole zanedbávala.

Od ukončenia PC kurzu (pred 5 mesiacmi) Melita nepracovala na počítači. Plánovala kúpiť počítač, ale plán jej nevyšiel. Do internetovej kaviarne nemá čas chodiť.

Celý deň opravuje autá

Šimon (19 rokov) ukončil základnú školu, v ktorej mal najradšej - podľa vlastných slov - výtvarnú a telesnú výchovu. Dnes každý v komunite vie, že opravuje autá. Ku koníčku, či remeslu ho priviedol starý otec, od ktorého sa veľa naučil. Opravuje autá po mechanickej stránke, „elektriku nie, kde by som ju našiel v tých drôtoch?“.

Šimon už absolvoval jeden podobný kurz pred kurzom Orbis Institute. Domá má vlastný počítač, na ktorom ovládal ešte pred kurzom všetko - ako zhodnotil - čo preberali na kurze. Počítač využíva najviac „na fotografie a pesničky“. K počítaču zatiaľ nemá pripojenie na internet, ale o internete uvažuje: „Poznám človeka, čo mi zavedie internet.“ Mal záujem zúčastniť sa na ďalšom PC kurze pre pokročilých. V obci v rámci aktivačných prác kosí a robí všetku prácu, ktorú mu pridelia.

Bola vedúcou predajne a hľadá dobrú prácu

Milica (27 rokov) je momentálne viac ako čokoľvek iné „žena v domácnosti“: „No čo, ráno odpreviadim deti do školy, do škôlky, potom tie domáce práce, do tej štvrtej pokoj mám, a od štvrtej do siedmej zasa už, katastrofa. To učenie s nimi, hlavne s malým, to katastrofa s ním. A potom už len tak. Chodíme na aktivačné, keď mám čas, idem do Rožňavy. Keď nájdem dačo vypísané, že hľadajú pracovníčku...“, tak sa Milica uchádza o prácu. Milica má prax ako predavačka, istý čas bola aj vedúcou predajne. Doma sa sama naučila šiť, absolvovala aj zácvik na pozíciu šičky v miestnej textilke, kde napokon z viacerých dôvodov – jedným z nich bola všeobecne zlá povest' zamestnávateľa - nenastúpila.

Na rozdiel od iných účastníkov focus skupiny, Milica má dobré spomienky na školu. „Ja si spomínam rada na školu. Ja som chodila rada do školy. Aj keď som chorá bola, aj na prax, do základnej som chodila rada. Mali sme triednu učiteľku pani S., ona bola dobrá. Na strednej ešte lepšie bolo, hlavne na praxi, aj tam boli učitelia dobrí. Nemôžem sa sťažovať. Kolektív bol dobrý, lebo my sme boli takí miešaní, aj chlapci aj dievčatá tam boli, dobre to bolo.“ Ukončila stredoškolské vzdelanie bez maturity.

Od ukončenia kurzu pred 9 mesiacmi PC poznatky nevyužila, a nevidí problém dostať sa opäť do problematiky, keďže v práci už vystavovala faktúry na počítači: „...keď by som mala prácu s počítačom, normálne zamestnanie, tak by som sa aj vynašla.“ Má záujem o „dobré zamestnanie“. Milica pôjde ochotne na akýkoľvek kurz, „bud' ten zdravotný, alebo tento počítačový, hocijaký keby bol, by som šla.“

Svet vzdelávania

Ako vyplýva z predošlých 9 príbehov, 4 respondenti ukončili základné vzdelanie, 3 stredoškolské bez maturity a 2 stredoškolské s maturitou. Dvaja respondenti spomedzi všetkých účastníkov focus skupiny sa zmienili, že chodili do školy len 4 dni v týždni. Ďalší respondenti sa tiež netajili príležitostným záškoláctvom v svojej ranej mladosti. Len malý počet respondentov, zvlášť respondentiek úspešne zavŕšilo vzdelávanie vo svojom živote. Takmer všetci respondenti sa prihlásili k akejsi ľútosti, že nezvládli lepšie vzdelávanie počas školských rokov; nostalgicky bilancovali čo všetko mohli dnes vedieť, keby vynaložili ako žiaci či študenti väčšie úsilie, keby ich učitelia nestresovali, keby ich rodičia viedli k plneniu školských povinností, atď.

Respondenti hodnotili PC kurz pozitívne, najmä pokiaľ ide o spôsob výučby PC znalostí a zručností. Viacerí konštatovali, že na PC kurze sa za 3 týždne naučili viac ako sa naučili za celé obdobie štúdia v rámci predmetu výpočtová technika.

Siedmi z respondentov (7:12) absolvovali PC kurz pre pokročilých, ktorý pripravil Orbis Institute týždeň po uskutočnení focus skupiny. Boli medzi nimi aj Melita, Igor, Veronika a Milica. **Igor bol historicky prvým absolventom PC kurzu (I. a II.) v projekte Orbis Institute „Vydávanie pracovných novín pre Rómov“, ktorý získal certifikát ECDL.**

Svet práce

Siedmi z dvanástich účastníkov focus skupiny mali v svojej pracovnej histórii zamestnanie. Tohto času sú všetci oficiálne nezamestnaní, dvaja sú koordinátori aktivačných prác, jeden býva zamestnaný príležitostne na dohodu. V minulosti pracovali ako predavačka, pomocný

robotník, šička, krmič, pekárika. Tohto času väčšina respondentov hľadá „dobré zamestnanie“. Z výpovedí vyplynulo, že v poslednom období respondenti neuspeli pri hľadaní akejkolvek práce v regióne.

Respondenti, ktorí doposiaľ nemali skúsenosť s oficiálnym zamestnaním boli vekovo najmladší. Patria k nim aj mladé ženy, ktoré mali maloleté deti a posledné roky strávili starostlivosťou o ne, rodinu a domácnosť.

Väčšina respondentov sa zmienila o zlých skúsenostiach, ktoré nadobudli so zamestnávateľmi. Niektoré poznatky respondentov o zamestnávateľoch boli založené na nepriamej skúsenosti – týkali sa intolerancie a etnickej neznášanlivosti, znevýhodňovania a diskriminácie na základe príslušnosti k rómskej menšine a veku, nedôstojného zaobchádzania so zamestnancami, nezaplatenia odmeny..., o ktorých počuli z rozprávania svojich príbuzných, či známych.

Zora pracovala ako šička v miestnej textilke. *„Tak, akože, bárs sa mi ani nepáčilo. Lebo keď som robila, tak jedna majsterka mi to tak znepríjemňovala, že sa mi to odcudzilo. Lebo ja som ako Slováčka čisto, nevedela som ani slovo po maďarsky a akurát tak som sa dostala na takú dielňu, že čisto Maďarky tam boli...“*

Zlú povest' textilky pokiaľ ide o zaobchádzanie so šičkami potvrdili aj ďalšie respondentky. Milica, ktorá zvažovala, či tam nastúpi počula, že denná norma musí byť splnená na 100%, že sa pracuje aj v soboty a nedele, a že mesačný zárobok sa pohybuje na úrovni 9-10 tis. SK (brutto). Aj Veronika bola so situáciou šičiek v textilke oboznámená: *„... a už sú aj nočné. Týždeň nočné, týždeň doobedné, a keď ešte ti vrátia paletu, musíš prísť poobede v sobotu a pracovať až do rána do šiestej“*. Ďalšia respondentka sa o pomeroch v textilke vyjadrila slovami: *„150 % musíš mať, aby si zarobila“*.

Róbert vyrozprával svoju skúsenosť s prácou v Čechách. *„Nedávno som pracoval v Ostrave, tam som robil elektrikára. Nie som elektrikárom vyučený, ale zvládol som to, naučil som sa. Tam ma podviedli, tak som musel ísť domov. Nasľubovali, že plat bude, bude, a ešte nedošli peniaze. To bola taká turnusová práca, ešte dobre, že po desiatich dňoch sme išli domov. Volali nám, aby sme išli naspäť, ale keď peniaze nedošli, tak sme nedošli ani my.“*

Podobne nespokojný bol s pracovnými podmienkami v stavebnej firme v Čechách aj Ján – *„bolo tam horšie aj platovo, aj robota“*.

Takmer žiadny respondent nezažil situáciu, že by za svoju prácu dostal po nejakom čase ku mzde aj odmenu, bol mu zvýšený plat, alebo nadobudol presvedčenie, že má perspektívu platového rastu.

Pri výbere zamestnania zohráva u respondentov rolu aj miesto práce, ako potvrdili. Zvlášť, keď je plat na úrovni minimálnej mzdy, a náklady spojené s dochádzaním do zamestnania zďaleka prevyšujú zisky z príjmu. Odchod z domova za prácou respondenti podmieňujú výlučne dobrým zárobkom.

„Keby som pracoval tu, povedzme blízko domu, tak by som musel zarobiť dvanásť, trinásť (pozn: tisíc SK). Ale keby som bol vonku...“, musel by zarobiť viac. (Róbert)

Respondent Róbert vniesol do diskusie tému neseriózných pracovných ponúk a tému stratégií overovania si kreditu zamestnávateľa. Na tieto témy Róbert získal v skupine súhlasné ohlasy. Nie všetci zamestnávatelia sú jednak seriózni v plnení – častokrát ústne sľúbených - pracovných podmienok, jednak tolerantní a nepredpojatí k Rómom pri prijímaní do zamestnania, alebo v pracovnom procese. Z dát vyplynulo, že respondenti – dlhodobo nezamestnaní Rómovia, ale aj Nerómovia artikulovali obavy, či zamestnávateľ, s ktorým vstúpia do komunikácie / pracovného vzťahu bude korektný a spoľahlivý v plnení zákonom stanovených pravidiel a záväzkov voči uchádzačom, ako aj zamestnancom.

„To je tak, teraz sa tu nedá dôverovať nikomu. Teraz sa už ani bratovi nedôveruje, ani sestre ani nikomu. Skôr ťa rodina odžube než cudzí. Teraz peniaze vládnu svetom, takže my sme iba takí panáčikovia v tom svete.“ Pracovné ponuky... *„najprv si ich musím preklepnúť - aj*

telefonicky, aj človek si získa dajaké podrobnosti o tej firme, o všetkom. Už teraz nejdem tak, že naslepo... Preklepávam si ich, dohodnem sa s nimi, však človek zbadá aj podľa toho telefonátu, že aká je firma, alebo, na internete, keď bola šanca.“ (Róbert sa zmienil, že o pracovné miesta sa doteraz uchádzal aj na základe inzerátov v tlačových médiách.)

Niektorí respondenti sa zmienili v súvislosti s prácou o životných stratégiách pokiaľ ide o príjmy - finančné príspevky od štátu - do rodiny v ich sociálnom postavení. V prípade, že majú deti, nevýhodné bolo podľa ich skúsenosti ak pracuje len jeden z partnerov / manželov - celkový príjem bol nižší, ako keď obaja partneri poberali štátne, príp. aj obecné príspevky. Za výhodné považovali neuzatvárať manželstvo, zotrvávať vo zväzku druh / družka, poberať príspevok slobodnej matky, rodičovský príspevok na dieťa...³⁷ Nasledujú dve ilustrácie príbuznej situácie a rovnakej filozofie vydatých žien s deťmi:

Veronika ovláda matematiku ich života: „Samozrejme, že sa neoplatí, že jeden z manželov robí a druhý nie. Takže môj muž akurát tak čaká na mňa, kedy sa ja zamestnám, lebo on sa môže zamestnať, aj keď je bez stredoškolského vzdelania, bez ničoho, je šikovný.“

Milica vyložila ich rodinnú stratégiu nasledovne: „Keby sme z rodiny obidvaja pracovali, že aj manžel aj ja, tak by som aj išla (pozn.: do práce). Ale, keď sa zamestnám len ja, a manžel nie, tak sa to neoplatí. Vôbec. Potom nedostaneme žiadne zľavy a potom aj školu a škôlku musíme platiť spolu celú.“

Respondenti sa viac-menej zhodli, že lepšie a z finančného hľadiska výhodnejšie (sociálne príspevky štátu, resp. obce) je zostať doma ako mať ubíjajúcu a zle platenú prácu. Rovnako sa vyjadrili v projektívnej otázke, že by nízko platenú prácu neprijali, aj keby zaobchádzanie so zamestnancami na strane zamestnávateľa bolo dôstojné. Respondentky okrem toho argumentovali, že keď neprijmú prácu za nevýhodných podmienok, tak sa aspoň môžu doma venovať starostlivosti o deti.³⁸

Napriek predošlým zisteniam, druhá strana mince prezrádza o respondentoch neformálnu, či neevidovanú pracovnú činnosť. Odhladiac od výkonu aktivačných prác niekoľko hodín týždenne v mieste svojho bydliska, respondenti - predovšetkým muži - deklarovali pracovnú zaneprázdnenosť. Jednak vykonávajú značný objem práce načierno z hľadiska času a pracovného výkonu³⁹, jednak vynakladajú značné úsilie na udržiavanie príbytkov a chodu svojich domácností, a v nemalej miere si v komunite vzájomne vypomáhajú. Z dát vyplynulo, že ide o pomocné, či odborné práce na stavbe, pri oprave rôznych technických výrobkov a zariadení, pri spracovaní dreva či zaobstarávaní pevného paliva na zimu.

Respondenti považovali neoficiálnu, vo veľkej miere neplatenú prácu a svojpomoc⁴⁰ za zrejmu súčasť ich každodennosti, o ktorej nepokladali za potrebné, či významné rozprávať. Zväčša sa vyjadrovali o tejto práci ako o „povinnostiach“ a „koníčkoch“. Bolo evidentné, že mnohí z nich boli „doma“ v rôznych remeselných prácach. Tiež bolo zjavné, že respondenti majú snahu osvojiť si aj ďalšie remeslá, pre účinnejšie zvládanie umenia „prežiť“ v sociálne ťažkých životných podmienkach (viac-menej bez peňazí a zásob, v nevyhovujúcom bývaní). Veronika napr. opísala svojho muža ako zručného po každej stránke: „On rád robí

³⁷ Koordinátorka aktivačných prác v 2 obciach v okrese Rožňava v rozhovore 8.12.2006 konštatovala, že *dlhodobu nezamestnanosť stále žijú z poberania sociálnych dávok (vrátane aktivačných príspevkov)* (parafr.). Miestny aktivista zo združenia so sídlom v Rožňave (rozhovor 8.12.2006) poznal príklady ľudí, ktorí sa vymanili z dlhobodej nezamestnanosti. Koordinátor aktivačných prác v ďalšej obci v okrese Rožňava uviedol v rozhovore 8.12.2006 ako pozitívny príklad dlhodobu nezamestnaného mladého muža - maliara, ktorý takmer dva roky vykonával aktivačné práce, a ktorý sa zamestnal v súkromnej firme neďalekej obci. Rovnako „*mladí chlapi*“ sa v r. 2005-2006 úspešne zamestnali v miestnych papierňach a miestnom lesnom závode; iní dvaja pracovníci sa zamestnali v Čechách, tiež dve ženy sa zamestnali v Bratislave a v Českých Budějoviach.

³⁸ Podľa slov koordinátorky aktivačných prác v 2 obciach v okrese Rožňava v rozhovore 8.12.2006, zamestnať sa vždy dá, „ *kto chce ide aj za minimálnu mzdu*“. Spomenula prípad, ako sa v obci v lete objavil podnikateľ, ktorý chcel podnikáť v poľnohospodárstve a chcel zamestnať ľudí za minimálnu mzdu - „*nikto sa mu neprihlásil*“.

³⁹ Projektový manažér miestnej neziskovej organizácie poskytujúcej informačný servis, bývalý zamestnanec Úradu práce v Trebišove poznal problém „*čiernej práce*“ z vlastnej skúsenosti (z rozhovoru 8.12.2006): *Región má okolo 25%-nú mieru nezamestnanosti, Trebišov 14%. V okrese je aj veľa ľudí načierno zamestnaných, ktorí túto štatistiku zvyšujú* (parafr.). Navrhol hľadať týchto ľudí...

⁴⁰ Predseda rožňavského miestneho združenia poznamenal v rozhovore 8.12.2006 - v Rožňave *spolupatričnosť a súdržnosť v rómskych rodinách funguje viac ako inde* (parafr.).

drevorubača, automechanika, všetko. Elektrikára, no všetko.“ Ako sa vyjadril Róbert, „vravím, človek sa všetko naučí, keď chce“.

Plány do budúcnosti

Respondenti sa zhostili témy plánov do budúcnosti s vervou, ale aj opatrne. Ako poznamenala jedna respondentka, nie je jednoduché čokoľvek plánovať v ich sociálnej situácii. Respondenti sa netajili neistotou a obavami, ktoré prežívajú v svojom každodennom živote. *„Je to stresujúce, lebo sa bojíme, tento mesiac je to v pohode a budúci to bude horšie. A potom keď dva, tri mesiace nemáme nič, tak..., ale nestalo sa, že by sme dva, tri mesiace nemali nič.“* (Veronika)

Nasledujú plány do blízkej budúcnosti vybraných 9 respondentov tak, ako ich spontánne formulovali v skupinovej diskusii:

Ján sa plánuje budúci rok oficiálne zamestnať. Uzatvoriť manželstvo so svojou družkou zatiaľ nezamýšľa.

Nikodém chce pokračovať v otcových šľapajach s rodinnou stavebnou firmou. V svojich plánoch nespomenul otcove zámery či pranie, podľa ktorých by mal doštudovať strednú školu a pokračovať v štúdiu sociálneho práva v Košiciach.

Veronika hovorila o svojich plánoch v súvislosti s prácou – praje si ju pre seba aj manžela. Tak, aby spolu zarobili slušný príjem na pokrytie životných nákladov svojej rodiny.

Zora by si vedela predstaviť, že odíde do zahraničia – opatrovať malé deti, ale vie si predstaviť, že by tam pracovala aj pri páse. Zároveň konštatovala, že to nebude jednoduché a tak skoro reálne, keďže jej nedávno zomrel otec a jej mama by zostala sama.

Róbert sa o svojich plánoch v najbližšej budúcnosti vyjadril takto: *„Tak asi nájsť si dobrú prácu. Niekde sa dobre zamestnať. Ja som už robil všetko, ale keby sa dalo, tak niečo dobré. Jedno čo by som robil, zvládnem všetko, čo sa nájde, naučím sa všetko.“* Na vycestovanie do zahraničia nepomýšľa, *„je to drahé... Ja sadnem do žiguláku a idem.“* (pozn.: za prácou v regióne).

Igor mal možnosť odísť s bratrancom za prácou do Čiech. Záväzky k mame a starej mame mu to však nedovolili. Stále si predstavuje, že by predsa len z domu odišiel a našiel si na mieru šitú prácu: *„aby nebola ani taká ťažká robota, ani taká ľahká“.*

Melita sa vyjadrila, že nemá predstavu, aké sú jej najbližšie životné plány, i keď práca a starostlivosť o dieťa je ich prirodzenou súčasťou: *„Tak tú prácu..., je to problém. Ja som slabodná matka, ja nemám nikoho, kto by mi pomohol s malým. Takže pre mňa je problém sa zamestnať na tri zmeny. Tu u nás sa nedá. A zase mám choré dieťa, aj po operáciách s ním chodím aj tak, takže je to problémové pre mňa sa zamestnať. Ja nevidím v budúcnosti možnosti, že aj keby som chcela. Ťažko.“* Konštatovala, že by sa rada vydala za solventného muža.

Šimon by bol rád, keby si našiel „dobrú prácu“ doma. Rád by si otvoril vlastnú autodielnu, mal by aj miesto. Chýbajú mu ale financie na prvotné investície: *„Troška peňazí by som potreboval.“*

Milica konštatovala, že odchod do zahraničia je pre ňu a rodinu pomerne nerealistický. *„Nám už s deťmi ťažko. Aj keby sme chceli ísť. Ale tie deti, viete ako to je. Aj iný kolektív by bol tam, aj iní ľudia, tam je všetko iné.“* Jej muž by sa rád presťahoval do Čiech, ale Milica v tom vidí riziko (parafr.). Milica si želá: *„Dobre sa zamestnať, aj ja aj muž, ten domček ešte. Porobiť, opraviť treba.“* Prácu si predstavuje takú, aby sa s ňou spájal dobrý kolektív, dobré prostredie, dobrý plat (parafr.).

Odkaz realizačnému tímu v Orbis Institute

Respondenti v skupinovej diskusii vyprodukovali niekoľko námetov pre realizátora projektu Orbis Institute v duchu odkazu účastníkov vzdelávacieho kurzu:

- poskytnúť, alebo aspoň sprostredkovať pracovné miesta pre účastníkov vzdelávacieho kurzu,
- pokračovať v PC kurzoch pre začiatočníkov a pripraviť PC kurzy pre pokročilých,
- pokračovať vo vzdelávaní cieľovej skupiny a realizovať ďalšie kurzy (záhradnícky, ošetrovateľský / opatrovateľský, zväračský, anglického a nemeckého jazyka – napr. v kombinácii s ošetrovateľstvom),
„Možno nie všetci sa zamestnajú, ale niektorí z tých ľudí určite áno. Ako aj kamarátka Simona. Zavážilo to, že som chodila, že sa snažila. A našla si prácu predavačky v obci X, u nás doma.“ (Melita),
- pokračovať vo vydávaní BUŤAKERO NEVIPEN - Pracovných novín,
„Keby sa noviny k nám dostali, tak pokračovať vo vydávaní. Ale to sa ku nám nedostane. Odkiaľ sa k nám toto dostane?“,
- zlepšiť prístup k BUŤAKERO NEVIPEN - Pracovným novinám,
„Jak tie letáky do brány, každému jednému (pozn.: distribuovať).“ (Róbert)
„Ja keby som neprišla na tento kurz, tak by som nevedela, že sa vydávajú.“ (Melita).

Z reflexie trénerov motivačných kurzov

Tak, ako sa výskumný tím počas realizácie v projekte stretol s recipientmi vzdelávania na rôznej vedomostnej úrovni, s rôznou kultúrou prejavu a správania, tak tomu bolo aj na strane trénerov motivačných kurzov zo Štúdia zážitku. Jeden z nich, v roli asistenta trénera, spomína na absolventov motivačného kurzu a na svoje trénerské úsilie takto:

„Ten cieľ bol v zásade ten istý... ak tam boli menej vzdelaní ľudia..., ktorí nikdy nepracovali, tak ten cieľ bolo motivovať ich k tomu, aby si vôbec hľadali prácu, pretože oni nie sú motivovaní. Rozprávali sme sa o výhodách pracovať, a výhodách nepracovať... A keď tam boli ľudia, čo už boli vzdelanejší, čo evidentne chceli pracovať, tak nemalo význam ich motivovať k práci, ale význam malo trochu rozobrať tú ich súčasnú situáciu, a nejak ich presvedčiť, že aj keď to nie je utešená situácia, že v rukách to majú oni. ...nedá sa povedať, že by sme vždy celú skupinu presvedčili alebo nepresvedčili o niečom. Išlo o to, ako my sme sa ako tréneri do nich vžili. Myslím si, že veľakrát sa nám podarilo, že ľudia odchádzali takí nadšení, že 'áno, to bolo super', 'to bolo dobré', 'však to môžeme robiť'. Najväčší prínos vidím asi v tom, že ľudia často krát pochopili, že môžu robiť aj niečo iné alebo nejak inak, keď si budú hľadať tú prácu... Najväčší problém bol... - skúste presvedčiť niekoho, kto jednoducho vidí, že to nejde a že je to bieda... ten človek má pred sebou problém, ktorý je celospoločenský v tom regióne... ľudia väčšinou upadávali do takej letargie, že 'to sa nedá'... Snažili sme sa ich trochu aktivizovať, motivovať, priblížiť im ten svet aj z pohľadu toho zamestnávateľa...“

Otáznik nad vhodnosťou výberu adeptov vzdelávania si kládla väčšina realizátorov projektu. Trénerka, ktorá absolvovala väčší počet motivačných kurzov, sa o kurzoch a ich účastníkoch vyjadrila takto: *„Nehovorili sme (s kolegami) o tom, že by sme nechceli pokračovať (v sérii motivačných kurzoch v Rožňave a Trebišove), len sme občas zapochybovali, či takéto kurzy ako také majú úplne zmysel. Najmä pre ľudí, ktorí si nikdy prácu nehľadali a ani nemajú*

*záujem hľadať si ju. Veríme, že možno áno a tak ich aj ladíme, aby boli za každých okolností užitočné, ale je za tým veľa otáznikov... Už keď ste na kurze, idete a nepochybujete, či pokračovať alebo nie. Ja sama som nikdy nemala nutkanie prestať. Je to každopádne dobrá skúsenosť... Len, keď sa napríklad na kurze konečne objaví pani, ktorá je skvelá, vnímavá a šikovná a mohla by byť rómskou asistentkou, ale škola ju nemá z čoho zaplatiť, vravím si, že peniaze by mali ísť tam a nie na naše kurzy.*⁴¹

⁴¹ ...z rozhovorov s trénermi Štúdia zážitku 23.11. a 5.12.2007.

7. E-mailové správy „ministerke práce, sociálnych vecí a rodiny“

Účastníci PC kurzu si mohli vyskúšať nadobudnuté zručnosti pri písaní e-mailových správ počas, ako aj na záver kurzu. V dotazníku, ktorý vyplňali posledný deň kurzu bola umiestnená inštrukcia, že môžu fiktívne napísať e-mailovú správu ministerke práce, sociálnych vecí a rodiny v SR.

Predstavte si, že môžete - akože - poslať e-mailovú správu ministerke práce, sociálnych vecí a rodiny. Skúste si to hneď a svoj odkaz pošlite na adresu:

krajinka@krajinka.sk

Ď A K U J E M E

Orbis Institute

Väčšina účastníkov PC kurzov, ktorí mali v PC učebni t.č. prístup k internetu (najmä v Rožňave) e-mailovú správu skúšobne poslali. **Výskumná agentúra Krajinka v období od septembra 2006 do decembra 2007 prijala od účastníkov PC kurzov 131 e-mailových správ**, na ktoré v drvivej väčšine odpovedala.

Za predpokladu, že lektori na PC kurzoch inštruovali pri vyplňaní dotazníkov účastníkov rovnako (teda, že majú pri písaní e-mailovej správy postupovať v súlade s návodom v dotazníku), a že neposkytli účastníkom ďalšie doplňujúce informácie, je možné konštatovať nasledovné:

- Väčšina e-mailových správ bola stručná a vecná. Z e-mailových správ bola čitateľná PC spôsobilosť účastníka(-čky), ale aj úroveň písomného prejavu v slovenskom jazyku; obe je možné hodnotiť na hodnotiacej škále, ktorá sa používa v škole 1-5; väčšina správ by mohla byť ohodnotená známku 1-3.
- Účastníci v 42%-ách adresovali e-mailovú správu „ministerke“ vrátane oslovenia „vážená pani ministerka“. Krajinka na všetky takto adresované e-mailové správy reagovala poďakovaním za e-správu a vysvetlením, že nepredstavuje úrad ministerky, ale že je projektovým partnerom Orbis Institute, ktorý realizuje výskumné a evaluačné aktivity.
- Účastníci najčastejšie - v polovici prípadov (51%) - napísali e-mailovú správu, v ktorej vyjadrili poďakovanie, že mohli absolvovať PC kurz a / alebo poslali pozdravy. Tretina e-mailových správ (35%) obsahovala dopyt či žiadosť formou položenej otázky alebo konštatovania. V malom počte prípadov (10%) bol nosnou časťou e-mailových správ príbeh o sebe, svojej životnej situácii.

Tabuľka č.26: **E-mailové správy podľa adresáta a obsahu**

Obsah e-mailových správ	adresát: „ministerka“	adresát: „Krajinka“
	počet e-mailových správ	počet e-mailových správ
a) poďakovanie za možnosť absolvovať PC kurz, pozdravy	35	32
b) dopyt, žiadosť formou položenej otázky, konštatovania	15	30
c) príbeh (o sebe, svojej životnej situácii)	5	8
d) iné	-	6
Celkom	55	76

Nasledujú ilustrácie e-mailových správ v rámci jednotlivých skupín a) - c) (z Tabuľky č.26):

a) poďakovanie za možnosť absolvovať PC kurz, pozdravy

From: [REDACTED] [mailto:[REDACTED]@azet.sk]
Sent: Tuesday, January 30, 2007 1:33 PM
To: krajinka@nexta.sk
Subject: sprava

Vážena Pani Ministerka.

JA vam zo srda dakujem za tento poítaovi kurz,kde som sa ja osobne mohol nieo s počítaom naui. Musím sa vám prizna,že ma to ve mi bavý, pracova s počítaom,aj ke na za iatku to bolo dos ťažké,ale podľa mna ni nie je ťažké,len sa to treba naui. tak,už musím koni,

tak vám prajem ve a šas ia,zdravia,lásky,ale najmä pokoj Boži.

Od: Krajinka, s.r.o.
Komu: "[REDACTED]";
Predmet: RE: sprava
Datum: 30. január 2007 13:43:00

Vazeny(-a) p. [REDACTED].

Tesime sa, ze ste sa zucastnili na PC kurze ORBIS INSTITUTE-u. Vase slova zneju nesmierne povzbudivo. Zelame Vam, aby ste poznatky, ktore ste na kurze nadobudli co najlepsie zuzitkovali v pracovnom aj osobnom zivote.

Zelame Vam vsetko dobre

Krajinka

From: [REDACTED] [mailto:[REDACTED]@azet.sk]
Sent: Thursday, June 28, 2007 12:38 PM
To: krajinka@nexta.sk
Subject:

Dobry den absolvovala som poitaovy kurz na ktorom sa mi celkom pa ilo. O akavala som že sa toho za tie try tyždne viacej nau ime.Inak som s tym projektom spokojna

Od: Krajinka, s.r.o.
Komu: "[REDACTED]";
Predmet: RE:
Datum: 28. jún 2007 12:48:00

Dobry den, p. [REDACTED].

Tesi nas, ze sa Vam na PC kurze celkom pacilo. Zaujalo nas, ze ste mali vyssie ocakavania od kurzu(-ov) - mozete nam prosim napisat v com konkretne?

Vsetko dobre

Krajinka

b) dopyt, žiadosť formou položenej otázky, konštatovania

From: [REDACTED] [mailto:[REDACTED]@azet.sk]
Sent: Tuesday, January 30, 2007 1:36 PM
To: krajinka@nextra.sk
Subject: sprava

Vezena Pani :

ministerka prace, socialnych veci a rodiny, dovolte, aby som sa vam pred tym ako vam napisem dôvod mojej spravy, predstavila. Volam sa [REDACTED], byvam v [REDACTED], na ulici [REDACTED]. Chcela by som vas požiadať, aby ste umožnili ľuďom v hmotnej núdzi pracovať okrem aktivacných prác, aj na pracovných miestach. Môj návrh by bol takýto: vytvoriť novú tovareň alebo podnik / kurzy- počítačové, {ako je napríklad tento, na ktorý chodím}, pravdaze mám ešte aj iné viaceré nápady sktormi sa s vami chcem porozprávať. Ak dovolíte, dovolím vas pozvať na pracovný obed. Samozrejme len ak máte záujem o moje návrhy/nápady. Zavolajte mi alebo mi nechajte odkaz na číslo// [REDACTED]. Tesím sa na skôr stretnutie s vami.

S pozdravom /

[REDACTED].

Od: Krajinka, s.r.o. [krajinka@nextra.sk]
Odoslané: 30. januára 2007 13:53
Komu: [REDACTED]
Predmet: RE: sprava

Vážena pani [REDACTED],

velmi pekne Vám dakujeme za Vas mail. Samozrejme, my nie sme ministerka práce, sociálnych vecí a rodiny SR. Pokiaľ máte záujem napísať skutočnej pani ministerke, odporúčam Vám napísať mail riaditeľke jej kancelárie Ing. Ivete Zongorovej na adresu: tothova@employment.gov.sk .Urcite na Vas mail a prípadne návrhy dostanete odpoveď (je to ich povinnosť).

Nam však dovoľte zablahoželať Vám k úspešnému absolvovaniu PC kurzu. Pevne veríme, že Vám pomôže vo Vasom ďalšom pracovnom živote, ale aj v osobnom, pri využívaní internetu a počítača.

Zelame Vám všetko dobré.

Krajinka

From: [REDACTED] [mailto:[REDACTED]@azet.sk]
Sent: Tuesday, January 30, 2007 1:43 PM
To: krajinka@nextra.sk
Subject:

Vážená pani riaditeľka

CHcela by som vás poprosiť ohľadom kurz . Nakolko zme šikovné a práce schopné ženy ,chcely by sme chodiť na rôzne kurzy ktoré by nám pomohli živote si nájsť prácu .
S pozdravom .

Od: Krajinka, s.r.o. [krajinka@nextra.sk]
Odoslané: 30. januára 2007 13:50
Komu: [REDACTED]
Predmet: RE:

Vážena p. [REDACTED].

V dnešnej dobe sa bez počítačov nevieme zaobísť. Tesíme sa, že ste úspešne a radi absolvovali tento PC kurz. Zelame Vám, aby sa počítače stali Vasimi pracovnými nástrojmi aj priateľmi, aj aby ste mali čo najviac príležitostí zúčastniť sa ďalších kurzov.

Vela úspechov

Krajinka

c) príbeh (o sebe, svojej životnej situácii)

From: [redacted] [mailto:[redacted]@azet.sk]
Sent: Thursday, June 28, 2007 10:22 AM
To: krajinka@nextra.sk
Subject: FW: Undelivered Mail Returned to Sender

Dobrý de•

Môj problém sa za•ína tým, že môj manžel ktorý prijal prácu na dohodu a dostal fin. odmenu 2300 sk , ale nazáklade toho sa nám -štvor•lennej rodine tak znížila soc. dávka že nesta•í ani na pokrytie najzákladnejších životných potrieb.

Od: Krajinka, s.r.o.
Komu: "[redacted]";
Predmet: RE: Undelivered Mail Returned to Sender
Datum: 28. jún 2007 10:28:00

Dobry den,

Dakujeme za Vasu e-mailovu spracu. Vas problem je ocitým dokazom toho, ze ak je mzda nizka, tak naozaj nestaci na pokrytie zakladnych zivotnych potrieb. Vas pripad by bol zaujimavy pre odbornikov, ktorí sa zaoberaju pripadmi ako je ten Vas. Odporucame Vam obratit sa napr. na:
www.poradna-prava.sk . Prezrite si stranku a skuste. Mohli by Vam poradit.

Drzime Vam palce.

Krajinka

From: [redacted] [mailto:[redacted]@azet.sk]
Sent: Tuesday, December 04, 2007 10:10 PM
To: krajinka@krajinka.sk
Subject:

Dobrý deň pani ministerka

Volám sa [redacted] a som z Rožňavy a doposiaľ som list tohto charakteru ešte nepísala a už vôbec nie ministerke tak mi prosím prepáčte ak niečo vynechám aspoň čo sa týka formálnej šablóny pre tento charakter. V súčasnosti navštevujem Elfa počítačový kurz, ktorý mi bol ponúknutý úradom práce, ktorý je veľmi ľudský napriek tomu však profesionálny. Je tu dobrá nálada a lektorky nám veľmi pomáhajú aby sme sa naučili čo najviac a hlavne aby sme to vedeli i používať. V súčasnosti som nezamestnaná ale od tohto kurzu si sľubujem veľa a verím, že sa mi vedomosti a praktické zručnosti podarí využiť v budúcom zamestnaní. Napriek tomu že mám úplné stredoškolské vzdelanie sa mi ešte doposiaľ nepodarilo získať prácu v oblasti v akej som vyštudovala. Viem, že i viac ľudí má tento problém ale verím že počítačové schopnosti, ktoré budem mať podložené i certifikátom ma posunú na dobré pracovné miesto. Takže týmto by som Vám chcela poďakovať že ste mi poskytli túto možnosť a tým i šancu získať zamestnanie ktoré by zodpovedalo môjmu vzdelaniu. Ďakujem a želám Vám veľa úspechov a prosím nezabudnite na mladých ľudí, ktorí majú v tejto dobe sťažené podmienky čo sa týka najmä uplatnenia v zamestnaní a v oblasti bývania.

Ostávam s pozdravom

Od: Krajinka, s.r.o. [krajinka@krajinka.sk]
Odoslané: 4. decembra 2007 13:33
Komu: [redacted]
Predmet: RE:

Vazena pani [redacted],

dakujeme Vam velmi pekne za Vas ocenujuci e-mail. Predovsetkym vsak – v nasej komunikacii ide len o simulaciu / hru na pisanie ministerke. My samozrejme nie sme Ministerstvo prace, socialnych veci a rodiny SR. Pokial by ste mali naozaj zaujem napisat ministerke prace a socialnych veci SR, mozete tak urobiť zaslaním Vasho e-mailu na adresu jej sekretariatu: tothova@employment.gov.sk

V kazdom pripade, sme velmi radi, ze sa aj Vam priebeh a obsah kurzu pacil, ze ho povazujete za prinosny. Zrucnosti v praci s pocitacom nepochybne budete moct vyuzit ci uz v praci, alebo aj doma. Velmi Vam prajeme, aby sa Vam aj vďaka tomuto kurzu podarilo získať zamestnanie, ktore Vam bude vyhovovat, a v ktorom vyuzijete svoju kvalifikáciu.

Zelame Vam vela uspechov.

Krajinka

D. Pohľad realizátorov a partnerov na projekt

8. Kvalitatívna analýza rozhovorov s ľuďmi z projektového tímu

Na konci roka 2007 Michal Somoš v spolupráci s výskumnou agentúrou Krajinka interviewali realizačný tím v projekte Orbis Institute *“Vydávanie pracovných novín pre Rómov”* – 2 osoby v pozícii (ex-)vedúceho projektu, 1 v pozícii koordinátora zodpovedného za niektoré časti projektových aktivít a zároveň v pozícii asistenta, 1 v pozícii koordinátora nadnárodnej spolupráce (TCA) a zároveň v pozícii finančného manažéra⁴². Michal Somoš spolu s výskumnou agentúrou Krajinka s dvomi z nich, ale najmä s terajšou vedúcou projektu komunikovali v priebehu realizácie projektu aj priebežne.

Predstavitelia realizačného tímu boli vysokoškolsky vzdelaní mladí ľudia v oblasti spoločenských a ekonomických vied. Všetci mali skúsenosti s realizáciou rôznych projektov v neziskových organizáciách, ani jeden z nich predtým nepracoval na žiadnom projekte z európskych štrukturálnych fondov.

Dvaja z interview-aných členov tímu mali pracovnú skúsenosť s rómskou problematikou, jeden viac-menej akademickú, druhý v rovine práce s rómskymi deťmi a mládežou. Ďalší dvaja členovia tímu nemali s prácou s dospelou populáciou Rómov pred realizáciou projektu žiadne skúsenosti.

Kým bývalý a terajší vedúci projektu poznali partnera OZ Luludi *„niekoľko mesiacov“* pred realizáciou projektu, dvaja ďalší členovia tímu sa s ľuďmi na strane partnera projektu spoznali počas realizácie.

O deľbe práce v projekte

Všetky vzdelávacie aktivity v projekte zabezpečovali subdodávatelia v regiónoch Rožňavy a Trebišova⁴³. Ako respondenti uviedli, Orbis Institute malo so všetkými subjektmi dobré vzťahy.

„Počas celého priebehu projektu permanentne skúšame zlepšiť organizáciu našej práce, aby to čo robíme bolo naozaj efektívnejšie... zo začiatku sme začali s nejakými predstavami, ktoré sme upravovali podľa tej reality ako nastávala“, uviedla terajšia koordinátorka projektu na margo personálneho manažmentu v projekte. Projekt v oblasti vzdelávania danej cieľovej skupiny bol pre celý realizačný tím prvou významnou skúsenosťou – pokiaľ ide o prácu s Rómami, ale aj o veľký rozsah projektu.

O inovatívnosti v projekte

Za inovatívnu a experimentálnu zložku projektu respondenti považovali vzdelávanie dlhodobo nezamestnaných ľudí, zvlášť Rómov, ako aj vydávanie periodika pre Rómov zameraného na pracovnú sféru. Finančný manažér a zároveň koordinátor TCA za inovatívnosť, či skôr experimentálnosť v projekte považuje aj zvládnutie všetkých zmien, ktorými v projekte prešli: *„Ja skôr EQUAL ako experiment vnímam v tom, že počas projektu dodatočne bolo povolených strašne veľa zmien. Ono sa takýto projekt podľa mňa ani nedá nastaviť v jeden deň, to by sme nemanžovali neziskovú organizáciu, ale nejaké veľké firmy, keby sme vedeli nastaviť čo sa bude diať najbližšie tri roky...“*

⁴² Semi-štrukturované rozhovory sa uskutočnili v čase od 29.10. do 7.12.2007.

⁴³ pozri Úvod str.4

Očakávania v projekte

Realizátori v pozícii tzv. lídra v súvislosti s projektom hovorili o nenaplnených očakávaniach: „Zistili sme, že tie očakávania sú privysoké... vo vzdelávaní cieľovej skupiny... Úroveň kurzu musela byť prispôsobená tomu, čo tí ľudia boli schopní vnímať... Po 3-týždňoch neboli schopní absolvovať ECDL certifikáciu...“, konštatovala s poľutovaním koordinátorka projektu a dodala, že to nepovažuje za neúspech, ale niečo, čomu prispôbobi ďalšie vzdelávacie cykly. Koordinátor TCA a finančný manažér sa domnieval, že „tým, že očakávania boli nastavené vysoko (pozn.: očakávania v oblasti nadnárodnej spolupráce), tak si myslím, že sa naplnili“.

Tím v Orbis Institute mal spočiatku v pláne implementovať projekt v regiónoch aj osobne, ale masívna administratíva v projekte im tento zámer celkom znemožnila.

Finančný manažér a zároveň TCA koordinátor sa vyjadril, že (parafr.) ich ciele boli určite idealistické, a že v záujme udržania projektu museli ho permanentne meniť.

O partnerských vzťahoch

Orbis Institute vystupoval v rozhovoroch pri téme partnera v projekte, vzťahov a celkovej skúsenosti zo spolupráce s partnerom kompaktne.

Koordinátorka projektu na strane Orbis Institute zosumariovala vývoj vzťahov s OZ Luludí pojmom „permanentného nastavovania“: „Organizačno-komunikačné fungovanie sa permanentne nastavuje - oni majú svoju predstavu, my máme svoju, takže hľadáme také nejaké stretnutie medzi tým celým.“ K problémom, ktoré vznikli v partnerstve sa vyjadrila, že „tak s tým nejak bojujeme stále“. Z genézy vzťahov vyplýva, že problémy začali hneď na začiatku projektu, keď MPSVaR poslalo časť rozpočtu určeného na prvú fázu realizácie omylom na dolárový účet Orbis Institute - „mysleli si, že ich klameme, že im ich nechceme dať“, poznamenal finančný manažér. Ďalší problém, vážneho charakteru, bol podľa neho ten, že na začiatku projektu partneri nezúčtovali financie v súlade s predpísanými pravidlami čerpania prostriedkov v programe IS EQUAL - „začali chyby vo finančnej disciplíne... vznikol prvý obrovský konflikt... tam sa usekla komunikácia“. Až po 5 mesiacoch, dodal, po uskutočnení finančnej kontroly v OZ Luludí zo strany Ministerstva „veci sa nejako upravili... prehodnocovali sme naozaj dlho, či s týmto partnerom budeme pokračovať alebo nebudeme, ... napokon sa to utriaslo a podpísal sa Dodatok k zmluve v lete 2006“. OZ Luludí zamestnalo na základe verejného obstarávania účtovníka, a odvtedy vzájomne viac-menej komunikovali o čerpaní a spôsobe dokladovania minutých prostriedkov. OZ Luludí sa domnievalo, že jeho partner Orbis Institute, ktorý ako líder v projekte dostával zálohové platby, financie úmyselne pozdržoval. Finančný manažér sám použil rétoriku o dlhu, ktorý pomyšle v Orbis Institute mali voči OZ Luludí: „Ja nemôžem povedať, že p. XY (predstaviteľ OZ Luludí) sa nemôže hnevať, keď mu niekto dlží milión a pol, proste môže sa hnevať“.

O rómsko-nerómskych vzťahoch

O téme rómsko-nerómskych vzťahov, ktoré boli počas celého projektu kľúčovým predpokladom úspešnej realizácie, respondenti hovorili zväčša v súvislosti s projektovým partnerom. Zatiaľ čo Orbis Institute je nerómska nezisková organizácia, Luludí je rómska, čo koordinátorka popísala nasledovne: „Určite sú medzi nami kultúrne rozdiely, ktorým čelíme pri komunikácii. Musíme sa veľmi snažiť rozumieť tomu, prečo to oni takto vnímajú, keď niečo riešime, aká je ich motivácia za tým, akým spôsobom vôbec komunikujú, pretože je to odlišné, a to je niečo čo sme si dopredu neuvedomili... Nie je medzi nami nejaká nedôvera, skôr ide o nejaké nastavenie sa, každý chce, aby boli tie ciele (pozn.: projektové) naplnené, len máme na to možno rôzne názory a rôzne cesty vedú k tomu pre nás“. Aj ďalší koordinátor komentoval situáciu ako „veľmi zložitú“, zvlášť pokiaľ išlo o komunikáciu a časový manažment, najmä keď Orbis Institute nadobudol negatívnu skúsenosť, že partner neplnil dohody a používal taktiky, ktoré pôsobili na Orbis Institute zavádzajúco. Finančný

manažér spoluprácu s OZ Luludí označil ako „veľmi náročnú... Kebyže tie financie sú, bolo by to oveľa jednoduchšie“, a dopovedal, že najmä s ohľadom na rómsku organizáciu, ktorá nemá iné finančné príjmy. Napriek tomu, potvrdil slová koordinátorky, že v priebehu projektu bola spolupráca medzi Orbis Institute a OZ Luludí založená na dôvere. Z viacerých ďalších zdrojov vyplynulo, že išlo o krehkú dôveru.

Popri riešení finančných otázok, partneri mali v projekte odlišný názor na obsah a formu vydávaného periodika BUŤAKERO NEVIPEN - Pracovné noviny. V redakcii podľa respondentov z Orbis Institute nereflektovali ich návrhy pri vydávaní BN. Koordinátorka považovala vzťah šéfredaktora k novinám za „veľmi otcovský...“, *veľmi nerád pripúšťa komentáre k týmto novinám...*. Ľudia z Orbis Institute zhodne konštatovali, že šéfredaktor mal vždy posledné slovo, a to aj „napriek tomu“, uviedla koordinátorka, „že máme zastúpenie v Redakčnej rade..., tak je to veľmi zložitá“. Redakčná rada podľa nej nemala žiadne právomoci, keďže nemala nijaký reálny dosah na obsah, fungovala len ako poradný orgán. Orbis Institute je presvedčený, že „noviny by mohli strašne vyrásť“ (koordinátor časti projektu), keby v redakcii zapracovali pripomienky, mohli by to byť „dobré noviny“ obsahovo aj vizuálne.

Predstavitel' redakcie BN sa na margo zapracovania námetov partnera Orbis Institute v Redakčnej rade vyjadril, že sa nimi zaoberali, a že na ich podnet napr. (parafr.) *oživil noviny o nejaké články nad rámec rád a odporúčaní, ktoré v novinách prevládajú*.⁴⁴

Predstavitel' OZ Luludí charakterizoval partnerstvo s Orbis Institute ako „celkom dobré, ja si myslím, že nie je žiaden problém, oni sú mladí, ktorí nevedia do čoho idú...“ Ocenil, že ľudia v Orbis Institute sa zaujímajú o riešenie rómskej problematiky: „Keby to nechceli, tak by to nerobili asi.“⁴⁵ Jeden respondent na strane Orbis Institute k téme poznamenal, že partnerstvo malo formálny ráz.

Respondenti na strane Orbis Institute sa viac-menej zhodli v postoji, že po skončení projektu Orbis Institute v budúcnosti už nevstúpi do spolupráce so subjektom, s ktorým nemá skúsenosť z predchádzajúcej spolupráce.

Kontakt s realitou – stretnutie s účastníkmi vzdelávania

Realizačný tím Orbis Institute sa s účastníkmi vzdelávania v projekte stretával na ad hoc služobných cestách. Ako uviedla koordinátorka: „Pre mňa boli príjemné tie stretnutia priamo s účastníkmi. Časť účastníkov tam bola takých, na ktorých tie vzdelávacie aktivity nemali až taký veľký vplyv, ale bolo veľmi príjemné potom stretnúť niekoľko ďalších skupín, ktoré boli naozaj životaschopné, kde som mala pocit, že fajn, tak naozaj to má zmysel, že sme tým ľuďom naozaj niečo dali, čo si budú môcť zobrať a odniesť... Tam sa mi tak vracalo také nadšenie, ktoré vyprchávalo kvôli tej strašnej administratíve, ktorej musíme stále čeliť, a ktorá je pre mňa úplne nepochopiteľná a vyčerpávajúca.“

Regrutácia

Regrutáciu realizovali vo vybraných regiónoch Rožňava a Trebišov miestne pobočky Akadémie vzdelávania. Dôležité je spomenúť, že Orbis Institute sa v čase verejného obstarávania subdodávateľa regrutácie obrátil aj na miestne rómske organizácie. Podľa koordinátorky, všetky z nich prejavili o projekt záujem, nedokázali ale zabezpečiť iniciovanie a výkon aktivít bez garancie plynulého financovania zo strany Orbis Institute. Naopak, Akadémie vzdelávania ako etablovaná inštitúcia s celoslovenskou pôsobnosťou s takto nastaveným kritériom spolupráce s Orbis Institute súhlasila.

Z regrutačných hárkov, ktoré vyplňali potenciálni záujemcovia o vzdelávacie aktivity Orbis Institute, realizačný tím posudzoval vhodnosť kandidátov pre vzdelávanie a následne robil konečný výber. Koordinátor zodpovedný za túto časť aktivít považoval tento proces za

⁴⁴ rozhovor 5.6.2007

⁴⁵ rozhovor 5.6.2007

náročný a „veľmi bolestný“. Zvlášť v Trebišove, v ktorom vymenili regrutátora v priebehu projektu, „tá osoba nebola schopná regrutovať účastníkov a nebola schopná nejakým spôsobom vykazovať veci“.

V teréne sa osvedčilo regrutovať formou priameho oslovenia ľudí v obciach. Časom sa proces regrutácie a účasti vybraných záujemcov o vzdelávanie zdokonaľoval: približne z 20-tich regrutačných hárkov sa javili 2 adepti ako nevhodní – po zvážení jedného zväčša vylúčili, povedal koordinátor. Aj Akadémia vzdelávania dokázala postupne lepšie napĺňať záväzok / požiadavku, aby recipienti absolvovali kurzy s čo najlepšou dochádzkou.

Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR a Riadiaci orgán IS EQUAL

Projekt sprevádzalo od začiatku realizácie prekonávanie peripetií s Ministerstvom práce, sociálnych vecí a rodiny SR. Spomína na ne aj bývalá vedúca projektu: „*Museli sme sa vysporiadať so situáciami, ktoré nikto z nás nepredvídal ani v najmenšom - neuveriteľná byrokracia, neplynulé financovanie, neustále menenie základných podmienok, neistá situácia, hĺbkový audit... Toto všetko prispelo k zvýšeným požiadavkám na všetky pracovné funkcie (aj tú moju), spôsobovalo neuveriteľné vypätie, stres, nedôveru... Nedôveru v projekt ako taký. Projekt sa kvôli posunutému neplynulému financovaniu musel neustále posúvať a prerušovať, čo narúšalo kontinuitu.*“

Byrokracia, menenie dohodnutých úzusov, neprehľadná komunikácia s úradníkmi na Ministerstve, ale predovšetkým meškajúce zálohové platby a refundácie - to všetko markantne sťažovalo implementáciu projektu. Terajšia vedúca projektu bola sklamaná, že ľudí z Riadiaceho orgánu IS EQUAL nezaujímala obsahová stránka projektu, ktorú im Orbis Institute opakovane predkladal, ale administratíva, „*uberalo nám to z času, ktorý sme mohli venovať realizácii aktivít, alebo zlepšovaniu projektu... administratíve sme venovali 80%... Žijeme v strašnej neistote ako vôbec celý tento projekt uzavrieť...*“. Takpovediac denne riešili tiež dilemu, či „*robiť zmeny v projekte a riskovať situáciu neoprávnených výdavkov, alebo realizovať projekt tak, ako bol napísaný a bude v poriadku*“. Keby takéto problémy vedeli predvídať, „*nastavali by projekt na dvojnásobný počet personálnych síl*“.

Ďalší koordinátor sa vyjadril v podobnom duchu: „*Tá komunikácia s Ministerstvom je tak strašne zložitá, tak strašne neprehľadná, nejasná, to je proste taký močiar, v ktorom chvíľu niečo platí, potom to zmenia, potom to zase platí, potom to zrušia... Financie ani zďaleka nejdú tak akoby mali... Mali by sme nápady ako projekt vylepšiť..., urobiť také kroky, ktoré by mu pomohli, a my ich nevieme urobiť, lebo nevieme, čo by nás za to čakalo – ako keby.*“

Finančný manažér zhodnotil stav vecí aj ďalším postrehom, že bolo takmer nemožné stanoviť objem práce v projekte. Prekvapila ho „*absolútna neschopnosť Ministerstva a nekompetentnosť*“, niekoľkokrát zvažovali, že odstúpia od projektu. V súlade s názormi svojich kolegov, sa razantne vyjadril, že do podobného projektu za rovnakých podmienok by už v žiadnom prípade nevstúpil.

Dopad na regióny

Realizátori v Orbis Institute nevedeli celkom odhadnúť dopady projektu v regiónoch. Posúdenie dopadov im sťažovala jednak angažovaná participácia na implementácii a jednak - ako sa vyjadrili - zmeny v projekte, ktoré neustále v záujme veci podstupovali. Išlo napr. o dopĺňanie vzdelávania, modifikovanie kurzov. Naviac, projekt prebiehal v akomsi nespojitom režime. Koordinátorka to opísala tak, že „*tými školeniami prechádzali rôzni ľudia v rôznom čase a tie školenia sa modifikovali*“. Vzdelávanie bolo podľa nej pre účastníkov nové, absolvovali ho s prekvapením, a i keď vyjadrila presvedčenie, že im otvorí cestu do sveta práce, zároveň dodala: „*ale asi sa to nedá kvantifikovať*“.

Koordinátorka považovala nosné projektové aktivity - vydávanie BN a vzdelávanie - za dobrú myšlienku, za viac nástrojov ako pracovať s cieľovou skupinou. V realite sa súčinnosť týchto

dvoch aktivít nepotvrdila, „*tá spolupráca tam nie je taká pružná alebo nie je taká dobrá tak, aby to malo reálne nejaký dopad na cieľovú skupinu*“. Ako ďalej vyplynulo z jej slov, gordickým uzlom bolo pre nich operatívne nachádzať riešenia problémov v teréne: „*To s čím sme bojovali bolo, aby tí účastníci mali záujem sa toho zúčastňovať, aby im to prinieslo čo najviac, čiže na začiatku – keď sme mali nejaký veľmi odborne nastavený PC kurz - sme zistili, že musíme znížiť jeho úroveň na takú hladinu, aby to pre tých účastníkov bolo prijateľné...*“

Z priebežnej komunikácie a spätnej väzby subdodávateľov v projekte podľa predstaviteľov Orbis Institute vyplynulo, že ich názory na dopad projektu na život cieľovej skupiny v regiónoch sú podobné ako u realizátorov a skôr skeptické. V regiónoch, ako konštatoval finančný manažér, dlhodobu nezamestnanosť - zvlášť Rómovia, čelia „*obrovskému diskriminácii*“. Opísal, ako - podľa schváleného realizačného plánu - telefonicky kontaktovali stovky zamestnávateľov v regióne s ponukou pracovnej sily - vyškolených účastníkov vzdelávacieho cyklu Orbis Institute. Zamestnávatelia nereagovali, ani keď im Orbis Institute ponúkol bonus - dodatočné zaškolenie zamestnanca v oblasti PC zručností s certifikáciou ECDL. Tento respondent vníma problém zamestnávania Rómov ako veľmi zložitý, ak by sa aj odstránila diskriminácia, zamestnávateľ neumožní zamestnancovi absolvovať vzdelávacie aktivity. Tento pôvodný zámer projektu považuje preto za „*chybné premyslené*“.

Respondenti Orbis Institute konštatovali, že ich snaha zaznamenať pozitívnu zmenu v oblasti zamestnávania ľudí z cieľovej skupiny sa ukázala ako nereálna. Koordinátorka to zdôvodnila tak, že (parafr.) nevytvárali pracovné miesta, ale motivovali, aby predstavitelia cieľovej skupiny napr. vycestovali za prac. miestom, alebo - utopicky, pripustila - aby si zamestnanie vytvorili sami. Tento záver vyplynul aj zo zistenia, že len málo účastníkom vzdelávacích kurzov Orbis Institute sa podarilo zamestnať v priebehu realizácie projektu (cca 1 a pol roka). Ďalší koordinátor sa obáva, že dopad projektu pokiaľ ide o riešenie nezamestnanosti v regiónoch bol nulový. Finančný manažér svoj názor na vec komentoval zo svojich profesných východísk ekonóma: „*Môj názor z oblasti financií je, že keď zoberiem 30 miliónov a založím firmu na východe a zamestnám 20 Rómov, bude to mať oveľa väčší dopad ako má tento projekt.*“

Projekt nemal ambíciu zmeniť niečo v regiónoch (parafr.), komunikovala v rozhovore jeho koordinátorka. V úsilí zmeniť veci k lepšiemu na regionálnej úrovni Orbis Institute nepoľavoval ani na konci projektu (december 2007), keď ako tím premysleli poslednú intervenciu – založenie Informačného centra za účelom sprostredkovania práce pre Rómov, ktoré by malo byť lokalizované priamo v jednej rómskej komunite v regióne Rožňava. Informačné centrum by zároveň Rómom slúžilo ako „internetový hotspot“. Realizátorov v súvislosti s touto novou aktivitou sprevádzali zároveň pre projekt typické obavy so schvaľovacím procesom na Ministerstve.

Respondentom nechýbal, ako potvrdil jeden z koordinátorov, zmysel pre realitu: „*V kraji, kde objektívne nemá nikto prácu ... môžeme sa tu snažiť ako chceme, ale tá objektívna realita je taká, že není práca.*“

Pozitíva projektu a odvrátená strana

Koordinátorka projektu bola celkovo spokojná s vývojom vzdelávacích aktivít v projekte. Finančný manažér a zároveň koordinátor TCA sa domnieval, že pozitívne bolo „*že sme schopní vôbec uradiť takýto projekt...my sme radi, že druhý najväčší projekt na Slovensku vôbec ešte funguje, že sme schopní nejakým spôsobom, bez bánk utiahnuť toto - ja by som povedal prirovnanie, že - peklo*“. Na margo nadnárodnej spolupráce, ktorá je povinnou súčasťou projektu tiež poznamenal, že mala (parafr.) *obrovský význam najmä z hľadiska networking-u s európskymi subjektmi v podobnej oblasti, v akej pôsobí Orbis Institute*.

Za pozitívum projektu je možné považovať aj pracovné nasadenie realizačného tímu. Jeden predstaviteľ tohto tímu sa vyjadril, že „*ľudia v Orbis Institute pracujú na 130%, aby projekt udržali*“.

Podľa koordinátora pre časť projektu, projekt mal pre Rómov opodstatnenie pokiaľ išlo „o približovanie sa k nášmu modernému spôsobu života, že sa prestanú možno báť takého toho kontaktu s našou civilizáciou“.

Projekt mal aj svoju odvrátenú stranu. Závažný bol v tomto ohľade záver urobený koordinátorkou: (parafr.) *kebyže Orbis Institute nerieši neustále financie, zaoberal by sa úplne inými vecami - kvalitou projektu*. Riadenie projektu je natoľko náročné, že jej ani kolegom nezostáva čas na reflexiu projektu. „Ten projekt by mohol byť ďaleko taký živší, ďaleko taký aktuálnejší a vôbec prispôsobivejší, keby naozaj si všetci plnili tú svoju prácu tak ako majú počnúc od Ministerstva cez tých ľudí, s ktorými je ťažká debata, že akým smerom - čo s tými novinami...“, konštatoval koordinátor časti projektu.

Orbis Institute otvorene vyložil svoj názor na efektívnosť vynaložených prostriedkov v projekte. „Orbis Institute zažilo dezilúziu na tomto poli... nemá to tie dopady v porovnaní s prostriedkami, ktoré boli na to vynakladané“, uviedla koordinátorka. Finančný manažér vypovedal aj rečou čísel: (parafr.) najviac prostriedkov bolo vynaložených na riadenie projektu ľuďmi, ktorých je stále málo; vzdelávacie aktivity pohltili asi tretinu, výskum a BN asi pätinu... Regionálne organizácie by podľa neho nedosiahli s rovnakým projektom lepšie výsledky, lebo by nemali financie, „keby mali, tak určite áno; bolo by to efektívnejšie kebyže sme v Rožňave a presunieme 7 ľudí do Rožňavy“.

V neposlednom rade, v priebehu projektu sa z hodnotového hľadiska javila ako problémová finančná odmena recipientom na konci vzdelávacieho cyklu. Nielen koordinátorka sa netajila, že s tým nesúhlasila. „Štipendium“ považovala za kontraproduktívnu a dehonestujúcu myšlienku. Aj preto, účastníci PC vzdelávania pre pokročilých (na konci roku 2007) už neboli pri regrutácii a počas vzdelávania takto motivovaní, a ani odmeňovaní.

Z iného zorného uhla⁴⁶

Projektový tím tvorili vzdelanci, ktorým nechýbala erudícia, nadšenie a zmysel pre fungovanie multikultúrnej spoločnosti na Slovensku. Postrádali však praktické skúsenosti s náročnosťou realizácie akýchkoľvek projektov zameraných na rómsku populáciu a situáciu im v realite značne sťažovala aj ich východisková kultúrna pozícia Nerómov.

Projekt nezaznamenal takmer žiadnu, alebo len málo badateľnú spätnú väzbu od mienkotvorcov z prostredia cieľovej skupiny - Rómov a expertov na rómsku otázku. Toho sú si, napokon, vedomí aj samotní realizátori. Inak neštandardný, a obsahovo inovatívny projekt, tak sprevádzalo viacero efektov prameniacych z tzv. „sólo aktivít“, pri realizácii ktorých sa projektový tím nemohol nedopustiť omylov.

Napriek partnerstvu medzi nerómskou organizáciou Orbis Institute a rómskou Luludí, projekt nedospel k žiaducej synergii aktivít. Partnerstvo malo formálny charakter a sprevádzali ho nespočetné peripetie vyplývajúce z odlišného národnostného zázemia, ale aj z rozdielov v expertíze predstaviteľov partnerstva a v stupni inštitucionálneho rozvoja oboch OZ.

Projekt paralyzoval neplynulý tok financií zo strany MPSVaR. Nepriaznivo ovplyvňoval všetkých aktérov, ktorí sa podieľali na realizácii projektu ako aj ich inštitucionálne zázemie, vzťahy partnerov, implementáciu projektu v regiónoch Rožňava, Trebišov a na celom Slovensku.

Autori relevantnej publikácie v oblasti práce s Rómami a projektového manažmentu tzv. rómskych projektov „Slovensko: Projekty pre Rómov“ uvádzajú ako kľúčový predpoklad úspešnosti týchto projektov na prvom mieste nasledovný fakt: „Rómske podporné projekty vyžadujú systematickú finančnú podporu, musia byť dlhodobé. Očakávania a plánovanie musia byť realistické. Vhodné by bolo udeľovanie dlhodobých grantov. Ich poskytovanie MNO by mohlo byť postavené na báze splátkového kalendára viazaného na priebežné hodnotenie a účtovanie“⁴⁷. Realizátori projektu platnosť tohto faktu môžu potvrdiť z vlastnej skúsenosti.

⁴⁶ Pozri tiež časť 2. Miestne authority o probléme dlhodobej nezamestnanosti v regiónoch Rožňavy a Trebišova / O projekte

⁴⁷ Lenczová, Mária, a kol.: Slovensko: Projekty pre Rómov. Zistenia, odporúčania a príklady. NOS–OSF..., Bratislava 2002, s.12

Resumé v anglickom jazyku

Introduction

“The Roma labor paper publishing” is the project granted from the means of the European Social Fund, within the initiative EQUAL. The Project is carried out by the civic association Orbis Institute in cooperation with the civic association Lulud'i. Its goal is *“the abolishment of discrimination against the Roma and the socially handicapped citizens in the labor market by means of information and targeted education”*.⁴⁸ A further goal is to increase the ability of the Roma to be informed in the fields of labour opportunities and labour law and by that to help increase their employability.

At the national level, the main project activities are:

1. publishing and distribution of BUŤAKERO NEVIPEN – the Employment Newspaper by the project partner and the civic association Lulud'i,
2. PC courses, personalized diagnostics and a motivational training for the long-term unemployed people in the regions of Rožňava and Trebišov,
3. research focusing on the project impact on the target group, problems and needs of the Roma and socially disadvantaged citizens,
4. a photographic exposition about the target group Slovakia-wide, with the aim to strengthen the positive perception of the long-term unemployed, the Roma.

Long-term unemployment in Slovakia

According to the sociological research, but also according to the contents of the governmental documents and laws in Slovakia, the problem of unemployment in Slovakia has long been perceived as one of the most urgent issues.

The Ministry of Labor, Social Affairs and Family of Slovakia in the National Report of Strategies of the Social Protection and Social Inclusion for 2006-2008 stated as one its goals to improve access to the labor market and to increase employment and the employment of the groups of citizens endangered by exclusion (the marginalized Roma minority is mentioned as one of them).

In Slovakia as of September 30, 2007, there were 126 760 long-term unemployed, which represented 51,69% of the total number of the unemployed registered at Slovakia's labor offices, out of which 24% have been registered for longer than 48 months.

From the point of view of the development in the labor market it is possible to say that the number of long-term unemployed has been continually decreasing since 2002, when it reached its peak.

The report of UNDP states that the employment rate of Roma living in segregated settlements reached 6% for men and 2.3% for women at the time of the research (2004-2005).

In the Rožnava region (population: 62 000, 27% Roma) the unemployment rate reached its maximum – 33.5% – in January 2000. If there were approximately 10 000 registered unemployed in 2002, in 2007 there were approximately 6 000.

In the Trebisov region (population: 105 000, 22% Roma) in 2004 the unemployment rate was 25%. If there were approximately 16 000 registered unemployed in 2002, in 2007 there were approximately 10 000.

⁴⁸ <http://www.equal Slovakia.sk/index.php?id=153>

The most frequent political approach in the labor market in both the Trebisov and Roznava regions was and is so called work activation, the final effect of which is quite counterproductive, according to various expert groups.

Local Authorities Discuss Long-term Unemployment in Rožňava and Trebišov

According to the *vajda* (village leader), his village close to Rožňava also feels the problem of the young Roma's incomplete education. Particularly in his village, most of the young Roma have no work experience.

The project manager of a local non-profit organization providing an information service in Trebišov, similarly to various respondents in Rožňava, said that the unemployment level in the region recently has been unchanged and that *"it doesn't change much"*. In his opinion, the long-term unemployed are *"older"*, young graduates, or people with lower education.

"Here in the village, the unemployment is high ... more than 30%, while the most of it is the young Roma who finished only elementary school," mentioned a social worker of one of the region's town halls when interviewed.

The respondents questioned from the so-called local authorities of the regions of Rožňava and Trebišov witness the Slovakia-wide phenomenon of people leaving their regions for a job.

The work activation coordinator in a village near Rožňava noticed higher mobility of the unemployed, mostly men – both Roma and non-Roma – who were leaving to do construction work in the Czech Republic in the past half a year.

Some respondents from the so-called local authorities admitted that the Roma are discriminated upon in the labor market to a greater degree.

Content Analysis of the Periodical BUŤAKERO NEVIPEN – the Employment Newspaper

According to the Roma media experts, since 1993 to the present (along with BUŤAKERO NEVIPEN – the Employment Newspaper), there have been three Roma periodicals issued in Slovakia, more or less sporadically.

BUŤAKERO NEVIPEN – the Employment Newspaper (BN) is issued by the civic association Lulud'i within the project, "The Roma labor paper publishing".

In the observed period January 2006 – November 2007, BN was issued in an 8000-piece run as a free 8-page weekly, or as a 16-page biweekly, and it was distributed all over Slovakia. From research sources in the project it turned out that 44% of the final number of issues of the "weekly" BN was issued with the 2-week periodicity due to finances and technical realization.

As for the contents and the structure, BN kept the same pattern. The structure consisted of:

- Front page
- Information on the project of Orbis Institute
- Information on the "computer course"
- Current offer of courses and grant challenges
- Useful contact information and advertisements
- Current news
- The European Union
- Roma history, language and culture
- Advisory
- Offer of jobs and labor power

Some comments on the linguistic and content character of BN:

BN published 534 articles (83%) in the Slovak language. There were 109 (17%) articles in the bilingual version or only in the Roma language.

The advisory focused on:

- 1) Practical advice or information on selected governmental documents and the valid legislation in employment, social affairs and family
- 2) Healthy lifestyle.

In 34 out of 41 issues, there was information about the free PC course (organized by Orbis Institute), with the possibility to obtain an ECDL international certificate.

In BN there were 1196 job advertisements, out of which 501 were published repeatedly. From 695 (1196 – 501 = 695) advertisements, 19 (2.7%) were incomplete - missing information on the job location. In 16% of the advertisements, the job positions were situated in the Rožňava region and 10% were in the Trebišov region. The job advertisements considered the supposed profile of the long-term unemployed (lower education, manual work, etc.).

Online Questionnaires

Re: the Periodical BUŤAKERO NEVIPEN – the Employment Newspaper

In the spring of 2007, the Orbis Institute implemented an online questionnaire as a means to get feedback from the readers of the bilingual periodical BUŤAKERO NEVIPEN, the Employment Newspaper, available at www.orbisinstitute.sk / [Projekty EQUAL](#) / [Vydávanie pracovných novín pre Rómov / Noviny](#).

During the period of April 24 to December 10, 2007, the online questionnaire was completed by 84 respondents. Two thirds of them were young or early middle-age, one-fifth were middle-aged, and 12% of the respondents were high middle-age. As for education, 37% of the respondents finished elementary school and 52% graduated from high school. More than half of the respondents spoke Roma, so they probably were Roma.

88% of the respondents were familiar with BUŤAKERO NEVIPEN. Most respondents filled out the online questionnaire during the PC course.

One third of the respondents said that they read the Employment Newspaper just once, two thirds have read “a few issues”, one tenth have read most issues, and one tenth of the respondents have never read the paper.

More than half of the respondents (58%) gave positive feedback on the Employment Newspaper. One tenth (12%) expressed the opinion, “I both like it and don’t like it”. Every fourth respondent could not evaluate the Paper.

Almost two thirds of the respondents found the Employment Newspaper useful; the same number found new information for themselves in it, and almost four-fifths of the respondents evaluated the Paper as quite or completely understandable.

One fifth of the respondents agreed they were interested in the articles from the “advisory” section on how to apply for a job. Next they were interested in articles on Roma history (14%), on job vacancies (12%), and on Roma life (11%).

The respondents expressed a remarkable interest in seeing more articles on labour law (33%). A small group of respondents (14%) addressed ideas for improvement to the editors of the Paper, saying articles about youth, the environment, and instructions on how to make different objects could be included. Several respondents would appreciate a more appealing design to the Paper.

The Paper's job offers were met with the interest by more than three quarters of the respondents, while one third read them always or often. A third of the respondents evaluated them as "quite good" or "good."

As for the regional news in the Paper, a third of the respondents said that their region is mentioned often, two fifths thought that their region is mentioned only rarely. One fifth have not read the news from their region yet, or read it very rarely.

15% of the respondents can imagine contributing to the Paper with an article, e.g. about life in their region.

Questionnaires for PC Course Graduates

From August 15, 2006 to September 28, 2007, the Orbis Institute organized 32 PC courses for beginners. There were 12 courses in Trebisov (Aug.23, 2006, to Jul.11, 2007), and 20 courses in Rožnava (Aug.15, 2006, to Sept.28, 2007). Altogether there were 289 participants in the courses – 191 in Rožnava and 98 in Trebisov. While there was almost the same ratio of men and women among the participants in Trebisov, there were 2.5 times more women than men in Rožnava.

PC courses were finished by mostly young people (16 to 25 years) and people of younger middle age (26 to 35 years), who formed 73 per cent of all the graduates.

Most PC course graduates were people with lower education – two thirds (67%) finished elementary school, almost one quarter (23%) finished secondary lower schools, and one tenth of the graduates had secondary higher education finished with a "matura" exam.

From the accessible data, it is possible to suppose that all the course participants were unemployed at the time of graduation from the PC courses. For one third of the respondents the information about their employment status was missing, and for almost three quarters of the graduates, the information about how long they had been unemployed was missing. According to the data about the start of the graduates' unemployment period, the percentage of unemployed in the last two years is the highest for the youngest graduates (16 to 25 years).

Before the PC course, three quarters of the respondents (76%) never worked at a computer, 15% stated they had, and one tenth (9%) did not answer.

After the course, the PC graduates stated that they had learned to use the internet (1st place in the order of importance), to use the computer as such (2nd), to use WORD and EXCEL programs (3rd), and to use e-mail (4th place).

Almost a half of the graduates (48%) agreed that the PC course was too short. Approximately the same number of graduates evaluated the length of course as "just right". A small number of the respondents found the course long.

One fourth of the graduates (26%) shared ideas for improvement of the quality of education with the course organizer, the Orbis Institute. Most ideas were related to the time span of the PC course – the graduates would have wished for a longer course in order to learn more and be able to continue in the PC education.

Three fifths of the graduates (62%) thought that the PC work adoption will be useful for their lives. One quarter were not able to answer this question, and one tenth were skeptical about ever making use of the course. More than a half of the graduates (55%) expressed that they have a chance to work on the computer somewhere (at home, at the neighbors, at a café).

Two thirds of respondents (66%) thought that they will use the computer skills for job searching, 13% did not think so, and almost a fifth (18%) of the respondents could not state their opinion on this question.

To the question whether the graduates think they will find a job more easily thanks to the PC course, compared to the previous question the graduates were more reserved – overall fewer stated “yes” (55%:66%), and there were more “no” answers (19%:13%), as well as “don’t know” answers (23%:18%).

Focus Groups with PC Course Participants

Within the Project, Michal Somos in cooperation with the research agency Krajinka carried out discussion-based meetings with the graduates of the educational cycle in 2 focus groups. Following are the findings of the second focus group (Oct. 18, 2007, in Roznava), with 12 selected PC course graduates and with a time lapse after graduating (4-10 months since the course was concluded):

Only a small number of graduates, especially the females, successfully finished any education in their lives (elementary school – 5, secondary lower high school – 3, secondary school with a “matura” exam – 4). Almost all the respondents showed some regret for not handling education better during their school years.

The respondents evaluated the PC course positively, mainly for the way the PC education and skills were delivered. Several of them stated that in the three weeks of the PC class they learned more than they ever learned in a computer class during their previous studies.

Seven of the 12 participants in the focus group have ever held a job at some point in their work career. At the moment, all of them are officially unemployed. Previously held jobs include shop assistant, work assistant, seamstress/tailor, animal feeder and baker.

Most respondents mentioned having a bad experience with their employers, related to the worsened conditions and discrimination based on being from the Roma minority, or based on age, undignified treatment of employees, and unpaid wages.

The respondents more or less all agreed that it is financially more convenient (as for the welfare support from the state or the town) to stay at home than to have a difficult and poorly paid job. They similarly stated that they would not accept a badly paid job, even if the treatment of the employees by the employer were dignified. Moreover, the female respondents argued that they will not accept an inconvenient job so they can at least be at home and spend time taking care of their children.

Despite the previous findings, respondents revealed involvement in informal or unregistered working activity. Aside from mentioning that the respondents are part of a work activation program several hours a week in their home towns, they – predominantly men – declared they were busy. The data showed that they perform a remarkable amount of “black market” work, in terms of both the time and kind of work. Examples are assistant or specialized construction work, fixing various technical products and equipment, and wood-treatment assistance.

The respondents considered the unofficial, often unpaid work and self-assistance to be an significant part of their everyday lives, calling it “a duty” or “a hobby”.

The respondents plan or wish to soon find a job for themselves/their partners within the region or within Slovakia; some would like to leave for abroad in search of a job.

The respondents declared a strong interest in following up on their computer education with education in healthcare, child and elderly care and various crafts.

E-mail messages to the “minister”

The PC course participants could write a fictitious e-mail message to the Minister of Labor, Social Affairs and Family of Slovakia. It was a part of the questionnaire completed at the end of the course, as well as a means of testing their skills and electronic communication.

Between September 2006 and December 2007, the research agency Krajinka received 131 e-mail messages from the PC course participants.

What was discernable from the e-mail messages was the participant's PC compatibility, as well as their writing style in the Slovak language (most messages could be graded between 1-3, using the Slovak school grading system 1-5).

42% of the participants addressed their e-mail messages to the "minister". Krajinka responded to all such messages by thanking the writer for the message and also by explaining that it is not the minister's institute but a project partner of Orbis Institute who carries out the research and evaluation activities.

The participants most frequently (51%) wrote an e-mail message in which they expressed their thanks for being able to take up the PC course and/or send their regards. One third of the messages (35%) contained a demand or a request in the form of a question or a statement – mostly referring to their difficult social situation. In a small number of the cases (10%), the main part of the e-mail was a personal story or a story about their living situation.

Príloha - Prehľad výskumných dát

Dátum zberu

Pramene	regionálne štatistiky, situačné analýzy o nezamestnanosti v Rožňave a Trebišove, oficiálne dokumenty vlády SR	2006-2007
Miestne authority – Rožňava a Trebišov	rozhovor so zástupcom primátora mesta Rožňava	8.12.06
	rozhovor s predsedom miestneho OZ v Rožňave	8.12.06
	rozhovor s koordinátorkou aktivačnej činnosti v obci „A“ pri Rožňave	8.12.06
	rozhovor s koordinátorom aktivačnej činnosti v obci „B“ pri Rožňave	8.12.06
	rozhovor s vajdom z obce „C“ pri Rožňave	11.1.07
	rozhovor s riadiacou pracovníčkou ÚPSVaR v Trebišove	8.12.06
	rozhovor s predstaviteľkou lokálnej kancelárie Fondu sociálneho rozvoja v Trebišove	8.12.06
	rozhovor manažérom miestneho OZ v Trebišove	8.12.06
	rozhovor s radcom ÚPSVaR v obci „D“ pri Trebišove	8.12.06
	rozhovor so sociálnou pracovníčkou MsÚ v obci „D“ pri Trebišove	8.12.06
	rozhovor so sociálnou pracovníčkou ObÚ v obci „E“ pri Trebišove	8.12.06
BUŤAKERO NEVIPEN - Pracovné noviny	rozhovor so šéfredaktorom v Bratislave	26.9.06
	rozhovor s redaktorom v Bratislave	5.6.07
	rozhovor s riaditeľkou Rómskej tlačovej agentúry v Košiciach	22.6.07
	rozhovor s redaktorkou Romano nevo ľil v Prešove	22.6.07
	rozhovor s regionálnou spolupracovníčkou Romano nevo ľil v Rožňave	22.6.07
	rozhovory so 7 úradníkmi na 6 Úradoch práce	21.-22.6.07
	obsahová analýza BN / dátový súbor (č.1/2006 - č.41-42/2007)	2006-07
	telefonáty na inzeráty (n=30)	21.6.07
	dáta z on-line dotazníka na www.orbisinstitute.sk (n=84)	24.4.-10.12.07
Regrutácia predstaviteľov cieľovej skupiny	rozhovor s riaditeľom Akadémie vzdelávania v Rožňave	8.12.06
	rozhovor s riaditeľkou Akadémie vzdelávania v Trebišove	8.12.06
	rozhovor s riaditeľom Akadémie vzdelávania v Michalovciach	25.5.07
PC kurzy	zúčastnené pozorovanie v Rožňave	8.12.06
	rozhovor s 2 lektorkami elfa, s.r.o. v Rožňave	8.12.06
	zúčastnené pozorovanie v Rožňave	11.1.07
	skupinová diskusia s 5 lektormi elfa, s.r.o. v Trebišove	25.5.07
	rozhovor s riaditeľom elfa, s.r.o. v Košiciach	22.6.07
	rozhovory s 2 trénermi Štúdia zážitku v Bratislave	23.11. a 5.12.07
	Regrutačné hárky	Dotazníky absolventov PC kurzu
	Rožňava: 20 PC kurzov	215 191
	Trebišov: 12 PC kurzov	180 98
Motivačné kurzy	regrutačné hárky bez uvedeného mesta	29 -
	Spolu archivovaných k 10.12.2007	424 289
Osobnostná diagnostika	rozhovor sa manažérkou Štúdia zážitku v Bratislave	20.10.06
	zúčastnené pozorovanie v Trebišove	25.5.07
	rozhovory s 2 trénermi Štúdia zážitku v Bratislave	23.11. a 5.12.07
Predstavitelia cieľovej skupiny	rozhovor so psychológom CCG s.r.o. v Bratislave a v Rožňave	4. a 7.12.06 a 11.1.07
	zúčastnené pozorovanie v Rožňave	11.1.07
	rozhovor so psychologičkou CCG s.r.o. v Rožňave	11.1.07
Monitoring projektu	rozhovory s 10 recipientmi vzdelávania v Rožňave	11.1.07
	focus skupina s 9 recipientmi vzdelávania v Trebišove	25.5.07
	focus skupina s 12 recipientmi vzdelávania v Rožňave	18.10.07
Orbis Institute	monitoring projektu OZ Orbis Institute "Vydávanie pracovných novín pre Rómov"	jún 2007
	rozhovory so 4 predstaviteľmi realizačného tímu	26.11. a 7.12.07

